

(Folklor: 8)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1963

İÇİNDEKİLER:

Mahyalar ve Kandiller	Ahmet Kutsi TECER
Ramazan Menkabeleri	Refi Cevad ULUNAY
Ramazan Davulu	Yılmaz ELMAS
Karagöz, Nevrekân, Zırlı, Perde	Hayati Küçük ALİ
Düdük Hakkında	Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂL
Sinop ve Çevresinde Köy Düğünleri (I)	M. Şakir ÜLKÜTAŞIR
Bir Konya Türküsü: Mentşeli	Metin BERBEROĞLU
Halk Musikisi Dünyamızın Kaybı: Muzaffer Sarısözen	Vehbi C. AŞKUN
Acı Bir Ölüm: Sarısözen'i de Kaybettik	Halil Bedi YÖNETKEN
Sarısözen'in Arkasından	Sadi Yaver ATAMAN
Muzaffer Sarısözen (1899 — 1963)	Safa TANGÖR
Cihan Abdullah Hikâyesi (Nağ'lı)	Nejat BİRDOĞAN
Kitaplar: "Konularına Göre Atasözleri"	Muzaffer UYGUNER

SAYI: 163

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET.
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar: 46 — 10)

(Folklor: 19)

EMNİYET SANDIĞI

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu
APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA ikrami-
yeleri talihlilerini bekliyor.

EMNİYET SANDIĞI'nın

* Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA
YATILI OKUL ve PARA İKRAMİYELERİ.

* YUVA TASARRUFU HESABI hakkında
gişelerimizden izahat isteyiniz.

(Basım: 1667 — 9)

ABONELERİMİZE

Bu sayıdan itibaren mecmuamızın, yıllık abo-
ne bedeli 10 liradan 12 ye, altı aylık abone bedeli
5 liradan 6 liraya çıkarılmıştır. Bildiririz. T.F.A.

23 Mart 1966

Sat: Rıfat Körüklü

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 163

ŞUBAT 1963

YIL: 14 — CİLT: 8

MAHYALAR VE KANDİLLER

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

Büyük, selâtin camilerin minareleri ara-
sında mahya kurulduğu, hattâ yalnız şerefe-
lerde kandil yakıldığı gece,er, uzaktan veya
yüksekten bakıldığı zaman bir ışık oyunudur
gider. Sultanahmet, Beyazıt, Ş e h z a d e ,
Süleymaniye, Fatih, Sultan Selim dizisi ile
bu dizi dışında kalan yüzlerle ve yüzlerle
cami, mescit, hattâ mahalle aralarındaki bo-
dur boylu ahşap ve harap minarelerde yakılan
kandiller, şehrin plânına yepyeni bir ışık ka-
ekler. Bazı minareler "Kaftan giyer", yani
bütün silüetiyle ışıklandırılır. Böylece şehrin
her zamanki alelade ışığı yanında on misli,
yüz misli bir pırıltı ile bir İstanbul gecesidir
başlar. "Mevlid, Regaip, Berat, Mi'raç" gibi
kandil günlerinden başka asıl Ramazan'a
birlikte bir ay süren bir donanma faslı var-
dır. Ne de yakışır İstanbul'a' Çünkü İstanbul,
ışığı gösterir, kıymet'endirir; Hacı, Boğaz
kısaca "Deniz", ışık oyunu için çok elverişlidir.
Eskiler İstanbul'un bu bakımdan değerini çok
iyi a n l a ş m ı ş l a r; on a l t ı n c ı yüz
yıldan itibaren kandil, Ramazan ve Bayram
gecelerini de içine alan dinî takvime uyarak
minareleri ışıklandırmayı, daha sonra'arı da
mahya kurmayı âdet haline getirmiş'ler. Son
zamanlarda bazı m'illi günler'mizde de yapıl-
dığını gördüğümüz bu ışık düğünü, eski-
ler, elektrik gibi bir ışık tekniği henüz yok.
ken fitilli kandillerle yapmışlar. Kandil yak-
manın, hele mahvaclığın başlı başına bir
meslek hal'ne geldiği o devirlerde, on altı,
on yedi ve on sekizinci yüzyıllarda büyük batı
merkezlerinde de böyle özel bir tekniğe da-
yanan anıt ışıklandırma âdeti bulunup bu

lunmadığını bilmiyorum; ama, bugünkü Batı
âleminde, şehirlerin süsti olan anıt — yapılar
kuvvetli projektörlerle aydınlatılmaktadır.
Bundan başka şehir yollarını ve şehrin çatı-
ları ile duvarlarını kaplıyan renkli, hareketli
veya sürprizli ışılânlarını da unutmayalım.
Bu sonuncular bizde de yapıyor. Buna kar-
şılık kandil ve mahya tamamıyla bize mahsus.
tur; Avrupada yoktur. Avrupada olmadığı
için de kötü bir şey değildir.

Mahyalar güzellik ve zevk bakımından
emsalsiz bir buluştur. Ayrıca Türklerin onu
"Halk Eğitimi" alanında kullanmaları bakı-
mından da öncülük ettikleri konulardan biri-
dir. Gerçi eskiden mahyalarda hemen hemen
bazı dinî formüller, dinî duyguları okşayan
bazı söz'lerle yetinilirdi. Sonraları buna ah'âk
ve cemiyet formülleri, medenî ve millî hayat.
la ilgili cümleler de katıldı.

Bir atasözü kadar özlü bir cümle, ışıkla,
az gören veya uzağı seçmeyen gözler için bile
görülebilir ve bütün bir şehir halkına hitap
eden en geniş, en çekici bir yayım hal'ne gel-
mektedir. Bu ışık yazısı, âdeta siyah yaprak-
lı bir albom yazısı, bir gece "murakka" ıdır.
Mahya mimarlığı, cami ve minare mimarlığı.
nın bir koludur. Mahya mimarlığı da, cami
ve minare mimarlığı gibi, "Güzel Yazı" ile
işbirliği eder. Mahyacının kandillerle "iktibas"
ettiği bir "âyet" veya bir dua formülünün ya-
zısı, şehir ile insana ünlü bir "hatat" ın üs-
lûbuna hatırlatabilir. Yeni Türk yazısı ile
mahyacılıkta şimdilik yalnız baskı karakteri
göze çarpıyor. Buna karşılık formüller çok
çesitlenmiş, zenginleşmiştir Halk Edebiyatı

1933 Ramazanı İstanbul'da karlı geçmiştir. Yukarıda Süleymaniye Camii önünde kartopu oynayanlar görülüyor.

alanına giren bir "Mahya Edebiyatı"ndan bahsetmek bile yerinde olur.

Elektrik tekniği ile mahya mimarlığı yeni bir devreye girmiş sayılabilir. Mahyacılık, unutulmak şöyle dursun, geliştirilmek, ilerletilmek isteyen bir sanat koludur. Şüphesiz küçük bir sanat, fakat sosyal değeri bakımından büyük ehemmiyeti olan bir sanat kolu. Bizde de halk sanatlarına değer veren memleketler, de olduğu gibi "Halk Sanatları Araştırma Merkezi" bulunsaydı mahyacılıkta da yeni, çeşitli, daha verimli ve kullanışlı bir mahya usulü araştırması için bununla uğraşacak bilimlere, sanatçılara bunlar verilmesini teklif ederdim. Kuruluşuna ait hazırlıklar bitirilmek üzere olan İstanbul'da Maarif Vekillğine bağlı Erkek Öğünleşme Enstitüsü, belki ileride halk sanatlarımızın bir kısmı için bir araştırma merkezi haline gelir. Mahyacılığın da bunlar arasında olmasını dilerim. Hele İstanbul'da ve bütün Türkiye'de mahya ustalarının bir kaç kişiden ibaret kaldığı düşündürse.

Mahya ve kandil Osmanlı Türkünün eseri, "Kaftan giydirmek" deyimi Osmanlı medeniyetinin ışık mimarlığına kazandırdığı bir deyim değil de nedir? Işığı hem bir neşe ve sevinç kaynağı, hem bir eğitim vasıtası gibi kullanmakta, Osmanlı Türkleri, zamanla, bunun imkânlarına ve çağdaş Avrupalılara na-

zaran çok ileriye gitmişler. Bu yalnız teknik bir ilerilik değil, zihniyetçe de bir ileriliktir. Bence en mühim olan nokta da budur. Eski, nin bir çok şeyi kötü, bir çok şeyi geri, hem yalnız bugüne göre değil, kendi zamanına göre geridir. Buna karşılık iyi olan şeyler de vardır; meselâ "Mahya" bunlardan biridir. Mahya, zamanına göre, teknik ve şehircilik yönünden olduğu kadar cemiyet ve eğitim yönünden de mühim bir adımdır. Bugün de de geri kaybolmamıştır. Tam tersine, hayatın bir çok kesimlerinde yeni teknik buluşlardan faydalanarak göz vasıtasıyla yetişkin insanların eğitimi için çabuk ve çekici öğretim yolları aranırken biz Türkler, baba mirası olan bu eski buluşumuzdan niye istifade etmiyoruz? Kandil ve mahya, Garp âleminde minare ve şerefe olmadığı için yoktur. Ama garpli, kandilin ve mahyanın bizim için taşıdığı kutsal mâna dışında, temsil ettiği pragmatik zihniyeti ve faydalarını daha bir çok şeylerimiz gibi bizden veya bize benzeyen memleketlerden almıştır. Nitekim ben, bugünkü ışıklı reklâmciği, mahyacılığın ticaret hayatına uygulandığı, mahya yüz yıllar boyunca Avrupalı ile medeni temaslar oldu, ama biz yalnız son devirleri ve yalnız tek tarafı olarak bizim onlardan ne aldığımızı görüyoruz. Halbuki onların

Fıkralar :

RAMAZAN MENKABELERİ

Yazan: Refi Cevad ULUNAY

Ragıp Paşa bir gün Haşmet'e sormuş:

— Haşmet Senin borcun var mı?

— İnsan borçsuz olur Paşam? Elbette benim de mahalle bakkalına sekiz yüz kuruş kadar borcum var..

— Ben sana mahalle bakkalının borcunu sormuyorum. Oruç borcun var mı? Onu soruyorum.

— Yok Paşam. Oruç borcunu siz sora, mazzınız, onu ancak Allah sorar. Sizin sora, çağınız borç bakkal ve kasap borcudur.

*

Sultan İkinci Mahmut, halk arasında dolasmaktan hattâ onlarla şakaşmaktan zevk alırdı. Bir Ramazan günü kıyafetini tebdil ile yanında Müşahib Sait efendi olduğu halde Be-vazıt camiiine g'derek vaaz ve mukabele dinledikten sonra camiden çıktı. İmrohorun ihtiyaten getirdiği atlara binerek Çakmakçılar vokusunu indiler. Birden dört yol ağzındaki karakolun yakınında elinde tıstı örtülü tepsisi ile bir nefer gördü. Nefere sordu:

— Nedir o elindeki?

Asker şaşırıp, yutkunarak cevap verdi:

— Yemek.

— Nereye götürüyorsun?

— Garagol zabıtine götürüyom.

Sultan Mahmut attan indi.

— Dış önlüme.

Dedi, Beraber karakola girdiler. Zabıt neferin arkasında Padişahı yörünce afalladı. Hükümdar:

— Senin neferin beni iftara davet etti.

Diğer tekpsin'n başına geçti. Top patladı. Yemeğe başladılar.

— Senin familyan kadın kadıncıkmış.. Bu ne güzel çorba Hele peşkirin temizliğine bakın..

bizden aldıkları da vardır ve çoktur. Tam mânâsıyla bir medeniyet tarihi de bunların iki tane araştırılmasıyla meydana gelebilir. Bu bakımdan Doğu ve Batı arasındaki sanat ve kültür münasebetlerini araştıran çalışmaları Unesco da destekliyor. Bilim kurumlarımızın bu alanda Doğu ve Batı ile daha sıkı işbirliği yapması bence faydalı olur.

Tekniğe dayanan şeyler eskiliyor; yeni teknik buluşlar eskilerini unutturuyor. Meselâ elektrik kandili unutturuyor. Halbuki güzel sanatlarla ilgili şeyler unutulmuyor. Mahya da öyle: Mimarlık ve şehircilikle ilgili olduğu için o da bir halk sanatı olarak yaşıyor.

Arkadan et yahnisi, pilâvı işteha ile yedi, hoşafı da pek beğendi. Yemekten sonra kahveler içildi. Sultan Mahmut kalktı, müsahibine:

— Haydi Sait! G'delim.

Özengisini tutmak üzere dışarıya fırlayan zabite:

— Oruçlu olduğun halde iftar için bile vazifenden ayrılmıyorsun. Memnun oldum.

Dedi ve Sait efendiye:

— Zabite iki kese, beni iftara davet eden nefere de bir kese altın verilsin, dedi atına bindi.

*

Reca'zade merhum Ekrem beyin Celâl bey isminde bir ağabeyisi vardı ki biraderine hiç benzemezdi. Ekrem bey ne kadar nazik ve bir kimseyi rencide etmekten çekinen bir karaktere sahip ise Celâl bey de o kadar sert ve keskin bir lisana malikti.

Bir gün Bâb-ı Âlîde bazı ricâl ahlâkça düşününce seciyesi bozuk fakat büyük serveti olduğu için muhtesem ziyafetler, iftar davetleri veren bir zattan bahsediyorlardı. Celâl bey mutadî üzere atıp tutmağa başladı. Hazır bulunanlardan bir zat:

— Aman beyefendi. Böyle söylemeyiniz. Siz onun Ramazan'larını bilseniz..

Celâl bey:

— Bilirim, dedi, hem yalnız Ramazanını değil, Cemaziyülevvelini de bilirim!

*

Geçmiş devrin en ince nüktedanlarından merhum Borazan Tevfik'in devlet dairelerinden birinde mühimce bir işi vardı. Bu iş halledilirse Tevfik'in eline yüzünü güldürecek bir para geçecekti. Bunun için Tevfik işlenmek, usanmak ve bıkmak bilmeyen bir azimle işini takip ediyordu. Fakat bizde devairin hali malûm: Evrak, derkenarlar, izahlar, sorgular, raporlar ve bilhassa oradan oraya havalelerle koca bir dosya haline geldi. Seneler geçiyor, fakat havaleler bitmiyordu.

Tevfik yine bir Ramazan günü elinde numara kâğıdı ile memurun başına dikildi. Mualâmenin bitirilmesi için ısrara başladı. Memur hem tiryaki hem de oruçlu olduğu için:

— Bana musallat olma! dedi, alimallah senin mübarek günde Allaha havale ederim.

Tevfik numara kâğıdını uzatarak:

— Hah! dedi, havale etmediğiniz bir orası kaldı idi. Buyurun, oraya da edin de tamam olsun.

Halk Temaşası :

KARAGÖZ, NEVREKÂN, ZIRILTI VE PERDE

Yazan: Hayâlî ALİ

Eski İstanbul mahyalarından bir spot: Hoşgeldin Mubarek Ramazan ve mahyalı minareler

Tasvirler, dana, öküz, inek ve at deriye, rinden yapılır. En makbulü deve veya düve derisinden yapılır.

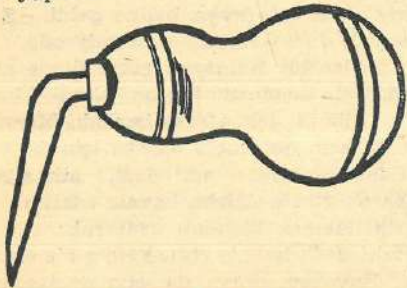
Mezbahadan ve yahut başka bir yerden bu derilerden bir tane alınarak tuzlamadan büyük bir kap içine su doldurulup konulur. Derinin iki üç gün sonra kendiliğinden tüyleri dökülür. (Bu iş temmuz ve ağustos ayları içinde yani sıcakların en hızlı günlerinde yapılır). Bir bıçakla tüyleri sıyırılmalı, yine büyük kaptaki suyu dökerek temiz su doldurulmalı, deriyi içine atmalı, beş altı gün deri bu suda kalmalıdır. Su sabah akşam değiştirilecektir.

Deri beş altı gün böylece yıkandıktan sonra gölge bir yere gerilmeli, kurutulmalıdır. Güneşli yerde kurutulmaz, zira deri siyahlaşır.

Boyalarına gelince, kırtasiyecilerde bulunan cini mürekkepler ile boyanır.

Yapılacak tasvirler önce bir kâğıt üzerine yapılır, sonra derinin üstüne çizilerek makasla kesilir. Resmini gördüğünüz nevrekânla işlenir.

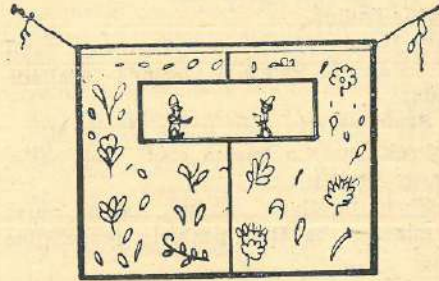
Bu nevrekânı İstanbulda Mercanda tığcılar yaparlar.

Nevrekân (Keskî)

Tasvirler, altı yedi santim kalınlığında ıhlamur kütük üstünde işlenir. Bu kütük is. tanbulda kutucularda kafes yapanlarda bulunur, yahut kalın bir ıhlamur ağacından siz de yaparsınız.

Tasvirler mukavvadan da yapılırsa da deri gibi parlak olmaz, onu da tarif edelim. Mukavvadan tasvirler yapılır, boyanır sonra zeytinyağıyla ıslatılır, bir gün durduktan sonra oynatılır.

Kâri kadim perdenin önden görünüşü

Şimdi perdeyi kuralım. Perdeyi kurmadan önce küçüklüğümde perde yüzünden annemden ve karakolda serkomiserden yediğim dayığı anlatayım. Belki bu vaka ben yaşta olanların başından geçmiştir. Küçüktüm, dokuz on yaşında idim. İstanbul'da Laleli'de Çukurçeşme'de Attar merhum Rifat Efendi'den mukavvadan yapılmış bir Karagözle Hacivat aldım, Evimizin alt katındaki odanın bir köşesine rahmetli büyük annemin beyaz başörtüsünü de alarak kendim onu odanın bir köşesine gerdim. Ardına bir peş tahtası koydum. Üstüne de üçtane mum diktim. Mahalledeki

benim kadar çocukları topladım ve her birinden yirmişer para duhuliyeye aldım. Sekiz on çocuk toplandı. Başladım oynatmağa.

Nasıl oldu bilmem, mumlar devrildi ve perde tutuştu. Çocuklarla hep birden "yangın var" diye feryadı bastık. Yukarıda oturanlar aşağı indiler, küçükler kaçtılar. Perdeden sonra odanın tavanı da tutuşmaya başladı. Mahalle bekçisi karakola koşmuş, mahalleli ayaklanmış, mahallenin tulumbası gelmiş, su sıkılmaya başladılar. Polisler, mahalleli. Sokak içinde bir kıyamettir kopuyor. Haydi anem, üvey babam ve ben karakola. Benim Karagöz oynattığım ve perdeyi tutuşturduğumdan yangın çıktığı anlaşılıyor. Bana bir temiz dayak, Eve gelince de annemden bir dayak, bir dayak. Bereket versin ev yanmadı. O gün, den bugüne elli yıl geçti, hâlâ o dayığı unutamam.

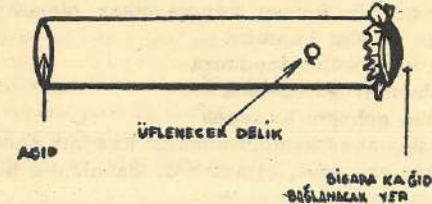
Haydi şimdi perdeyi kuralım.

Karagöz perdesi iki türlüdür. Birine "kâri kadim" yani eski tarzda, birine de "şanolu" yani tarzda perde, derler.

"Kâri kadim" perde iki metre eninde, iki buçuk metre boyunda çiçekli minder örtüsünden yapılmış ve ortasına dikilmiş bir metre eninde, altmış santim boyunda patiskadan yapılır. Bu perdenin üst kısmı uçurluk gibi gibi dikilir ve içinden bir salıncak ipi geçirilerek bir köşeye gerilir.

"Şanolu perde" paravana şeklindedir. Sözlü uzatmayalım. Beyaz perdeyi bir yere geriniz. Arkasına bir yüz mumluk ampul yakınız, başlayınız oynatmaya. Ha acele etmeyin, oynatmak için daha malzeme lazım. "Nareke" yani kamıştan bir düdüktür.

Bir karış boyunda iki baş parmak kalınlığında bir kamış bulunuz. Bu kamışın iki tarafındaki delikler açık olacaktır. Bir taraftan bir sigara kâğıdı bağlanacak ve sigara kâğıdı bağlandığı yerin üç parmak aşağısında bir küçük delik açılacak ve bu delikten lakırdı söyler gibi sadalı üflenecektir.

Kamıştan düdüktür (zirilti)

Şimdi kamışın o deliğini ağzınıza alınız, soğuktan titreyen adam gibi di di di di deyi,

niz, bakınız nasıl ötüyor.

Şimdi değnekleri tasvirlerle takalım. Değnekler elli veya altmış santim uzunluğunda ve ikinci parmak kalınlığında oklava gibi gür, gen ağacındandır.

Bu değnekleri kurşun kalemi ucu açar gibi yontmalı. Mumışığında ısıtmalı ve tasvirdeki değnek deliğine yavaşça sokmalıdır. Değneğin ucu tasvirdeki delik genişliğine göre yontulmalıdır. Değneği ısıtırken yakmama, ıdır. Bir parça ısınınca kâfi gelir.

Karagöz'e takılan değnek

Perdeyi kurduk, tasvirler takıldı, ışık yandı oyuna başlayalım.

Perdeyi kurduktan sonra perdenin tam ortasına bir göstermejik konur. Bu göstermejik, oyuna başlanacağı zamana kadar durur. Yardaklar teflerle velvele yaparlarken oynatan da Narekeyi ağzına alır, öttürür ve yavaş yavaş göstermejiği yukarı doğru kaldırır. Bunun ardından hemen semai okunmaya başlar. Semai okunurken Hacivat da perdeye ağır ağır gelir. Semai bitince:

Hacivat — Of hay Hak. Deyip perde gâzelini, manzume söyler gibi okumaya başlar.

Karagöz perdenin çiçekli tarafı, elbette seyircilerden yana olacaktır. Karagöz gibi güzel ve sevimli bir oyunun hayalî sahnesi demek olan "perde" böyle cıvılcı bir manzarayla karşınıza çıkınca, gönlünüz gözünüz açılır.

Oynatan adamda aranılan vasıflar, Karagözle Hacivatın seslerini bir birinden ayırmak tır ve bir de kadın sesi yapmaktır.

Karagözün sesi, gırtlaktan gelen kalın bir sestir. Hacivatın ise genizden gelen inçerek, ihtiyar bir adam sesidir. Diğer taklit sesleri oynatanın istidadına bağlıdır.

Şimdi sırası gelmişken siz sayın okuyucularıma üstadım Saraç Hüseyin Ağa'dan aldığım nasihatı yazayım diyorum: "Oğlum! dili ni daima temiz tut, temiz konuş, halkı güldür, receğim diye çirkin sözler söyleme, bir! Kibirli olma, daima kendini herkesten küçük tut. Kendi kendine kıymet verme el seni kıymetlendirsin, iki."

RAMAZAN DAVULU

Yazan: Yılmaz ELMAS

İslâm dîni çalgıyı hoşgörmediği halde Türk'ün kendi çalgısı olan Türk Davulu her türlü batıl yasaklamadan kendini korumuştur. Hatta, 12 ayın suitanı diye İslâm aleminde anılan Ramazan ayında dinsel görev görmüş tür. Çok yörelerde davul, oruç tutmaya kalkmak isteyenleri uyandırmada işe yaramıştır. Köy ve kasabalarda; davul, davul — zurna davul — kılarnet, Top, Minareden okunan selâ, tecvit. Ramazan ayında oruç tutmaya kalkınak isteyenleri uyandırmada akşam orucun bitimini bildirmede kullanılmıştır.

Ramazân ayında görevli olan davula "Ramazan Davulu" adı verilir. Ramazan davulu nu çalan kişi geceleri uyuyanları uyandırmaya çıktığında yanına fenerli, kötekli bir arkadaş alır. Onunla mahalle mahalle gezer. Akşamları kendi evinin önünde yahut bütün köyün duyabileceği bir yerde ezanla birlik te davulu sıkça çalar, böylece herkes orucu nu bozar.

Ramazân Davulu'nu çalana çaldığı müddetçe gelir bağlanmaz. Ayın 15 inde birde sonunda ev ev gezerek bahşış toplar. Topladığı, para ve yiyecek emeğinin karşılığına sayılır.

Ayın on beşinde ve sonunda (son gece veya bayram günü) ev ev gezerken yerine, durumuna göre davulıyla maniler söyler. Şimdi sizinle birlikte davulun peşinden gideyim. Bahşış toplarken neler söyleniyor dinliyalım. Ramazânın 15 ci akşamı yemekten biraz sonra davul çalarak gezmeye başlar. İlk vardığı evde karşılamaya çıkanla selâmlaşır.

Urganım бүкүм бүкүм
Kolumda davul yüküm
Kap'ma geldim canım
Esselâmün aleyküm
Selâmlaştıktan sonra gene maniyle karşındakilere dileğini anlatır.

Besmeleyle çıktım yola
Selâm verdim sağa sola
Besmeleden şeytan kaçır
Yedi yola melek saçar

İşte geldim kapunuza
Bir baş vurdum yapınıza
Selâm verdim topunuza
Gene de selâmün aleyküm

Sekerim var ezilecek
İnce telden süzülecek
Fakendime canım ağa
Çok yerim var gezilecek

Manileri dinliyen ağa kesenin ağzını çözerken davulcunun gözleri öndadır. Ne kadar verecek diye bakar çünkü ona göre mani söyleyecektir.
Geme tuttum taya benzer
Bacakları yaya benzer
Baksanıza lira geliyor
Yeni doğmuş aya benzer.

Başka eve giderken gene boş durmaz birşeyler söyler.

Ramazânın iptidası
Kuruldu cennet binası
Bu ayda oruç tutanın
Kabule geçer duası
Gittiği evlerde hemen kapıya çıkan olmazsa
İşte geldim kapunuza
Selâm verdim topunuza
Selâmını almazsanız
Daha gelmem kapınıza

diye taşlamadan kendini alamaz. Bazıları para vermekte naz eder, etmezse de davulcuyu biraz söyletmek için geciktirir.

O zaman sende dinle manileri bak neler söylüyor, bizim manici:

Davulumu anlatırım
Komşulara dinletirim
Pağışışını vermezsen
Herkesi anlatırım

ARAŞTIRMALARI

2971

Davulumun kenarı mercan
Ermedi bu ağaya çok can
Ağa oturmuş kahve içer
Elinde gül gibi fincan

Sıra sıra tencereler
Kukumav gözlü çingeneler
Günde dokuz on semun yerler
Genede Ramazanlıyız der,er

Aşağıdan gelir katar
Ne yaman maniler atar
Ufak paraya kim bakar
Ağa bize ellilik atar

Davulumun dolayı kaytan
Kalmadı sırtında mîntan
Verin ağalar bağışışını
Alayım sırtıma mîntan

Aşağıdan bertli geldim
Duştüm davulu deldim
Benim kardeşim Hasan ağa
Senin hatırın saydım geldim

Davulumun dolayı telden
Selâm verdim her telden
Bağışışını vermezisen
Kara öküüz gider elden

Eh bu kadar naz bu kadar söyletmek yeter
deyip ağa keseye davranır.

Ev üstünde kedi gezer
Ufak kiremitleri ezer
Evin sahibi de şimdi
Kesenin ağzını çözer

Ak gül soktum koynuma
Sarık dolandı boynuma
Haydi gideyim arkadaş
Ellilik girdi koynuma

Evleri gezerken çamur, bir de köpeklerle araları hoş değildir. Çamurda ayakları kayar. Bazan ayağını yutacakmış gibi çamur olur, o anda bir de köpek saldırırsa ne yapacağını ne diyeceğini bilemez, bilemez ama birşeyler söylemeden de duramaz.

Kasabadan aldım pırası
Ne çamurmuş burası
Tut arkadaş kolumdan
Yutacak biz burası

Davulumun dolayı ipek
Beni daladı köpek
Verin ağalar bir kötek
Öldüreyim beş on köpek

Kasabadan aldım pırası
Ne yaman çamurmuş burası

Haydi gideyim arkadaş
Hayır eimez burası

Davulumun üstü ipek
Lu manazede ne çok köpek
Yarın akşam alacağım tüfek
Öldürecekim beş on köpek

Mahalle mahalle gezerken canından kıymetli yol arkadaşına kapılarda demedik bırakmaz, bunu nelere benzetir nelere, yakıştırmadık şey bırakmaz.

Davulumu aldım pazardan
Sarardım soldum nazardan
Arkadaşımı sorarsan
Dün gece çıktı mezardan

Kasabadan aldım koçanı
Belime soktum kıcımı (pıçağını)
Arkadaşımı sorarsan
Yedi kelâmın sıcanı

Arkadaşım fener taşır
Keldir başını kaşır
Başına boklu işkembe
Sırtına semer yakıştır

Davulumun ipi gevşek
İçi örtü döşek
Arkadaşımı sorarsan
Dik kulaklı boz eşek

Geze, geze zaman ilerlemiştir. Yatsı olduğunu gene maniyle bildirir. Namaz kılmayı oruç tutmayı öğütler

Fasulyenin piyazına
Meraklıyım beyazına
İki gözüm beyefendi
Buyurun yatsı namazına

Ramazânın iptidası
Kuruldu cennet binası
Camilerde okunacak
İsmiazam duası

Elime almış düldüldü
Başına takmış zimbüldü
Al abdest kıl namazı
Olasın cennet bülbüldü

Zaman ilerledikçe davul da ilerler. Bir yandan kandiller sönüp uykular başlar. Bundan sonra evlerde uyuyanları uyandırmak gerekmektedir. Hem uyandırır hem bahşış geciktirir acele etmesini söyler.

Ne uyursun ne uyursun
Bu uykuda ne bulursun
Tut orucu kıl namazı
Cennet alayı bulursun

Paftıcanı haşladılar
Dondurmaya başladılar
Kapularına gelince
Uyumaya başladılar

Haydi çabuk kalksanıza
Lambaları yaksanıza
Daha uyku olur mu?
Davul geldi kapunuza

Terek başında terazi
Hanımlar giyer beyazı
Verin benim bahşışımı
Saydırman bize ayazı

Bahşışını alır almaz yeniden yola düzülüp öte-
ki evlere giderler. Artık uyanıp yemek zama-
nı yaklaşımaktadır. Yemekler yavaş yavaş ha-
zırlanmakta bazı evlerden burcu burcu yemek
kokuları bizim davulcuların burnuna gelmek
tedir. Karınları acıktığından nazları geçen
evlerden yemek istemekten çekinmezler.

Çala çala kolum şişti
Kolumda konca gül işli
Bu evde pişti bir güvercin
Bir budun bize düştü

Baklavayı balladılar
Mor çufayla çulladılar
Ben burada beklerken
Öteki kapıdan yolladılar

Baklavayı tatlı derler
Yemesini ballı derler
Sormak ayıp olmasın
Onu kaşıkla mı yerler

Davulumun ipi tektir
Benim adım deli Bekir
Baklavayı bütün getir
Yemez isem geri götür

Bazan coşar maniller söyler de söyler. Ne bi-
lirse hepsini. Evin hanımı ocağa koyduğu
pilav tencerisini unutmuştur, dinlerken. Der-
ken yanık bir koku gelir burunlara. Hanım
yengeyi uyandırmak gene ona düşer.

Yeni caminin penceresi
Eski caminin çerçevesi
Kalk oradan hanım yenge
Yandı pilav tenceresi

Bayramın yaklaştığını ondan dinliyelim.

Kaşık saldım ayrına
Kızlar çıktı seyrana
Aldatmaym hey kızlar
On beş gün kaldı bayrama

Bazan mani söylerken köpekler rahat bırak-
maz. Bunu duyan horoz da ne oluyor diye öt-
meye başlar. Ona yeter derler.

Davula vurdum zırada
Küçük (tokmak) elimden fırladı
Dana çok söyhyecektim
Koca köpek nıradı

Davulumun ipi kırmızı
Ben yemem kavun karpuzu
Daha çok söylerdim emme
Öttürdün kara horozu

Horozun ötmesiyle, gezi sona erer. Bun-
dan sonra ikinci bahşış toplama bayramda
olur. Bayramda o yıl yeni evlenmişler davula
çevre (mendil) başörtüsü takarlar. Armağan-
lar çeşitlenir. Kağıt paralar toplu iğneyle çev-
relere iştirilir.

Ramazan davulu kendi başına bir bayram
havasına bürünür. Çevre çıkacak evler belli-
dir. Orada maniler ona göre söylenir. Bay-
ram kutlanır. Davulcu, bayram namazından
sonra çalarak gezmeye başlar. Selâmlamalar,
kutlamalar, armağan bahşış istemeler zorlu
olur. Bayram günü iri ufaklı çocukların en bü-
yük eğlencesi Ramazan Davulu. Onunla birlik-
te gezer bayram yaparlar.

Besmeleyle çıktım yola
Selâm verdim sağa sola
Behey ağam iki gözüm
Ramazanın mübarek ola

İşte geldim kapunuza
Selâm verdim topunuza
Selâmunu almazsanız
O da sizin keyfinize

Damdan çıktı bir kuzu
Burma burma boynuzu
Bu evden bir bahşış çıkacak
Dört ucu birden kırmızı

Ben keçimi otlatırım
Hendek hendek atlatırım
Bahşışımı vermezseniz
Davulumu patlatırım

Kapına geldim coşa coşa
Parnacığım vurdu taşta
Senin adın Mehmet paşa
Bahşışı ver binler yaşta

Ramazan davulu manilerinde:

- 1 — Ezgi: her yörede değişik söylenmek
tedir yalnız ana tem aynıdır.
- 2 — Uyak: ekserisinde (aaba) dir. (aaaa)
seklene de rastlanmaktadır.
- 3 — Vezin: (4x4=8 ve
5x3 = 3 x 5 = 8) dir.

DÜDÜK HAKKINDA

Yazan: (Merhum) Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂL

Kaval bir duduktur. Fakat ne gariptir ki
halkta reaksiyonumuzda duduk kelimesi çocuk
oyuncakı kavalından üfleme çalgılarına Anado-
luda ancak bağlı görünmüyor; şehirlerde de
vapur dudugu, beşi düdüğü gibi ezgi dışı
seslenmelerde ancak kullanılmıyor. Tutmek,
dudak tutun gibi eski kelimelere bağlıdır.
Onunla oylesine malzeme yığını var ki için-
den çıkarmama imkân yok. Bilinen tek ger-
çek "duduk" ün ilkel tütek imlâsı ve emzik
anlamıyla derinlerden türkçe olduğudur (kaş-
garı). Sonraları Orta Asyadan yurdumuza
yayılmakla kalmıyor, Slav ve Cermen tülkele-
rine doğru da türlü anlamlarla dağılıyor. Büt-
tün etnologlar çeşitlenmiş söylenişleriyle ke-
limenin özünü hep türkçeden biliyorlar, yazı-
yorlar. Konunun kaynakları çok olduğu için
özetleme işini ancak yetkili dilci başarabilir,
yahut ilk adımı o atabilir.

Türk Dil Kurumunun 1957 yılında çıkar-
dığı kitapta düdüğün çeşitleri (Halk dilinden
S. D. D., Endeks, 114). Bu adlar dizisine
katılacak başkaları da vardır. Bazısının tari-
hini derin metinlerden kontrol etmek müm-
kün: Meselâ, bizdeki "sipsi" veya "sıbzı"
Kaşgarlı Mahmut'ça yazılı "sıbzıgı" dir.—
Gâvurdağı (Cebelibereket — Seyhan) obalı-
nın kamıştan yapılmış dili düdüğe verdiği
"Şüdürgü" ve "Şudurgu"dan XV. yüzyıl baş-
larında Meragalı Hoca Abdülkadir, Türkistan
çalgılarından olarak kendi musiki kitapların-
da bahseder. Çağatay edebiyatında ayrıca ge-
çer; meselâ:

Rast kıl ahengi neva ve hicaz
Tüz yatıgu bir'a şudurgu'nu saz

Çağatay lûgatında "şudurgu" imlâsı da
ayrıca vardır.— Görülüyor ki şimdilerin en
umulmadık oyuncak düdüğü bile kimi za-
man derin tarihten hatıralardır. Folklordeki
önemleri bundan dolayıdır.

Daima dil bakımından yapılagelmis olan
halk düdük adı derlemelerinde ölçülü biçli
tarifler yoktur. Çağının mahiyeti anlaşılma-
yor. Folklorcu ölçülü biçli, resimli, çizgili
tarifler toplar, hattâ müşahadelerine örnekler
de eklenir umulmadık sonuç ve karşılaşmalar
edinileceği görülecektir: Meselâ, "Yan flütü"
tipinde yandan üfleme örnekler bulunursa, ta-
rih bakımından bu bir hadise olurdu. Çünkü,
Türkistanda "Tüdek" adıyla hâlâ kullanılan
yandüdüğü ve o kadar eski ve Çine Ortaasya-
dan geçtiği itirafıdır ki, M. S. V. yüzyıldan

bir duvar resminde çalınışı açıkça görülür.
Minyatürlerde ayrıca vardır. Topkapı Sara-
yındaki "Fatih Albümü"nde çalanları görü-
yor. Demek bizim tarafların halkı da onu
kullanmış. Şudurgu bu tipten bir düdük mü-
dür? anlaşılmıyor. Yalnız Ahmet Vefik Paşa,
"çığırma" için, ufak dilsiz yandüdüğü, diyor.
(L. O.). Olabilir; çünkü, Bulgaristanda, hâlâ
"dudučka" (tülküçe düdüğü) denilen küçük
bir yandüdüğü var; çığırmadan başka bir şey
değildir. Bunlar, müspet izlerdir; araştırılma-
yı emrederler.

Birbirine paralel olarak bağlı çift kamışlı
veya kartal kanadından çift kemikli düdüğü-
den Anadoluda seyrek de olsa yer yer vardır.
Türkistanda da vardır. Adına bizde halen kı-
saca "çifte", orada "koşney" (= çift düdük)
deniliyor. [1] Macaristanda açılan bir Avar
mezarında kartal kemiğinden böyle bir çifte
bulununca bilim dünyasında mesele büyüdü,
yayın genişledi. Bizde ise konu bir ankete
tabi tutulmadı! Orta Asya ile batı, arası bir
konu; emek bekliyor. — Tulumdudük'ün düdük
kısım da çifte borucukludur. — Sıra kamışlı,
veya (eğer varsa) aç kamışlı düdüğüler le
dibi Eti ve Sümer uygarlıklarına incek kadar
derinlik imkânıyla yurtda araştırılması ge-
reken konulardır.

Şimdi şu diziyi birlikte okuyalım: Fars-
çanın pek nadir ve nispeten yenice ferahle-
rinde "tutak" kelimesini kaval anlamıyla bul-
duk. Demek ki türkçeden ed'nmisler. — He-
nüz M. X. yüzyıl sularında rusçaya türkçeden
geçen "dudka" nın ince ve kalınca sesli fla-
vata türünden olanları ve tulumluları vardı.
Leh dilinde Tulum anlamıyla geçtiği olmuştur.

Başka bir rusça söyleniş de "dudeška"
dır. Leh ülkesinde tulumdudüğün asıl adı "du-
da" dir ki çoğulu "dudy" olur. Leh ülkesinden
almançaya XVII. yüzyılda "dudey" adıyla ge-
çen bir tulumdudüğü Praetorius bir eserinde
tarif etmişti. Almancada tulumdudüğü ve
rilen genel adlardan biri "Dudefsack" dir.
Litvanya ve Macar d'lerinde "duhka" tu'um.
dudük demektir Sırpçada "duha'o" tulumdū-
dük, "duha'ika" onun küçüküdüğü. Dudak, Va-
lizva dilinde (Kırmırcada) isaret borusunun
adıdır. "Dudaljka" Sırp ve Hırvatçada oyun-
cak düdüktür. Dudak ve Dudka, sırpçada bir
cesit tulum düdüğüdür. Düdek, Düdük veya
Düdüğü adı küçük düdüğüler Balkanların gül-

[1] Koş Kamış olsa gerekti.

SİNOP VE ÇEVRESİNDEKİ KÖY DÜĞÜNLERİ (x)

— 1 —

Yazan: M. Şakir ÜLKÜTAŞIR

Evlendirilecek bir gencin annesiyle kadın akrabasından mürekkep iki üç kişilik bir hey'et, evvelce aralarında kararlaştırılan veya salık verilen bir kız için sıra ile iki hafta düdürlüğe giderler. Buna "dünür gezmek" tabir edilmektedir. Bu müddet içinde kızın ev hali, bir ahçı gözüyle, iyiden iyiye tetkik edilir. Kız, beğenilirse üçüncü hafta içinde "Allahın emri ve Peygamberin kavliyle Kezban kızı bizim Ali Kuzuya istiyoruz." denilmek suretiyle, kız istenilir ve söz kesilir.

Kız tarafından alınan muvafakat cevabı tüzetine, oğlan evi tarafından — dakika fev-

(x) Bu yazı, vaktiyle Sinop ve çevresindeki "Köy Düğünleri" ne dair yaptığımız bir araştırma olup, Bartın gazetesinde çıkmıştır (Mayıs — Eylül 1932). Araştırma "Türk Kanunu Medenisi" nin kabulünden önceye aittir. Üzerinde epeyce emek harcamak suretiyle meydana getirdiğimiz bu yazıyı, bir gazetenin günlük sayfasından kurtarıp bir ilim dergisine aktarmak istedik. Yazı, yeni araştırmaların da, umarız ki, işine yarıyacaktır. Şu kadar var ki, 30 yıl öncesine ait olan bu makalenin bugün için ağırca olan üslup ve sözceklere bazı yerlerde sadeleştirilmiştir.

ney İslavlarında, gürelicede ayrıca, vardır.

Prof. C. Sachs işte bütün bu adların türkçe "tütek" (= düdük) kelimesinden çıkmışlığını her vesilede özenle belirtiyor. Ben de inanıyorum.

Düdük ve türleri, üstünde inceden inceye durulması gereken bir folklor, ondan önceleri için de özen isteyen bir tarih konusudur. Ço-cuk oyuncakları denilip de geçilmemeli; tersine olarak, bir araştırma amacı sayılmalıdır. Çalgılar, olağanüstü bir gerginlikle yayılabilmiş kültür unsurlarıdır; göçler, istisnalar gibi vesilelerde bilhassa yabancılarla intikal ederler: Güzel ahenkleriyle hemen sevilip benimsenir ve türerler, yayılırlardı.

Eski talebem obuacı Osman Sivash bir gün Ankara'da ziyaretime gelmişti. Kendisinin zurnada da usta olduğunu bildiğim ve o sırada konuya çalışmakta bulunduğum için "sipsi" ye dair memleketi yöresinden şu yetkili bilgileri dinleyip yazdım: Sivas'ın kazalarında zurnanın kamışına sipsi denildiğini yerlisinden

tedilmeksizin — bir horoz veya hindi kesilir. Bu horoz veya hindinin suyuyla pilav pıdırılır ve hayvan da bunun üstüne didilerek konulur. Bu pilava "söz pilavı" tabir edilmektedir. Köyün ihtiyar heyetiyle ileri gelenlerinden beş on kişi söz pilavına davet edilir.

Şayet muvafakat cevabı gece — hatta gece yarısında — alınmış ise gene bu pilav yapılır, misafir davet edilir. Bu takdirde gece yarısı, oğlan evi tarafından davetleri takar-rür edenlere bir adam gönderilerek bunlar, bağıra çağıra uykudan uyandırılıp söz pilavına davet edilirler. Gelenler, birer birer oğlan evinde toplanır, sürekli bir kahve ikram ve muhabbeti başlar. Bu muhabbet esnasında pilav da hazırlanır. Sofra etrafına çevrelenen misafirler güle konuşa pilavı yer, çiftlerin sadeti için temenniyatta bulunurlar. Sabahleyin köy halkı arasında (—nın kızıyla —nın oğlunun söz pilavı) yenildiğine dair ağızdan ağza konuşmalar de-veran eder. Söz pilavı yenildikten sonra, hemen ekseriyetle, tarafların düğünden dönmeleri imkânı kalmaz. Bu pilav, nikâhın bir müeyyidesi mahiyetinde demektir.

Söz pilavının yenilmesini, şu suretle işin kesinleşmesini müteakip, taraflar arasında, ta-

şıtmemiş. Oralarda söğüt dalından sipsi çıkarıp çalarlar. Bunun çifte kamışlı ve iki bitili şık düdüklü ve her düdüğü delikti olanını da yapıp büyükler düğünlerde çalarlarken, oyuna kalkılır. Düdüklükler birbirine bağli olup araları balmumuyla tıkanmış bulunur. Adı yine Sipsi'dir. Tuluma takıp gayda gibi de çalarlar ki yine Sipsi denir. Tulum süslü ve aynalı yapılır. Bunlar çocuk oyuncakları değildir. Sivas kazalarından yedi sekiz sipsi çalan tanımıştı. Delikanlılıkta kendisi de merak edip çalmak istemiş. Sipsili düdükte iki düdük sesdes (= ünisson) çalarlarsa da, sipsiler farklıca düştüğünden çıkan sesin çatalı bir hali olur: Bu karaktere "bıbılı" derler. — Arkadaşın açıklaması burada bitiyor. — Gö-rülüyor ki "sipsi" sözü tek vilâyette üç düdük türünün adı olabilmıştır. Araştırmalar bu ölçüye göre yürütülmek ister. Tek tarif tüzeti de saplanıp kalınmamalı, yöre köylerine göre açılmakla çeşitler soruşturulmalıdır. Düdükler konusunun tarihi binlerin dibindedir; As-yadadır, aranmalıdır.

ARAŞTIRMALARI

2975

karılır eden bir günde "kalın başlığı görmek" âdeti yapılır ve bu arada "nikâh"ta ak tedilir.

Kalın başlığı görmek âdeti, hususi bir merasime tabidir. O gün, erkek evinde, mü-sait değilse tensip edilen diğer bir evde, oğlan ve kızın baba veya velileri, köyün imamı, muhtarı, usulüleriyle sair davetlilerden mürekkep bir hey'et toplanır. Bu toplantıda oğlan tarafının kıza, kız tarafının oğlana ve receği eşya mütekabilen yazılar ve kısmı âzami da gösterilir. Kız tarafına gerek eşyanın tamam ve gerek daha bir isteyecekleri olup olmadığı sorulur. Bunlar, eşyayı tetkik ve tamam ise muvafakat beyan eder. Sonra, hey'et içindeki hoca efendi bilhassa oğlan vekiline hitaben:

(E'uzü billâh bismillâh ve alâ milleti resulillâh ve alâ şînneti resulillâh ve alâ şerâ'iti resûlillâh Allahın emri Peygamberin kavli tüzere, hazır olan cemaati müsliminin şehadetleri tüzere örtü. dösek, kaftan — kuşak. yedi pare bakır (1), yarım inek (2), "—" kurus nisan olmak kavli tüzere "—" kurus mihri müeccele olup baki kalan "—" kurus mukabele'leriyle esvâi hibe eyledin mi?) diye sorar. Oğlan vekili de "hibe ev'edim" cevabını verir. Müteakiben, kız vekiline dönerek "aldın kahul eyledin mi?" der. O da, kabul ettiğini söyler.

Kalın başlığı görmek töreninden sonra "nikâh" kıvılır. Nikâh ta bitince hazırlanmış izaz ve ikram edilmek suretiyle cemiyet hitam bulur. Bundan bir iki gün sonra, oğlan evi tarafından kalın başlığı derneğinde kararlaştırılan nisan, üç bes kisiden ibaret bir hey'et marifetiyetle kız evine götürülür. Nisan, ekseriyetle va bir "virimlik altın", yahut bir "beşbirlik" tir. Nisanda, kız evi tarafından pirinç pilavıyla keçi, hindi kesilmek suretiyle misafirlerle ziyafet verilir. Nisan yemeğine kudsî bir nitelik atfedilmektedir.

Bazan, nisanla beraber kız babasına "ata-yolluğu" adıyla, gene kalın başlığında tekar-rür eden para da verilir. Bu para ile kızın çeyizi ikmal edilir. Atayolluğu meyhanında, iki tepsî "helva", yirmi kadar da "katlama" göndermek usulüdür. Helvanın bir tepsisi ve

1) Saç ayağı, tencere, sahan, tava, tepsî, tas, liğen — ibrik.

2) Oğlan tarafı kıza vereceği ineği evvelce gösterir. Kız tarafı da ineğe bir nisan yapar. İşte, bu inek kalın başlığına dahil olup kızın mahdır.

katlamanın da on tanesi ayrılarak kız evinin erkek tarafına verilir.

Bazı köylerde nisan töreni daha basit bir şekilde söz kesiminden bir iki gün sonra icra edilir. Bunun için de erkek tarafını teşkil eden kadınlar toplanarak kız evine giderler. Gelin olacak kız ortaya getirilir. Güveyinin annesi tarafından, kızın parmağına alelade bir yüzük, kulağına bir küpe takılır; başına bir yemeni, öüne bir peştamal sarılır. Sırtına da "nisan entarisi" denilen ve dallı basmadan yapılmış olan bir entari giydirilir. Biraz muhabbetten sonra geri dönlür.

Düğün, bazan nikâhı müteakip, bazan da bir hafta, bir ay veya daha uzun bir müddet sonra yapılır. Bu arada kasabaya, gelin elbiseleriyle kız evine diğer bazı eşya satın alınmağa gidilir. Oğlan evi de düğün için lüzumlu eşyayı bu müddet içinde ihzara çalışır.

Gelin elbisesi adı altında alınan bu eşya: bindallı basma, çarşaf, kundura, çorap, namazbezi, çenber ve duvak gibi şeylerden ibaret. Gelin teli — eğer konulacaksa — bu da ekseriyetle kasabada bildikleri birinden iğreti olarak tedarik edilir. Şu kadar ki, gelin eşyası arasında gelin hanıma kına, baba-sına sarık, annesine başörtüsü, entarişik, kardeşine şalvar, ceket amca ve dayılarına birer sarık, hala ve teyzesine de birer şal kuşak ile başörtüsü alınır.

Şu suretle, hazırlığın ikmalini müteakip düğünün yapılacağı zaman kararlaştırılır. Düğünün kararlaştırıldığı gün oğlan evinden kız evine, kız evinden oğlan evine, "börek" gönderilir; buna "ekmek değiştirmek" derler. Düğünün yapılmasından bir iki gün evvel de her iki taraf akraba ve ahabalarını, sureti mahsusada pıdırılmış ufak ufak ekmek göndermek suretiyle düğüne davet ederler. Bu ekmeklere "okuluk" tabir edilmektedir.

Gerze köylerinde ise "çuval ağzı" denilen ve düğüne daveti tazammum eden mahallî ayrı bir tören de mevcuttur. Pazar günü, oğlan evi tarafından civar köy kadınları (yarın "çuval ağzı" var, buyurun!) diye davet edilirler. Ertesi gün davetli kadınlar evlerinden biraz un alarak erkek evine gelirler. Bunun için, bir oda ortasına, içinde biraz unu havi bir çuval konulmuştur. Her un getiren kadın, getirdiği unu bu çuvala döker, diğer taraftan ufak bir cümbüş tertip edilir. İçlerinden sesi uygun kadınlar türkî söyler; bazıları kalkan, oynarlar. Şu suretle çuval ağzı gününde, oğlan evinde yalnız kadınlar tarafından ahenk te yapılır. Gecesi, kadınlar gene kendi aralarında "def" çalarak eğlenirler. Bu gece, eğer

lentileri çarşamba gününe kadar oğlan evinde devam eder.

Düğüne, ekseriyetle çarşamba gününden başlanılır. Fakat, çarşamba gecesi oğlan evinde düğünün mukaddemesini teşkil eden ufak bir cümbüş yapılır. Bazan bir taraftan bu ahenk devam ederken, diğer taraftan evin önünde veya yakınındaki uygun bir düzlükte — yakılan ışıklar arasında — güreş te yapılır. Bu güreşe "kelle güreşi" tabir edilmektedir.

Çarşamba günü sabahleyin erkenden davul zurna sadaları köyün sakin muhiti içinde gürültülü yankılar yapmağa başlar. Düğün sahibinin halli elverişli ise davul zurna da ekseriyetle çifttir. Köy halkı büyük bir neşe, düğün sahibi de büyük bir telaş içindedir. Çarşamba günü başlayan ve cuma günü biten düğünün idaresini "sağdıç" deruhte eder. Bu adam, düğünün devamı müddetince her şeyin emir ve nazımı mevkiindedir.

Çarşamba günü, civar köylerden kadın erkek ve çocuk — ekseriyetle yeniler giymiş ve süslenmiş olarak — akın akın gelmeğe başlarlar. Bu sırada köy kadınları, ekseriyetle kırmızı ve iri dahlı basma veya Arap taklidi kumaşlardan, kol ve önleri ipek kaytanlarla süslenmiş üç etekli entarileri, aynı kuşaştan "dülme" tabir edilen yelekleri, şalvarları, bellerinde Tosya ve biraz zenginleri Acem taklidi sal ve ipek kumaşları, sırtlarında Adı sırma veya ipek ibrisimle süslenmiş kısa sa'ta (çepken) ları, başlarında ipek takıdı, hacı sarığına benzeven vazma basörtüleri ve vasmak olarak ta kullandıkları çemberleri ile dik ka'ti çekerler. Köyün ekseri evleri gelen misafirleri konuklamak için birer misafirhane halini alır. Bilhassa uzakca olan köylerden gelenler bu evlerde konuklanır. Düğüne yakın köylerin kadınları umumiyetle gündüzün gelirler. Erkekler ise, ekseriyetle gece, hatta gece vamsına doğru düğüne gelirler. Bu suretle sabahdan gece vamsına kadar misafir gelir, gider.

Düğün sahibi köyün ileri gelenlerinden ise, fakir tabakadan bol bol faydalanması ihtimal etmez. Ekseriyetle bunların evi birer misafirhane olmakla beraber düğünün hemen bütün işlerini görenler de bunlardır. Düğüne gelenlere, bilhassa civar köylerden gelen misafirlere, güveyi evi tarafından yemek çıkarılır.

Erkeklerin ekseriyetle gece veya gece yarısı geldiklerini kaydetmiştik. Binaenaleyh, toplu veya müferrit bir halde düğüne gelen erkekler, köye çeyrek saat kadar bir mesafede

durup bir kaç el silah atarlar.

Silâhı duyan sağdıç derhal davul zurna, yı, geleni veya gelenleri karşılamak için, bu tarafa sevkeder. Davulcular, misafirlerin önüne gelince derhal bir hava çalarlar. Bu "hoş geldiniz" demektir. Fakat gelenler arasında sarhoş olanlar da mevcut olduğundan, bu bir çeyreklik mesafe hemen hemen bir saatte alınır. O esnada diğer gelenler de bunlara iltilhak der. Yolda davul zurna çalar; sarhoş olanlar davulun âhengine uyarak önünde oynar, diğerleri silah atar ve bu suretle eğlenecek düğün evine gelirler. Bu gece davulcular aşağı yukarı sabaha kadar misafirleri karşılamakla meşgul olurlar. Bazı köylerde, erkekler için gündüzün düğüne gelmek ayıp telâk ki ediliyor. Binaenaleyh, gece yarısı gelen misafirler adeta fazla ağırlandırmak imtiyazına malik gibidirler.

Düğün sahibinin biraz hal ve vakti elverişli ise, hususiyle zinûfuz ağalardan olursa güreş çarşamba günü tekrar edilir. Kışuk zamanı, bütün halk davul zurna ile güreş meydanına gelir, toplanırlar. Bugünkü, güreşe, köylü delikanlılardan başka civardan ünlü pehlivanlar da iştirâk eder. Maahazâ, bazı güreşe on yaşındaki çocuklardan başlanmak ve git gide büyümek suretiyle devam edilir.

Güreşte, başa — ki çoğu zayıf, düşkün olmak üzere — bir kaç keçi veya koyun, oğlak, nadiren bir dana, ortaya beş, desteye ve deste altına ikişer arşın alaca (basma) verilir. Pehlivanların basmaları güreş meydanının göz alan bir yerine asılır. Güreşte başı almak, tabiri mahallî ile, "öndül"ü kazanmak için sıra ile üç pehlivanı yenmek şarttır. Güreşler umumiyetle yağsız yapılır. Kispet pek az kullanılır. Çocuklar arasında yapılan güreşlerde başı kazanana bir avuç tuzumlü leblebi bahşis olarak verilir.

Çarşamba akşamı, civar komşular gelin evinde toplanırlar. Yatsudan sonra gelin hanım, hey'etin ortasına getirilir ve ellerine kınası konulur. Kınayı lâalettayın her kadın yakamaz, yani koyamaz. Mutlaka başından tek nikâh geçmiş akrabadan bir hanım, gelinin kınasını koyabilir. Bazan bu şartları haiz ise gelinin sağdıç da kına koyar.

Konulacak kınanın şeklini çok defa oğlanın annesi tayin eder. Köylerde konulan kınaların biri "sivama" diğeri "yükstük" olmak üzere iki şekli vardır. Sivama, bir eli bilek oynatma kadar kâmil, yükstük ise yalnız parmakların ucunu, birinci veya ikinci sefâmisine kadar, kınalamaktır. (Devamı var)

MENTEŞELİ

Yazan: Metin BERBEROĞLU

Konya türkülerinin kendine has bir havası vardır. Yurt türkülerinin hepsi teker teker okunup söylenirse, hangisinin Konya'lı olduğu nu derhal farkedersiniz. Ağırbaşlı olanları, hisli, tesir edici, garip bir hava taşır. Bu hava etrafımızı sarar, dolaşır, ayrılmamı istemezsiniz. Hafif olanları kıvraktır, hareketlidir, dağ taş oynatır. Konya saz üstadlarının mızrap vuruşları, tesirini iki misli artırır bu türkülerin, "Çiftelene" tabir edilen bu tarz, sırf Konya'ya hasır, Başka ellerde tesiri azalır, hatta kaybolur.

Geçen gün oturmuş, bazı müsveddeleri karıştırıyordum. Aralarında "Konya Türküleri" adı altında, bir müddet önce tamamlanmış, çalıştığım bazı notlar çıktı. Yarım kalan bu müsveddeleri görünce tamamlamadığıma cidden üzüldüm.

Aşkıdan deli divane olan sevgilinin ifadesi, bugünkü aşkların bıçaklı ifadelerine benzemiyor. Yarıdan üç gündür ayrı kalan aşık tesellisini sazında yahut sözünde buluyor:

Menteşeli, Mentese

Del'oldum aşka düşeli

Üç gün oldu yâr gideli

Kaldım, evlerde yalnız, ah yalnız..

Evlerde yalnız kalmak birşey değil, ya havalar bozarsa, ya günlerce beklenen sevgilinin yollarına karlar yağarsa, Aşık dertlidir. Dertli tükenmez, dertine dert eklenir, günler ötesindeki yârinin yolunu gözler:

Loras'tan bir bulut ağıdı

Sulu sepen karlar yağdı,

Yolcuların yolda kaldı

Tükenmez derdin ya'nız ah yalnız.

Böyle avrılığa derviş sabrı lazım, yitirek lazım kim dayanır böyle hakiki aşkın ayrılığına...

Derviş olsam giysem hırka

Kimsem yoktur, versem arka

Götürdüler Sam'a, şarka

Kaldım evlerde yalnız, ah yalnız..

Konya türkülerinin ekserisini bu çeşit, hem bestesi, hem güftesi ağır, nakaratlı olanlar teşkil eder. Aralarında sözleri bir dertlinin, bir aşkın hislerini ifade eden; bestesi ise hareketli bir oyun havasını andıranları da vardır. "Doktor" türküsü bunlara güzel bir misaldir. Bu oldukça eski Konya türküsünde, aşık delikanlı, meyhanede aşkının hayaliyle yaşarken, bilmem hangi kabadayının sözlerine alınmış, sol yanındaki ebedi yaraya bir

bıçak yarası karışmıştır.

Meyhanenin şişeleri parlıyor

Doktor gelmiş yârelerim bağlıyor

Anam, babam başucumda ağlıyor

Söyle doktor söyle, ölecek miyim?

Ölmeden yarımı göreceğim miyim?

Ama bu aşık, o türlü aşıklardan değil ki. Gönü çok ince. Sevdâyı alelade bir şey saymıyor. İnsanın bir yârı oldu mu, dört başı mamur, her yanıyla sevillecek bir yâr olsun istiyor. Her güzeli beğenmiyor onun gönü. Sevgilisi herkes gibi dışarda dolaşmıyor. Gönüne taht kurmuş, orada oturuyor. Arasına elindeki aşk okunu yüreğine dürtükleyip aşıkı deli deli söyletiyor:

Hamama gittim de yer bulamadım

Yandı yüreciğim; kar bulamadım

Gönüme münasip yâr bulamadım

Söyle doktor söyle, ölecek miyim?

Ölmeden yarımı göreceğim miyim?

"Turnalar", beste bakımından, "Menteşeli" yi andırır. Nakaratlardaki tok ve ağır ses kümesi, Türkiye başka bir ahenk verir. Sazların çiftelmesi daha açık şekilde hissedilir. Güftesine gelince; talihini kapkara gören aşık, cıvaslı sözlerle, turnaların halinde kendi gönülünün aksini görür.

Turnaların içinde aklısı da vardır, karalı. Karalı da, Ama o, karalı turnayı gördüce, kendi bahtını görmüş gibi olur. Ona dert yanar, onunla konuşur:

İdi turna gelir, akı, karalı

Birine sordum, birj nereli

O da bençileyin bahtı karalı

Allı turnam, gel halime bak benim

Bir ok değdi yüreğime, berk benim

Yüreğine değen ok onu delip geçmesini de bilir. İnsafsız avcının kanlar içinde yere serdiği aşkın dert yoldaşı turnanın başında kim ağlamaz? Dertli aşık oturur turnanın başucuna. Artık konuşan kendisi değil, sazının telleridir. Ovaya bir sestir yayılır. Kurtlar kuşlar, bütün turnalar, aşkın bağdaş kurup oturduğu, vurulan turnanın kanlar içinde vattığı ovanın semalarında kanat çırpırlar. Tellerden çıkan nağmelere yenilerini katarlar.

Turnam, ne yatarsın çukur ovada

Yavruların seni bekler yuvada

Kendim gurbet elde, gönüm sızda

Allı turnam gel halime bak benim

Kursun değdi yüreğime berk benim

Aşk olmak kolay değildir işte. Oldun mu, böyle olacaksın.

Halk Musikisi Dünyamızın Kaybı:

MUZAFFER SARISÖZEN

Yazan: Vehbi Cem AŞKUN

Ankara radyosu Türk milletine büyük bir değeri tanıtırken; o büyük değer de dün, yaya Türk müzik folklorunu tanıtmak mutlu luguna ermiştir. Onun her "Yurttan Sesler" programındaki kendine has sesi, hâlâ kulaklarımızdadır. Bu ses, bu hizmetle birlikte daha pek çok yıllarımızı dolduracak ve kulaklarımız duymasa da içimiz duyacaktır.

Muzaffer hemşehrimdir. Sivas'ta aynı mahallede otururduk. Ailesi ile ailem arasında yakın bir dostluk vardır. Babaları Hüseyin Hüsnü şairdi. Onun bağı olduğu aile içinde de Ahmet Handi, Noman Sabit gibi büyük şairler vardır. Sivas'ta bu aileye "Sarı Hatip Zadelere" denmekte ise de, halk onlara "Sağlı efendiler" der ve böyle tanınırlar. Hatta rahmetliye Sivas'ta, "Sağlıların Muzaffer" denir. Bu sıfat, dedelerinin o zamanın geleneği ne göre uzun saçlı bir mutasavvıf, post nişan olmasından verilmiş olsa gerek.

Bunlar beş kardeşiler. Hepsinde eli ka- lem tutan ve mutlak bir sacla da ilgileri bu lanan sanatçılarıdır. Kendinden büyük üç ağa beyi, daha önce dünyamızı değiştirmişlerdir. Şimdi dünyada yine kendinden büyük bir kardeş vardır. Valilikten emekli Abdülkadir Sarısözen. Bu emekli vali saz çaldığı gibi, değerli de bir yazardır.

Ailenin bu en küçüğü olan Muzaffer, küçük yastanberi müziğe meraklı idi. Herhangi bir türkiliyi dinlerken hemen notaya ala-

Sarısözen'in son resimlerinden biri

cak kadar meleke sahibi bir müzisyendi. Kulak eğitimi pek mükemmeldi. İlk zamanlarda ut çalardı. Sivas sultanisinde bana da bir yıl müzik öğretmenliği vardır. Hatta Mülî Eğitim Bakanlığı müfettişlerinden Avni Yukarıoğlu bir gün dersine girmişti. Bir müzik defteri istedi. Hemen çıkarıp verdim. Çok güzel hazırladığım bu defter, müfettişi tatmin etmiş olsa da ki, bunu hiç unutmaz, bu defterin kendine sağladığı başıyayı mutlak söylerdi. Yaşı o tarihlerde bize hocalık yapacak durumda değildi. Fakat akıl yaşı değil, başta derler. O yıllarda müzik öğretmenliği Anadolu'muzda bir dertti. Çünkü halkımız sahneye çıkana, müzikle uğraşanı iyi saymazdı. Ut, keman gibi müzik aletlerini çalmak günahı. Bu yüzden arkadaşları Hüseyin Kaya ile çok zorluğa uğradıklarını duyardım. Her ikisi de klasik Türk müziğimizi çok iyi biliyorlardı. Biri utu, diğeri kemani ile Sivas'ta müzik sanatının gelişmesine çok hizmette bulunmuşlardı.

Hüseyin Kaya'nın da iki yıl Sivas öğretmen okulunda öğrenciliğini yaptım. Her ikisi de sonradan İstanbul Konservatuvarına gittiler. Üç yıl burada öğrenimden sonra artık Türk müziğini bıraktılar. Özel bir dersane atıklarını Sivas gazetelerinden öğrenmiştim. Muzaffer, güler yüzlü, hoş tabiatlı ve kendini herkese sevdirmişti. Uzun yıllar bekâr yaşadı. Sonradan evlendi ve bir çocuğu oldu. Sonra esinden ayrıldı. Öyle sanıyorum ki bu ayrılış onu pek çok üzmüştü.

Muzaffer'in Ankara'ya gelmesi ve orada görevlenmesi çok iyi olmuştur. Bunda şair Ahmet Kutsi Tecer'in herhalde bir payı olsa gerek. Çünkü Sivas'ta bulunduğu zaman Sarısözen ailesi ile yakından tanışmış ve büyük bir dostluk kurmuştu. 1942 de Ankara radyosunda tertiplenen "Sivas Folklor Gecesi" mü-nasebetiyle Ankara'ya gittiğinde, Ahmet Kutsi Tecerle olan yakın dostluklarına tanık olmuşum.

Onun halk müziği'mize olan derin vukufu ve yıllarca Halil Bedi Yönetken'le bütün Anadoluyu adım adım dolaşıp halk türkülerini derlemeleri, Türk halk müziği bakımından çok faydalı ve verimli bir çalışma olmuştur. Muzaffer Sarısözen'e kadar radyolarımızda programlı, metodlu bir halk müziği yoktu. O, folklorumuzun bu en zengin kaynağını yurda değil, dünyaya tanıttı. Yurttan Sesler adına yaradığı bir şekilde yurttan derlenen türküler, bütün dünyaya yaydı ve yaymakta da

Acı Bir Ölüm :

SARISÖZEN'İ KAYBETTİK

Yazan: Halil Bedi YÖNETKEN

Sarısözen, Karayılan ve Sivaslı hemşehrileri ve bir gezide konuşurken.

Ankara Devlet Konservatuvarı folklor arşivisti, Konservatuvar müzik folkloru dersi öğretmeni, Ankara Radyosu "Yurttan Sesler" ekipinin kurucu ve yöneticisi — aynı zaman da İstanbul ve İzmir radyoları Yurttan Sesler ekiplerinin de kurucusu — Muzaffer Sarısözen'i kaybetmiş bulunuyoruz. Bu üfuk karşısında ne kadar acı duysak yeridir.

1937 de başlayıp 1953 yılına kadar 16 yıl devam eden ve 10000 halk ezgisinin p'âga, tele ve banda alınmasıyla sona eren resmi derleme gezileri'ne beraberce katılmış, bu çalışmalarında kendisini yakından tanımış, uzun yıllar boyunca süren tehlikeli seyahatlerde kader birliği etmiş bir insan olarak ebediyete gömülmüş olan değerli arkadaşımızın hizmet ve kalitelerinden bir kısmını olsun belirtmeyi edası boynuma borç bir vazife bildim.

Memleket halk ezgilerini resmi olarak tesbit etme hareketi' bizde Saffet Arıkan'ın Maarif Vekilliği zamanında başladı. Almanyadan devam ediyor. Artık onun açtığı bu yol kapanmayacak kadar güçlüdür. Yetiştirdikleri bu verimli hizmeti bir gelenek haline getirmekte kararlı olsalar gerektir.

Nur içinde yatsın, memleketin millî kültürüne hizmet yolunda o da Tanrıyı birliyenlerle beraberdir. Hizmeti unutulmaz.

getirilen, hem elektrik, hem akümülatörlerle çalışan "Saja" markalı alıcı ve verici ses kaydeden makinelerle 1937 yılı 17 ağustosunda Ankaradan Sivasa hareket eden, Hasan Ferit Alnar, N. K. Akses, Ulvi Cemal Erkin, H. B. Yönetken ve teknisyen olarak da fizikçi Arif'ten mürekkep derleme heyetine Sivastan, o zaman Sivas Lisesi Müzik Öğretmeni ve Müdür Yardımcısı bulunan Muzaffer Sarısözen de katıldı. Sarısözen'le işte ilk defa o zaman orada tanıştık, kendisini, o tarihte Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğü Şube Müdürü bulunan Ahmet Kutsi Tecer tavsiye etmişti. Tecer, Sivas Maarif Müdürlüğü zamanında Sarısözen'le tanışmış, kurduğu (Halk Şairleri, ni Koruma Derneği) ne Sarısözen Genel Kâtip olmuştu. İlk halk şairleri bayramı 1931 de tertiplenmiş, bu bayram sonunda çıkarılan "Sivas Halk Şairleri Bayramı" adlı broşürde Sarısözen (Sivas Halayları) başlıklı yazısında Sivas halayını anlatmış ve kitabı bu halayın notalarını koymuştur. Kuvvetle tahmin ediyorum ki bu, bizde halaylar hakkında yazılmış ilk yazı ve notalar da ilk halay notalarıdır. İtiraf ederim ki 1937 de Maarif Vekâletince düzenlenen ilk derleme gezisi için seçilen üyeler arasında halk müziği ve oyunları en çok uğraşmış şahsiyet, yani heyetin gerçek folklorcu üyesi Muzaffer Sarısözen

idi. Onun Sivashlı oluşu, Sivasi iyi tanınması bu ilk derlemede büyük faydalar sağlamıştı. Sarısözen Sivas dolayları müzik ve oyun folklorunu çok iyi tanıdığı gibi Sümmani, Ruhsati, Emrah, Verâni, Veysel ve Şarkışlah diğer âşıkların edebiyatını da iyi tanıyor, yerli lehceyi iyi bildiği için âşıkların söylediklerini iyi anlıyor, onlardan derlenen ezgilerin metinlerini kolayca ve dosdoğru kaydediyordu. Ayrıca saz da çaldığı için derlemede ne rede ne cins sazla karşılaştıysak düzenleri vesairesi hakkında müspet bilgiler ediniyorduk. Hele Halay oyunlarını en iyi oyuncularından en doğru şekilde seyrediyor, en iyi çalıcılardan dinliyorduk. Her konuda en doğru habercilerden en emin bilgiler alıyorduk. Sarısözen bu ilk resmi derleme heyetine Sivas ve dolayları müzik folklorunu tanıtmada ideal önder olmuş, o yıl Malatya, Kemalîye, Erzincan, Erzurum, Rize ve Trabzon derlemesinde de aynı değerli yardımlarda bulunmuştu. Azami nezaket ve mahviyet gösteriyor ve daima (Ben s'zin emrinizdeyim, asistanınızım) di diyordu. Fakat gerçekte, yapılması gereken her şeyi en iyi bir şekilde yapıyordu. Halkla konuşmasını, halkı konuşturmasını biliyordu, halk kendisini hiç yadırgamıyordu, halka karşı daima büyük bir saygı gösteriyor, bütün insanları akrabasıymışlar gibi telâkki ediyordu. Bu folklorcunun, halk tetkikçisinin ilk önemli kalitelerinden biri idi, o bu kaliteye tam olarak sahipti. Fiziki yönden çok zayıf görünen bir bünyesi vardı, buna rağmen buz gibi Ziganaları geçerken hepimiz nevimiz var, sa onlara sarınmış, onlar içinde titredikimiz halde o sadece bir ceketle soğuğa karşı umulmaz bir mukavemet gösteriyordu. Son derleme gezilerimizin birinde Mardin'in Cizre ilçesinde, gölgede ısı 50 derecede çalışmıştık, biz sık sık kendimizi Die'ye atar, serinlemeve çalsırken o serin bir hava içindeymiş gibi gavet rahat, hic şikâvet etmeden, o cehenne, mi sıcakta tam randımanla çalışmasına devam etmişti. Kuvvetli bir hafızaya malik, neyi, ne zaman, nerede kaydettiğimizi binlerce ezgi içinde hatırlar ve aynı şeyleri tekrar tekrar kaydetmemizi önlerdi.

1938 de biz başka bir ekiple Batı Anadolu, luda derleme yaptık, o da gene ayrı bir grupla Güney Doğu Anadolu bölgesinde çalıştı. 1942 den itibaren ise yalnız o, ben ve tekniyen arkadaşımız Ali Rıza Yetişen'den mürekkep üç kişilik bir heyetle geri kalan bütün Anadolu illerini derledik. Binbir zahmet ve meşakkat içinde yaptığımız gezilere ait hatıralarım dipdirdir. İlmî yönden ekipin mihve,

ri o idi. Ben gideceğimiz yerler hakkında çeşitli kaynaklardan tarihi, coğrafi, etnolojik bilgiler toplar, o zamana kadar o bölgelerde yapılmış ve yayınlanmış incelemeleri görür, hattâ oralarda kimlerden nejer alacağımızı tesbit ederdim. Derleme yapılacak yere vardığıımız zaman elemanları sağlar, kendisine teslim eylerdim, o eşsiz bir tahammülle çalışmasını yapar, gerekli notlar alır, onları fişlerin müla hazat hanelerine kaydeder, bazan ezgilerin notalarını da fişin bir kenarına yazıverirdi. Günde 12 saat durmadan çalıştığı olurdu. Çok sıcak bölgelerde, hele ramazan aylarında geceleri sabahlara kadar çalıştığımız çok olmuştu, o bir an bile yorgunluk alâmeti göstermez, eşsiz bir sabır ve tahammülle çalışmalarına devam ederdi.

Radyodan tanınması işimizi kolaylaştırırdı, Muzaffer Sarısözen gelmiş, denilince istinasız herkes onu görmek isterdi, halk ona karşı büyük bir sempati ve hayranlık beslerdi. Gezilerimizde gün geldi ki biz memlekette en popüler olmuş insanın Sarısözen olduğuna inandık. Bütün Anadolu, radyonun yalnız Yurttan Sesler yayını dinliyor, Sarısözen ismi ve sesiyle tanıyor. Onu herkes severdi. Çok nekre, spiritüel, hoşsohbet bir insandı, çok enteresan hikâyeler, fıkralar anlatır, herkesi karar geçirirdi. Konservatuvarın folklor arşivindeki 10.000 ezginin derlenmesinde, fişlerinin doldurulmasında onun bitmek tükenmek bilmiyen sabır ve tahammülünün büyük rolü olmuştur.

Sivashlı Muzaffer Sarısözen, Devlet Konservatuvarı folklor arşivi için bütün memlekette yapılan derleme gezilerinde mütehassıs folklorcu olarak bütün yurdun müzik folklorunu yakından tanıma fırsatını bulmuş folklorcudur. O derlenen çok zeng'n malzemeye dayanarak bir kaç yüz veya bin kadar halk türküünü radyo ihtiyaçları için notaya almıştır. Ankara, İstanbul ve İzmir radyolarının ve her türlü başka toplulukların esas repertuarını bu parçalar teşkil etmiştir. Sarısözen on bin parçalık bir devlet ezgi hazinesine dayanıyordu.

Bazı dergilerde yazıları çıkmıştır. Önce Sivasta çıkan "Duygu ve Düşünce" dergisine yazılar yazmış, sonra "Ülkü" de halaylar, Abdurrahman halayı, Çorumda çıkan "Çorumlu" dergisine Çorum halayları, Radyo dergisine gene halaylar konusunda, Maarif Vekâletince çıkarılan "Güzel Sanatlar" dergisinin ikinci sayısında Muzaffer Sözen imzası altında (Çok sesli müzik ve bağlamalar), dördüncü sayısında da (Kaval, tulum ve çiftete) konusunda yazılar yayınlanmış, 1941 de

SARISÖZEN'İN ARKASINDAN

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

1938 yılında öğretmenlikten ayrılarak, Ankara Radyosunda — o zamana kadar mevcut olmıyan — Halk Musikisi yayınlarında vazife almıştım. İlk zamanlar bizzat bağlama ile türküler çalıp çakırmak ve bu yayınların uyandırdığı heves ve arzu ile, yurdun dört bucağından gelen halk sanatkarlarına kaldırıp çağırarak ile başlayan bu çalışmalar, daha sonraları Radyonun Türk sanat musikisi elemanlarının katılması ile de, gelişerek, ilk defa toplu halde türküler çalıp çakırmak çıkışı açılmış oldu. Bu Halk Musikisi çalışmalarında yardımlarını daima şükranla yad etmek istediğim değerli arkadaşlarımız arasında, Muzaffer İkar, Müzeyyen Senar, Meharet Yıldırım, Sadi Hoşses, Mustafa Çağlar (merhum), Semahat Özdenes, Celâl Tokses, Tahsin Karakuş (merhum), Mahmut Karındaş gibi, her biri Türk Musikisinin tanınmış, değerli sanatkarları da vardı. Sarı Recep, Aziz Senses, Bayram Aracı, Hasan Sözeri, Mehmet Gürses vesaire gibi, mahallî türkülerini çalıp çakırmakta usta olanlardan başka, Azize Tözem, Nezihe Yılmaz gibi Halk türkülerine merak sardırıan istidatlı elemanlar da bu devrede yetişmiştir.

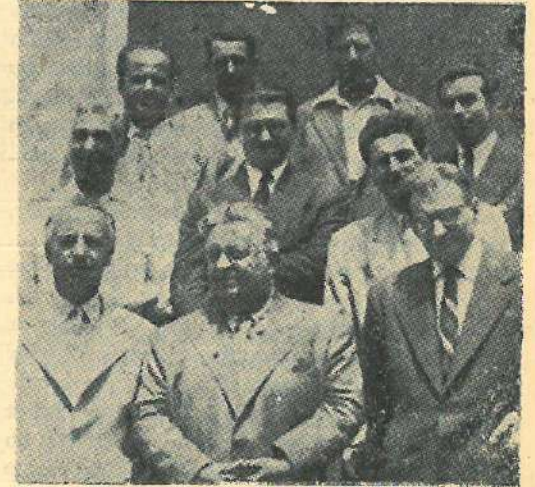
Halk Türkülerini yapılarına âmil olan hatıraları ile ve folklorik izahlarını yapmak su-

yavınladığı (Secme köv sarkıları) adlı kitabında, okullarda müzik öğretimine yerli bir tonla başlayan bir deneme yapmış, 1952 de 86 parçayı ihtiva eden (Yurttan Sesler) adlı bir kitap, 1962 de de en son olarak, (Türk halk musiki usulleri) adlı bir eser bastırmıştır. Halay oyunları hakkında hazırlamış olduğunu bildiğimiz eseriyle, Türkistan göçmenlerinden derlediği ezgilerin meydana çıkarılarak basılmasını temenni ederim.

Memleket müzik folklorünü her bölgesiyle onun kadar tanıyan bir insanın bir daha yetişmesi çok güçtür, bu yüzden ölümü, doldurulması çok güç bir boşluk meydana getirmiştir. Ben şahsen sempatisine en çok tutulmuş insanlardan biri idim. Onu çok severdim, onun âdeta tiryakisi idim, ölümü beni çok tizdi, ama elden ne gelir, emir yüksek yerden, sözlerimi Yunus'un mısralarıyla bitireceğim:

Ecel yeldi, vâ'de erdi,
Bu ömür kadehi doldu,
Kimdir ki içmeden kaldı?
Allah sana sundum elim.

retiyile ilk defa radyo mikrofonuna getirmiş olan bu çalışmaları, büyük bir merak ve ilgi ile izleyen ve takibedenler çoktu. Müsbet,

Türk Folklor Derneği'ne ait bir hatıra: 1951 yılında yapılan toplantıda ön sırada soldan sağa doğru: Yönetken, Gazimihal, Eflâtan C. Güney; ortada: Ataman, Hünker, Öztelli; arkada: Çağlar, Sarısözen, Damacı ve Canbulat.

güzel hatıralarını mütevazı bir gurur içinde sakladığım bu alâkanın bana kazandırmış olduğu kıymetler arasında bilhassa Muzaffer Sarısözen'i, vakitsiz ölümünden duyduğum derin tesâür içinde anmak şu anda bana ne kadar acı geliyor.

Onu ilk defa, o zaman Ankara Belediye sinde yazı işleri müdürü (sonraları vali) olan hemşehrisi Takı beyin evinde tanışmışım. O da benim gibi küçük yaşta gönlünü folklorla kaparmış müzik tahsil etmiş, Halk Müziği, bütün çekiciliği ile benliğini sarmış, öğretmen olarak memleketi olan Sivas'da çalışmalarına başlamış, sonra da öğretmenliği bırakarak, Ankara Devlet Konservatuvarının Folklor arşivi'nde vazife almış bulunuyordu. Aynı ülkünün âşıkları olarak bir görüşmede birbirimizle kaynaşmıştık. Benim Demirtapedeki evimde, onun Konservatuardaki Arşiv odasında sık sık buluşup dertleşiyorduk. Bir Halk musikisi dâvasının gerçekleşmesinde çabucak düşünce birliğine de varıvermiştik.

Devlet Konservatuvarı onun teşebbüsü ve çalışmaları ile türkî toplama faaliyetine de

MUZAFFER SARISÖZEN (1899 — 1963)

Yazar: Safa TANGÖR

O, Anadolu'nun kekik kokan kırlarında, kıvrılan dere boylarında, çam kokulu ormanlarında, köpük, köpük coşan, deniz kıyılarında, heybetli Erciyesimde, Palandökenimde, Uludağ'ında, Ağrı Dağı'nda yaşayan köyümün; köyümün; özbeöz benim olan bu vatanın seslerine ilk kulak verendi. Ata yadigarı türkülerini derleyenlerdendi. Bilmem bu ka'bi yüce halk sanatı aşığımızı tanımayan var mı?

Artık davullar, zurnalar, tulumlar, sazlar, kemençeler onunla çalmıyacak, Erzurum'un Bar'ları, Sivas'ın halayları, Karadeniz'in Horonları, Ege'nin Zeybekleri, Bursa'nın Kılınç-Kalkanları, Anteb'in, Adana'nın oyunları onun önünde oynanamıyacak, yanık ağızlar içli türkülerini onun için söyleyemeyecek. Evet, artık onunla söyleyemeyecekler, fakat her çalışta her oynayıpta, her söyleyişte bu vatan evlâdı Muzaffer SARISÖZEN'i bize hatırlatacaklar. Yurdumun sesleri, dünyada duyuldukça, SEN ebedi toprağında rahat uyu! Onlar, senin emeklerinin bekçisi, binlerce derlediğin ses, senin armağanın olarak kalacaklardır!

Muzaffer SARISÖZEN 1899 da Sivas'ta

girişerek, Yurdun dört bucağından derlenen türkülerle bir arşiv kuruldu. O zaman titiz ve candan çalışmalarına şahit olduğum ve bu yüzden kendisine samimiyetle bağlanarak, yardımlarda bulunduğum Muzaffer Sarisözen'in, radyo ile münasebeti, benim ikinci defa asker olarak radyo'dan ayrılmamdan sonradır (1940).

Benim, her halde içinin alını çabucak dışına veren, aşırı hassasiyet ve samimiyetle coşuveren ruh hâletim ve politikaya hiç gelmeyen mizacım icabı, bir takım güçlükler ve imkânsızlıklar içinde yürütmeye çalıştığım Halk Musikisi yayınları, ben radyo'dan ayrıldıktan sonra, derhal sırf bu işle ilgili elemanlardan ibaret bir kadro ile düzene sokulmuş ve Sarisözen'in idaresine verilerek "Yurttan Sesler" adı altında faaliyete geçirilmiştir.

Sarisözen'in aziz ruhunu incitmekten korkarak, bu cihete dokunmaktan maksadım, bu gün yaşayan bir takım sanat politikacılarının icabettiğinde ve sırası gelince bir takım zaafardan faydalanarak neler yapabileceklerini

dünyaya geldi. Babası Şeyh Hüseyin Efendi idi. SARI HATİP (Sözen) ZADELER'dendi. İlkokulu Sivasta okudu. Sivas Lisesinin 8 inci sınıfından ayrıldı. İlk öğretmenliğini 19 yaşında orada yaptı. İstanbul Konservatuvarına il'ce gönderildi. İki yıl orada çalıştıktan sonra aldığı vesika ile tekrar Sivas'a döndü. Türkçe, Tarih, Coğrafya, Tabiat, Fransızca gibi derslerin öğretmenliğini yaptı. Daha sonra Sivas Öğretmen Okuluna ve Lise sine müzik öğretmeni oldu. 1938 de Ankara Müsiki Muallim Mektebi Şan öğretmenliği kadrosu ile konservatuvara FOLKLOR ARŞİV ŞEFİ oldu. Kompozisyon bölümünde halk musikisi tarihi öğretmenliği yaptı. Geçen yıl da millî oyunlar öğretmenliğinde bulundu. Son yılında henüz bu çalışmalara fırsat bulamadan hastaneye düştü. Ankara hastanesinde geçirdiği prostad ameliyatından sonra önce ağabeyi Abdülkadir SÖZEN'in evine, bir müddet sonra da D.D. Yolları hastanesine aktarıldı. Orada 3 Ocak gecesi aramızdan ayrıldı. Cenazesi büyük bir törenle kaldırıldı ve Asri Mezarlıktaki aile kabristanına defnedildi. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel de törene hem emir subayını ve hem de

ve ona da aynı şeyleri yapmış olduklarını telmih etmiş olmaktadır. Zira merhum bana yazdığı bir mektupta bunlardan acı acı bahsetmek suretiyle, mukavemetini yumuşak mizacı ile ancak devam ettirebildiğini, yoksa bunca hizmetlerine rağmen kendisini de harcamakta olduklarını ifade etmiştir.

Memleket kültürüne ve sanatına yaptığı hizmet büyüktür. Merhum arkadaşımın bu hizmetlerini, millî heyecanından ve samimi yetinden hiç şüphe edilemeyecek çalışmalarındaki isabetli tarafları ve aynı zamanda inatçı bir hassasiyetten başka bir şey olmıyan isabetli davranışlarını da müteaddit vesilelerle, sağlığında açıkça belirttiğimi meslek ile ilgili olanlar bilirler. Folklorumuza ve bununla ilgili olarak Halk Müziği çalışmalarımıza ait hazırlamakta olduğum etüdde, merhum meslektaşımın çalışmalarına da geniş yer vermiş bulunuyorum. Fakat ne hazin bir tecellidir ki, merhum bunu göremeden fânî hayata gözlerini yummuş bulunmaktadır. Allahın bol rahmeti üzerine olsun.

ARAŞTIRMALARI

2983

çelenğini yollamıştı

Cumhuriyet devrinde yeni Türk müziğini uluslararası bir teknik içinde değerlendirmek için her şeyden evvel kendimizi tanımamız, halk müziğimizi incelememiz lâzımdır. Millî Eğitim Bakanlığı bu amaç uğruna meydana getirdiği 5 kişilik bir ekibi (Muzaffer Sarisözen, Adnan Saygun, Halil Bedii Yönetken, Mahmut Ragıp Gazimihal ve Rıza Yetişen) görevlendirdi. Ekip, Anadolu'yu bölge bölge gezdi ve binlerce halk müziğini plâğa aldılar. Bütün bunları ve bunlara ait bir kısım halk sazlarını Devlet Konservatuvarında FOLKLOR ARŞİV Odasında topladılar.

Artık sıra, bunları nota halinde kâğıda geçirmeğe, tasnif etmeye gelmişti. Muzaffer Sarisözen bu yolda çalışarak (Yurttan Sesler)i verdi. Son eseri de bilim görüşü ile meydana getirdiği (Türk Halk Musikisi Usûlleri) olmuştur. Bunları daha bir çok eserleri takip edecekti, hepsi müsvedde halinde kaldı.

Bu çalışması ile de yetinmedi. Bunları sanatkarları ile beraber Devlet Radyosuna (Ankara Radyosu) "Yurttan Sesler" adı altında aktardı. Yaşadığı her gün için onlara da yeniden yaşama kudreti verdi. Bir taraftan da yeni yeni icracı sanatkarlar gurubu hazırladı.

1950 yılında Erzurum bar ekibiyle ve davulcu Kara Yılan, Zurnacı Mümtaz Ardic ile Avrupa Uluslararası RAKS MÜSABAKA LARI'na gitti. Madritte 68 bin kişinin önünde, Biariz ve San Sebastian'de yapılan beş müsabakada yer yerinden oynadı ve bu 5

müsabakada da ekibimiz dünya birinciliğini muhafaza etti. Seste asil, ruhta asil, harkette asil olan ulusumuzun değerinden dünyaya yeni bir örnek verdi.

Aynı yıl Halk Oyunları Tesisinin hazırladığı İstanbul Açık Hava Tiyatrosunda yapılan bayramda 22 ilden gelen oyun ekiplerinin İstanbulu coşturan gösterilerinden sonra SARISÖZEN şöyle demişti:

"Halk Oyunları Millî Kültürümüzün sarılsız temel taşlarından birisidir. Türk ulusu nice yüzyıllar en asil heyecanını bu muazzam kuvvetten almıştır. Bu oyunlar tarih boyunca bütün bir ulusu etrafına toplamış ve gönülden gönüle ince figürlerden sihirli bağlar örmüştür.

Millî oyunlarımıza şehirli, köylü, büyük, küçük ve bu ulusu duyabilen herkes aşıktır. Hâdiseye bu açıdan bakılınca yarışmayı terbiye edenlerin bir "ulus bütünlüğü" ve birliği davasına parmak bastıkları derhal sezilebilir."

Bu görüş ve inancı her vesile ile tekrarlayan Muzaffer SARISÖZEN'in geride bıraktığı Ankara Devlet Konservatuvarı FOLKLOR ARŞİVİ'ndeki küçük bir dövizini burada tekrarlamakla yazıma son verir, Tanrıdan rahmet dilerim.

"Türk'ü seven türkü söyler!"

8. CİLDİMİZE BAŞLIYORUZ.

Dergimizin 162 No. Sayısıyla 7. cildimizi tamamlamış 163 No. lu bu sayımızla 8. cildimize başlamış bulunuyoruz.

T. F. A.

Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbaacılık Ortaklığı
Ankara Cad. 107 İstanbul

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

SEKRETER: BORA HİNÇER

ADRES: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

TÜRK FOLKLOR (— HALBİLGİSİ)

DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR.

CİHAN ABDULLAH HİKÂYESİ (NAĞILI)

Yazan: Nejat BİRDOĞAN

Aras ırmağı boylarından gelişerek Azeri - Türk sözlü halk edebiyatı meyvelerinden biri de Cihan Abdullah hikâyesi (nağili) dir. Bu hikâye Pertev Nâliye göre musannifleri kat'i olarak bilmeyip sadece rivayet edilen hikâyeler sınıfına girmektedir. O da eserinde bu hikâyeyi Dikmetaşlı Dede Kasım'a maletmiştir. Ben, doğuda bulunduğum sıralarda bu hikâyeyi Arpaçay'ın Yiner gine (Demirkent) köyünden 1930 doğumlu Aşık Lütfi Aydın'dan derledim. Lütfi, hikâyeyi anlatırken bunun en doğru şeklinin Sosgert köyünden Mehmet Ülker — Hicranî tarafından bilindiğini söyledi. İyi bir rastlayış bir ay sonra Hicranî ile tanışıp hikâyeyi ona okudum. Bu Ozan, bir masa denizi halindeydi. Hikâyeyi tamamen dinledikten sonra bazı deyişler ve hareketler ekledi. O da Kars'ın Lâdikarsında Abbas Seyhan isminde birisini söyledi. Abbas Seyhan'ı da bulduk. Bu zat da hikâyeye bazı eklemeler yaptı. Sonuçta Cihan Abdullah nağilının kaybolup gitmesini belki öyledik. Eklemleri hikâyenin ilk derlenişine katmadım. Allah izin verirse bu eklemeler ilerdeki çalışmalarımızda söz konusu edilebilir. Hikâyenin aynen yayınlanmasına ve anlatıldığındaki gibi kelimelerin ve deyimlerin kullanılmasına bağlı kalmaya çalıştık. Yalnız Abbas Seyhan'dan alıp, Dede Kasım tarafından bu hikâye için söylenen bir döşemeyi ekledik ki bu ekleme hikâyenin (musannif) olarak rivayetten ziyade bir gerçek ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Uğraşlarımız ve çabalarımız ancak elimizden geldiği ve bilgimizin yettiği nisbette. Bu bakımdan bizden önceki ustalarımızdan başışlanmamızı, daha gençlerden bu söz'ü halk ürünlerinin denizinden faydalanmalarını halk namına dilerim. Hikâyemizi sunarken gerek düzücü Dede Kasım'ın gerekse doğuda bu masalları kaybolup gitmekten bir dereceye kadar kurtaran masal anlatıcılarının anıları önünde saygı ile eğilirim.

CİHAN ABDULLAH HİKÂYESİ

(Cihan Abdullah)

(Bu, Aşkın döşemesidir)

Dinneyin ahablar, dinneyin dostlar,

Dinneyin sözümlü, mağul deyirem
Aşkın deryasına girif'lar olan
Cihan Abdullah'ı nağıl deyirem.
Hançoban elinden Berder Yolundan
Terlan kuşu olup uçur golundan
Cihan tek aşkın gonca gülünden
Adulla'yı yiğit oğul deyirem
Hak nasip eylesin ekmeğiz nanız
Düşmesin namerde mertti yakanız
Dede Kasım desin siz de dayanız
Şerbetten şirindi noğul deyirem.

Ay, ay.. Ya aziz, Ya Habip. Yaradan sen. den medet.

Gence şehirde Âdil Han otururdu. Darı Dünyada tahtından ve bir oğlundan başka kimsesi yoktu. Oğlunun üstüne titriyordu. Ne zaman ki oğlu Abdullah 5 yaşına girdi. Âdil Han ölkesindeki âlimleri topladı, dedi ki.

— Ey âlimler, benim oğluma ders veresiz gerekti. Ama ele ders olsun ki bu oğlan tam benim oğlum ola. Heç kesden geri galmıya.

Âlimler düşündüler daşındılar, dediler ki,

— Ey Âdil Han, Abdullah'ı ey okutmak istersen yer altında bir mektep yaptırman gerekir. Ele ola ki bu mektebe heç güneş ışığı girmıye, Mektepte bir öğretmen bir de kele bulunat. Abdullah'ın yediği ette kemik, erikte çiğit olmuıya.

Âdil Han kabul eledi. Derhal mektebi yaptırdı, Abdullah'ı ve meallimnen leleyi içine koydu. Onlar başladılar Abdullah'ı okutmıya.

Hekât yılı tez geçer. Bunda da ele oldu.

Abdulla belecene okuyarak 17 yaşına girdi. Bir gün lelesi öğle aşını getiremedi. Aşbazlar bu gec kalmadan korktular. Ordan bir keloğlan geçirdi, ona seslendiler. Dedi. ler (Ay keloğlan ala bu aş fe'an yere apar) Keloğlan baktı ki aşbaz çırağı hem bele deyir, hem de kemik'eri çıkartır. Tez halfetten (gizlice) bir kemik götürüp cebine koydu. Aşaparanda içine attı. Abdullah aş aldı. Baktı ki içinde bir acayip şey var. (Bu nedi, göresen) dedi öz özüne. (Kuş değil, lâlê değil) aldı kemigi, pencerenin siyah camına attı. Cam kırıldı. İçeri gün vurdu. Abdullah, (aha indi kuş tuttum) dedi, güneş ışığının

ARAŞTIRMALARI

üstüne özünü attı. Hal beleyken Lelesi içeri girdi. Abdullah, (lele, lele bu kuşu mene tut) dedi. Lele de baktı ki Abdullah, eycene yekeledi. Aldı onu eşige apardı. Dünyanı görsetti. Abdullah, daha içeri girmedi. Lele, korktu, yalvardı, dedi ki (ay gede, indi gederem şah babanın yanına, sene izin alaram, diye. rem ki Abdullah yekeldi Artık içeri girmez. sen) dedi. Abdullah'da razı oldu. Lele, Âdil Şaha getti. Şah da imtihan eledi oğlunu. On dan sonra da (Lele indi de oğluma silahşorluk, atcılık, avcılık örgedin) dedi. Lele zımanının ey binicişiydi.

Abdullaynan Lele silah at aldılar. Terlan kuşu bulamadılar. Bir kızıl kuş bulup ava çıktılar. Önde bir keklik ürküttüler. Abdullah kızıl kuşu goyverdi. Kuş getmedi. Abdullah, herslendi, kuşun gafasını goparttı. Lele, (oğul, dedi. Bu kuş karşı dağdaki Terlandan ürkütü, yazığ eledin, öldürmiyeydin) dedi. Abdullah, (terlan nedi) diyende Lele de, dağ da bir atmaca gönsetti, (Buna terlanların Şahı Şongar) diyenler, dedi. İkisi birden at çaptılar. (Laçın gayalarına geldiler. Tor ger diler. Terlan kuşunu beklemeğe başladılar.

Biz haberi nerden verek..

Han Çoban elinin Berder şehrinde Ziyat Han oturardı. Bir gün bu Han Lelesiyle tebdil gezirdi. Gördü ki garşadan bir bölük kız gelir. İçlerinde bir tanesi vardı ki afeti devran mı, hükmi Süleyman mı, mehbubu zaman mı. Ziyat Han bunu görer görmez bir gönülden bin gönüle derde giriftar oldu. Lelesine (lele bu kimdi dedi. Lele de (Şahım bu Cemal Beyin gızı Cihan Hanımdı. Kırk cariyesiynen güllü Bağdan gelir) dedi. Han (tez get, bu kıızı mene iste) dedi.

Elçiler getti. Cemal, Bey gızına sordu. Gız, saçını başını yoldu. (Men o ihtiyar kıgiyi neyniyim) dedi. Cemal Bey de baktı ki kurtuluş yok. (Mene üç gün izin verin. Emisine filan haberliyim) dedi. Niyeti bir gece yükünü, oğul uşağını yüklüyüp kaçmaktı. Ele de elediler. Şah üç gün izin verende bir gece Cemal Bey, gardaşları Menmet ve Aslan Beyleri alıp oğul uşağını yığıştırp kaçtı. Gencenin Mülkür yaylasına gettiler. Cihan Hanım orada Emisi kıızı Gülsah ve kırk cariyesiynen gezerdi. Cihan Hanımın ey bir kuşu vardı. Bu, Şahı Songardı. Her gün bu kuşu alır uçururdu. Bir gün gene kuş uçu.

Ama çok vakit geçti, kuş gelmedi. Cihan hanım kızları aldı aramaya çıktı.

Abdullaynan Lele toru bir hefte bekledi. ler. Her yemek zamanı Le'e gider aş getirirdi. Abdullah çok vakit geçip de kuş gelmiyen de herslenerdi. Bir gün Lele gene kuşu getirmeye gidende (Oğul bak bugün belki kuş ge'ler. Yuklamayasan) dedi. Lele gidende Abdullah da bir girakta yukladı. Cihan Hanımın kuşu gelip tora düştü. Peşinden de Cihan Hanım gelip hali gördü. (Vay benim kuşumu kim torluyup) diyende bir giraktaki Abdullah'ı gördü. Oğlan ele güzel, e'e güzeldi ki Cihan Hanımın kuşu (aklı) başından getti. Yuklayan oğlana tezden aşık oldu. Dayanamadı. Yasemen zülüflerinden bir örü günü eline aldı. Diline gelen bendi dedi.

Habı nazda yatan bihaber avcı
Terlan menem, gayrı terlan isteme.

Deseler ki seven alar seveni,
Sev Cihanı gayrı cihan isteme.

Zülüflerinden bir iki tel koparttı, oğlanın göşüne koydu. Parmaklarındaki yüzükleri değiştirdi. Abdullah uyanmadı. Aldı gene Cihan,

Zilfim teli kalsın sende nişana

Aşkın ateşi kar etti cana

Ne mürvetti, gide yahı yamana?

Yahısan, yahı sev, yaman isteme.

Oğlan gene uyanmadı, Cihan devam etti.

Arasan sen beni lisan be lisan

İlim Hançobandır nişan be nişan

Atam Cemal beydi, öz adım Cihan

Cihan menem gayrı Cihan isteme

Abdulla uyanmadı, Cihan şiiri bir kâğıda yazmak istedi. Emisi kıızı Gülsah, (Dur emi gızı, bu oğlan meni de ytrekten vurdu. Dur bir iki bent de men diyem dedi.)

Habı nazda yatan bihaber avcı

Eğer avcı isen ay vakti geldi

Senin çir besledim terli menövse

Eğer arıysan bal vakti geldi.

Boyun henzer bağ içinde/budağa

Gel gedek seninle bir ağ otağa

Gel verak leblebe dodak dodağa

Gel sarıl gerdana bel vakti geldi.

Gülsahı eyledin dillere destan

Yoktu benim tekin bir çeşmi mestan

Sinem bar getiren bağ ile bostan

Müşteriysen eğer mal vakti geldi.

O da deyişini bir kâğıda yazdı. Oğlanın

sinesine goydu. Cihan Hanım gizliden Gü' şahın kâğıdını aldı. Atlarına minip gittiler. Gederken de Terlan kusu'u tordan kurtarıp apardılar.

Lele gay,tlı geldi. Baktı ki tor parçalamp Terlan guşun tüyleri var. Abdulla'yı uyan dardı. Abdulla toru görende çok üzüldü. Lele (daha fayda yok derede el yüzünü yıka) dedi. Abdulla suya eğilende yüzüğü gördü. Elini goynuna sokanda kâğıdı gördü. Lele nin yanına geldi. Lele (o kâğıt ne) diyende aldı Abdulla..

Yatmışdım hâbı hublar içinde
Uyandım ki lelem yaz gelip geçip
Bir elinde süsen, sümbül, ağ ağa
Yanacak kırk ince kız gelip geçip
Ölüm eydir Lele Vallah bu günden
Sinem iflah olmaz dağı düğünden
Laçın berisinden terlan önünden
Ülküşüp kubalar kaz gelip geçip
Abdullaham aşkım metini billah
Böyle güzel görmem estağfurullah
Leyli Meçnun ne Yusuf ü Züleyha
Cihan tşk Cihana az gelip geçip.

Lele Cihan ismini duyanda Cemal Beyin kızını anladı. Dedi (Oğul ondan kolay ne var, İndi giderik Şah Babanın yanına geder gızi istiyer a'arık). Geri döndüler Abdulla dertten hastalandı. Hekimler kara sevda ol duğunu diyende Adil Han sebebini öğrendi. Cemal Beye haber gönderdiler. Cemal bey razı oldu. Düğün günü üstünde anlaşılar Geldiler. Bu güne kadar Abdulla dayanama dı. Heç olmazsa kızı bir kere görmek iste di. Lele neylediyse Abdullayı gandıramadı. Çarnaçar Lele gizliden kızın anasına getti. Yalvardı yakardı. Anası da (Amandı heç kes bilmesin, Men bir yolunu bularam) dedi. Yaylanın altına bir ağ otağ kurdu. Bir gece Abdulla lelesiyle gizliden geldi. Köpekler bunları sardı. Lele kaçtı. Abdulla'da kılın cını çekti. İtleri yaraladı. Vurdu atını çadı ra geldi Cihan Hanım süslenip püslenmişdi. Çadıra girende aldı Abdulla,
Boyum selvağacı gerdanın mina
Gözel kurban olam o gamete men
Bir kere görmesen men cemalini
Yakın bil düşerem kıyamete men
Dodakların benzer dır madenine
Lale yanakların gül harmanına
Doyunca seyretsen men cemaline

Ele bil şah ollam vilâyete men
Abdullayam canda çoktur hasretin
Bir eylik ele de kesne möhbetin
Canalmaktır gözleriyle adetin
Gözel kurban olam o adete men

Çadırın içinde epeyce konuştu koklaştılar. Neceki sabah yaklaştı. Cihan Hanım gede cektı. Abdulla aldı,
Sallanban bin naz ile geden yar
Ala gözlüm nevcivaram yavaş get
Aylar yıllar hasretini çekerdim
Mürvet eyle çekti canım yavaş get
Al'tan keten gömlek üstten serendaz
Serimi yolunda eylerem niyaz
Yüz sürümhaktı olup piyendaz
Dudu dillim hoş lisannım yavaş get
Abdullaham ay kız dinim imanım
Bir saat görmesem çıkar bu canım
Kaş'ar cellât kirpikleri kemamım
Akı evvel güherkanım yavaş get

Çaresiz Abdulla'da kalktı atını mindi, şe here geldi.

Sabahınan oldu (Allah cümlemizin üs tüne hayırlı sabahlar eyliye). Millet kalkıp ta itleri yaralı, ölü görende soruşturdular. Bir muzir olanı Cemal Beye anlattı. Menmet Bey, Aslan Bey kızdılar. O gece çadırlarını alıp Cemal Beyin çadırını tek başına orda goyup gittiler. Öz ellerine Berder Şehrine doğru. Ertesi sabah Cemal Bey çadır'arı gör miyende O da kızdı. Kızını Ziyat Hana vere cem dedi. Abdulla'ya herslene herslene çadı rını tuttu yola yola çıktı. Cihan Hanım ağladı, aldı bir kâğıt. Üç hane şiir yazdı, koydu bir taşın altına. Görek ne yazıp. (Men deyim siz dinleyin. Damağınız çağ olsun mert yakanz namert e'inde giriftar olmasın) İlgar verdim muradıma ermedim,
Durma dalımcak gel sen de şah oğlan
Fani dünya vefasını sürmedim
Durma dalımcak gel sen de şah oğlan
Ezelden yazılıp talihim kara
Yaradandan olsun bu derde çare
Götürüp verirler o Ağa Hane
Aman dalımcak gel sen de şah oğlan
Ağ'ar sızlar Cihan düştü yollara
Aktı gözüm yaşı döndü sellere
Durma gel Abdulla bizim ellere
Aman dalımcak gel sen de şah oğlan
Goydu kâğıdı bir taşın altına boynu bü kük, gözük yaşlı mindi atını sürdü göçün ar dımcak Berder Şehrine teref. Ağa Ziyat Ha

na haber getti ki Cemal Bey kızını yükünü topluyup gelip. Ağahan da yeniden Cihan Hanımı istetti. Onlar da olar dediler. Bir ni şan merasimi yapıldı. Cihan Hanım kırk gün müsaade istedi. Aldı kırk cariyesini geçti güllü bağa. Abdulla'ı bekliyeridi. Ağa Han da kırk gün tezce geçsin diye zevke sefaya da'dı.

Abdulla, iki günden sonra tekrar yaylaya getti. Gördü ki ne Cihan Hanım var ne çadır ve ne de heç kes. Yaylada kurt kuş ge zir. O yatı, bu yana bakan da kâğıdı gördü. Aldı okudu Huşu başından getti. Döndü lelesine.

Başına döndüğüm ihtiyar Lele
İndi büktü felek belleri Lele
Yollarım hayrı var çoktu zararı
İncime mendenki zararı Lele
Bevefanın andı mushafı yalan
Evin yıkar bevefaya inanan
Yar göçürüp yollarına güvenen
Kesilir heç sabrû kararı Lele
Ağahan yarise Mende yarıyam
Hicran sanatkârı gam hırdarıyam
Yüzyıl geçse Cihan Hanım yarıyam
Abdulla düşüptü yollara Lele

Lele (Aman oğul, yaman oğul etme ele me) dedire de Abdulla (yok illahım gederem) dedi. Lele, (oğul barı burda bezirgan guyu sundan atları bir sulıyak, ele gedek) diyen de durdular. Bezirgan guyusuna. Abdulla, Lele'nin beline bir ip bağladı, endirdi ki Le le guyudan su çıkarda. Lele enende Abdul la ipi mağsus aldı. Lele suya cumdu. Şaşır dan da Abdulla, (Lele de görüm indı mennen geleşen gelmiyesen) Lele de baktı ki iş pisti. Burada soğuktan donur. Çarnaçar a'dı Abdulla'ya.

Başına döndüğüm Abdulla Şahım
Çıkar meni bir kenara bestı bes
Sana gurban olsun bu şirin canım
Çıkar meni bir kenara bestı bes
Kul olan da terkeylemez ağasım
Yetmiyip bize de bir iltifatın
Guyunun soyuktı abü hevasın
Çıkar meni bir kenara bestı bes
Beçare Lelenin arzusun kansan
Tahta müyessersen adalet Hansan
Şahların Şahı var adıl divansan
Çıkar meni bir kenara bestı bes

Leleyi çıkarttı. Lelenin perişan halini gö-

rende Abdulla üzüldü. Lelenin gönlünü al mak için aldı sözü diline.
Lelem geder olasan bizim ellere
Söyle başa gelen hallarımızı
Üz tutuban yar dalıcak gederem
Sele gatiştürdüm sellerimizi
Karşıdaki dağlar azım dağ oldu
Acip ser yağ'lar bize yağ oldu
Yakınken yollarım yenk - ırağ oldu
Hazel vurdu döktü güllerimizi
Abdulla'yam aşk oduna yanaram
Sarıbım ayva kimi solaram
Ya can verir ya Cihan alıram
Tutmuşam yar geder yollarımızı
Lele (oğul, daha bele iş başa tüştü. Gerek ti men de sennen gelem) dedi. İkisi mindi ler atlarını çaptılar Berder Şehrine doğru.

Gün o gün oldu ki Cihan Hanım Ağca gı zıynan güllü bağdan eşiğe bakarken bir be zirgan gördü. Sordu ki (Bu bezirgan hara ladır). Bezirgan (Men Genceliyem) dedi. İşe bak ki Abdulla da Genceliydi. Cihan Hanım (Ay bezirgan Baba yavaş bir Namem var bunu Abdulla Şahoğluna apar) dedi. Bir kâ gıda üç hane yazıp verdi.
Seni yazım yar yanına gönderim.
Söyle eğer menden yarı de gelsin
İnanmasın bevefanın andına
Meyli cehanında varide gelsin
Yaz yaylağı kış koynumda kış'asın
Maşukuyam menden hemek başlasın
Her ne günahım var de bağışlasın
Menem onun günahkârı de gelsin
Aman name birce dindir o yarı
Her ne günahım var o desin barı
Bele olmaz aşna yarım ilgari
Cihan oldu dert bimarı de gelsin

Mektubu bezirgana verdiler. Bezirgan yc la gidende Abdulla'yı gördü. Şah oğlu ol duğundan Bezirgan onu tanıyardı. Mektubu verdi. Abdulla a'dı okudu Gayıttı dedi ki:
Bize göz yaşıynan name yazan yar
Arıyıp aktarıp men de gelirem
Şirin canım aşk oduna yakan yar
Geçip carı baştan men de gelirem
Yar yazıp kağıda pnen gara bahtı
Sineme vuruptu hicranı lahtı
Nedem mahı mülkü tacıman tahtı
Şirin cana kıyıp men de gelirem
Abdulla'yam mindim aşkım atına
Can gurban eylerem yar gayretine
Gözüm göre göre ölüm katına

Ecel gömleğini geyip men de gelirem

Abdulla oradan bezirgana dedi ki (tez Şah babama diyersen asker yığıştımp dalmcak gelsin) Le'eynen yeridiler. Berder şeheri görününde Lele iki aşış gördü. Aşıkların il baslarının sazlarını para verdiler. Değiştüler. O gün de gene ağa Ziyat han eğleniriydi. Nöbetçi bunları aşış görende apardı Hanın yanına. Şah bunları sorguya çekti. (de görüm aşık, bir iki bent eynimiz açık o'la) dedi. Abdulla bastı sazi sinesine,

Bir tülük torlanın sesi gelende
Ülküser sonalar göl incesine
Bedirlenmiş ayın ondört gününde
Kasların benzettim ay incesine
Bir gece supha dek yar yar diyersen
Tigal alıp garabağrım delesen
Sen de benim kimi zora gelesen
Gör nece dönersen yay incesine
Avcı idim avım gitti kavala
Tabip isen melhem eyle yarama
Abdulla'ham yaranı aram arama
Felek saldı meni yol incesine

Ağa Han çok memnun kaldı. (Ay gedeler aparın bunları Menim Cihan Yarım dinnesin) diyende Lele tezden Abdulla'ya eyitti (amandı oğul ol'mıya ki dilinden bed söz çıkardasan) dedi. Cihan Hanım da Abdulla'nın gelişini duymuştu. Ağca gızı gönderdi (get görüm Abdulla bağçaya ilk girende ne diyerse yaz mene getir) dedi. Ağca kız kaşını tuttu. Abdulla girende o dedi ağca kız hafletten yazdı.

Ay ağalar ay gaziler
Heç bilmirem neden gelmez
Uyuptu yadlar feline
Yoksa var örgeden gelmez
Nemli dilber name yazdı
Söhbetini gama yazdı
Gözyaşınan neme yazdı
Gönderdi özgeden gelmez.
Abdulla'yam bu ne haldır
Lutlu Allah ismi daldır
Yardımcım ahır zamandır
İsterem, Mevladan gelmez.

Ağca kız kâğıdı getirende Cihan Hanım da süslenmişti. Yeridi bağa doğru. Abdulla da baktı ki Cihan Hanım gelir (ya bere ka'lah dedi, ver dilime kuvvet) Sallana sallana gelen nazlı yar Torlan kimi yerışinden bellidir

O terlan yerışim maral bakışım
Canlar oda yakışından bellidir.
Sinen benzer Sefalanın karına
Bundan artık güzelliğin kârı ne ?
Yumrulukta benzer Gence narına
Ağ memeler duruşundan bellidir
Abdulla'nın aklın apardın serden
Zilfin çin çin olup gucuptu gerden
Kadir Allah özü sakla nezerden
Bir ay doğdu doğuşundan bellidir.

O vakit Ağa Han'ın emriyinen araya bir perde çektiler. Cihan Hanım bir terrefte aşıklar bir terrefte. Dedi. (aşık oku, oku) gene aldı Abdulla, Sallanban yüz nazile gelen yar Yüzbin işve nazın kurbanı canım İşvesi gamzesi canlar alan yar Orgun bakan gözün kurbanı canım Ağa han, (sus köpoğlu, sen kimsen ki menim Cihanıma bele deyirsən) dedi. Bu defa korhusundan aldı sazını Lele, Tenhalarda senden sevda yapardım Çok çok verdim sana nasihat oğul Göze koruk yoktu, dil başa bela Amanın amanın lâbidat oğul

Şah gene Abdulla'ya (düz danış) dedi. Aldı Abdulla, Kırmızı kırmızı alı al yanak Emmek için lezzet verer bal dodak Sinen beyaz göğüs geniş gen gabak O nişanda gızın gurbanı canım Han (lahevle) dedi. Aldı Lele diyeceğidi ki Abdulla (dur lele) dedi. Men isene gurbanam ay nazik beden Ezel aşmaydık yad olduk neden Deyip danıştırdık ta ki supha den Şehti şirin sözün gurbanı canım

Han (kiri gede başın kestirerem) diyende Lele (Amandı şah) dedi. Aldı sazi Eğer o yar ise dönmez yarından Herkes te utansın öz ılgarından Ecel Meydanından can pazarından Yoksa gelin sene zerafat oğul

Han, gene Abdulla'ya (gede temiz danışarsan birde de) dedi. Abdulla'ham var hayali yerinde Akkı huşu her kemali yerinde Siyah zülfü haddi hali yerinde Cihan adlı gızın gurbanı canım.

Ağa Han (vay) dedi çekti gılcını. Yeridi Abdulla'nın üstüne, Abdulla'da Hana hücumeledi. Cihan baktı ki durum pisti. Çekti per

deni çıktı ortaya. (Ay han neyniysen bir aşık kimdi ki men ona aşık olum, heyifti bir yazığın kanına girme) diyende han susup aldı lele,

Lelenin aklını aldı başından
Doymak olmaz oğul yar bakışından
Senin bu işinden bu tutuşundan
Hele çoktu sende alamet oğul
(Korhura getmiyecek selamet oğul)

O saatte Cihan Hanım yeddi senelik esrarları bardaklara do'durdu Yalanız Abdulla'nın Lelenin ve gendinin bardakları ilağısızydı. Hammısına içirdi. O zaman ki hepsi yukladı. Bunlar gizliden eşiğe çıkıp atları minip kaçtılar. Bir pungar başında Abdulla (tele bil rez durak eğleşek) diyende Lele neynedi ise bunları gandıramadı Mejbür durdular. Abdulla Başın Cihanın dizine goyup yukladı.

Ne zaman ki Ağa Han ayıldı. Durumu görende (ede kalkın atlanın onları tutun getirin) dedi. Ordu yeridi arkalarından. Lele orduyu görende şaşırttı aldı sazi Abdulla'ya çağrdı.

Ne yatarsın oğul gaffletten uyan
Bu gelen cellatlar bu cana gelir
Üz goyuplar bu meydana serbeser
Geçip canı baştan merdane gelir

Aldı Cihan,
Paşına döndüğüm ihtiyar lele,
Döğüşem ölençe dönmenem lele
Sana kismet olsun hac ile kâbe
Döğüşem ölençe dönmenem lele
Aldı lele,

Dalımızcak gelir kadem be kadem
Çalmır çalgısı sancağı alem
Cihan Hanım seni deyip ağa Han
Elbet bizlerinen divane gelir

Gene aldı Cihan Hanım
Dalımızcak Araz akır Kür gelir
Kağı düşman bizim için güre gelir
Bizlerde gaydadı bire bir gelir
Döğüşem ölencek dönmenem lele
Aldı Yazık Lele,

Lele'nin mekanı çöllü beyaban
Meni öldüremler can size gurban
Yerışin dadıma sahibel zaman
Ağa Han bizlerden divana gelir
Sonuydu aldı beyneva Cihan,
Cihan diyer gözüm pungar selkidir
Bu ayrılık aşnalığım yoludur
Onlar çokluk yardımcımız Ali'dir
Ölürüm döğüşem dönmenem Lele

Bu vahit Abdulla uyandı. Baktı leşgeri gördü. Döndü Leleye (Al Cihanı uzağa get. Men gör bunlara nece gıran salıram) dedi. Mindi atını Girdi meydana. Selam verdi almadılar. Eğer selam bir kes alsa gerek o kes döğü. Seydi Abdulla'dan korktular. Abdulla akşam kadar kement davasıyan yetmiş kişi esir edip ötürdü. Ertesi gün gene bele oldu. Bak tılar ki Abdulla'yı yenemezler. Kuyu gazdılar. Abdulla, atıyan içine düştü. Cihan Hanım bunu görende (tez Lele ne durmah ge rekti) dedi. Mindiler atlarını savaşa savaşa guyuya geldiler. Ağa Han Leleyi tutturdu. Abdulla guyudaydı. Cihan özüni guyuya atmak istiyende onu da tuttu. Cihan saçını başını yoldu. (Dur Ağa Han bir iki bent deyim) dedi. Aldı

Ağa Han boynun gırılısın
Niye aldın yarı menden
Alıdım gara geydirdin
Alıdım iktidarı menden
Niye gadasın almadım
Ölüp yanında galmadım.

Al dilinen inandırdım
Canım odlara yandırdım
Yarı yarıdan usandırdım
Bu çerhi gaddarı menden
Derdim çoktu yok dermanım
Felek kâş alasan canım

Cihan tab etmez firağa
Gara gey bağlan ayağa
Yarsız girmem ağ otağa
El götürüp farı menden
İçimde cehennem narı
Ağa Han neynedin yarı

Bu vakıtdı ki Lele baktı geriden bir du man kalkıp. (O'sa olsa bu Adil Han ordusu. dur. Dur biriki bent deyim. Ağa Han oylanır. O zamanaçağ ordu yetişer) dedi. Mahsus Cihan Hanıma çatır ki Ağa Han inama Aldı Lele.

Heç bilmirem Men Feleğe neynedin
Felek emeğimi zaye yetirdi
Taksiri çok, yüzü kara günahkar
Şadlık haberini vaye yetirdi
Ne dinler buyruğu ne gale bilir
Ne geder bir yana ne gale bilir
Çetin bu yaralar sağale bilir
Ecel meni bu sehraeye yetirdi
Cihan Hanıma deyir,

Kitaplar Arasında :

"KONULARINA GÖRE ATASÖZLERİ"

Yazar: Muzaffer UYGUNER

Atasözlerimizle ilgili olarak, yılda bir de olsa, derleme kitapları yayımlanmaktadır. Dil Kurumu'nun atasözlerle ilgili derleme kitabı için hazırlanan önsözden, bu konuda ki kitapların 100 den fazla olduğu anlaşılmaktadır. Atasözlerini derleyen kitapların çeşitli metodlarla düzenlendiği görülmektedir. Bazıları alfabetik bir sıralama yapmakta, bazıları konulara göre bir düzeni yeğ etmektedir. Selim Kurnaz'ın düzenlediği, "Konularına göre Seçme Türk Atasözleri" adlı kitap ikinci düzeni esas almıştır. (1)

Kitabın önsözünden anladığımıza göre, bu atasözleri Trabzon ve Bafra dolaylarından derlenmiştir. Önemli bir bölümünün de daha önce yayımlanan kitaplardan alındığı anlaşılmaktadır. Selim Kurnaz böylece derlediği atasözlerini konulara göre ayırmakla elbette faydalı bir iş yapmıştır. Kitapların çoğu alfabetik sıralamayı esas almaktadır. Herhangi bir konuda atasözü bulmak için bütün atasözlerini derlemek gerekir.

Derleme yapılırken birçok atasözü alınmamış. Deyimlere yer verilmediğini de belirtiyor Kurnaz. Ancak, öğretici nitelikte olan bu kitapta atasözü ile deyim arasında ki farkların belirtilmesinde fayda görüyoruz. Kurnaz nedense bu hususa dokunmamış, hiç olmazsa bu konuyu işleyen yazıları anabilirdi kitabında. Önsözden anladığımıza göre, kitapta 530 atasözüne yer verilmiş. Önsözden sonraki iki sayfalık bölümde atasözleri ile ilgili olarak Mevlânâ'nın, Şinasi'nin, Ahmet Rıza'nın, Veled İzbudak'ın, Selim Nüzhet Gerçek'in, Ömer Asım Aksoy'un, Os

Kalk gözüm önünden bir yana ganlı
İt gözüm önünden yana pünhanlı
Abdulla ölüptü sen hele canlı
Cihan Abdulla'yı vaye ye'irdi.

Diyende Abdulla'nın babasının ordusu yerleşti. Abdulla'nın yoldaşları meydana acı gurt kimi girende ne Ağahan g'adı, ne efendi han. Abdulla'nı da gıyudan çıhattılar. Aparıldılar Genceye, düğünlerini elediler. Lenin gıyuda üşüdüğü yanına geldi. O da toy gapısını bekledi. Ustamızın adı Hidir, elimizden gelen budur.

man Nuri Peremeci'nin sözleri alınmış ve Türkçe Sözlük'teki tanım verilmiştir. Türkçe sözlük şöyle tanımlıyor atasözlerini: "Az kelime ile anlatılmış ve halka mal olmuş hikmetli söz". Mevlânâ Şemseddin de 1480 tarihli Kitabı Atalar'da, "Atalar sözü Kur'an'a girmez yanına yiliştir" demiş.

Selim Kurnaz kitabını 18 Bölüme ayırmış. Ayrıca bu bölümler içinde de bazı kümelemeler yapılmıştır. Biz burada yalnızca

Bölüm 1. İnsan ve insanlığa dair.

Bölüm 2. Üstün değerlere dair (Adalet, ahlak, doğruluk).

Bölüm 3. Sağlığa dair

Bölüm 4. Okuma - yazmağa dair (Bilgin, hoca, bilim, kalem)

Bölüm 5. İnsanlık ilgilerine dair.

Bölüm 6. Aile kişilerine dair.

Bölüm 7. Ekonomiye dair

Bölüm 8. Dil ve söylemeye dair

Bölüm 9. Beğenilmeyen şeylere dair.

Bölüm 10. Dine dair (Allah, Cemi, Hacı, Namaz).

Bölüm 11. İşe Dair.

Bölüm 12. Azlık - çokluğa dair

Bölüm 13. Hayvanlara dair.

Bölüm 14. Gün, ay ve mevsimlere dair.

Bölüm 15. Önemli tabiat varlıklarına dair (güneş, deniz vs)

Bölüm 16. Bitkilere dair.

Bölüm 17. Önemli gıdalara dair.

Bölüm 18. Çeşitli konulara dair.

Selim Kurnaz, anlaşılmayacağını sandığı sözcükleri açıklamak amacıyla kitabın sonuna bir de sözlük eklemiş. Bunu yapmakla iyi de etmiş. Bütün batılı kitaplarda yer alan bu nitelikteki ekler bizde pek rağbet görmemiştir nedense Çeşitli nedeşler arasında kâğıt ve baskı giderlerinin büyük rolü olduğunu biliyorum bu konuda. Bu bakımdan Selim Kurnaz'ın fedakârlığını da belirtmek isteriz.

Konularına Göre Seçme Türk Atasözleri, eşi son yıllarda yayımlanmayan bir kitaptır. Bu bakımdan özellikle folklorumuz yönünden değerli bir çalışma ürünüdür.

(1) Selim Kurnaz, Konularına Göre Seçme Türk Atasözleri, Emek Yayınları, Bafra — 1962, fiyatı 150 kuruş.

1963

PARA ve APARTMAN DAİRELERİ

AKBANK

Vadeli her 100, vadesiz her 200 liraya ayrı bir kur'a numarası

(Folklor: 11)

ARTIK
BU KİTABA
İHTİYACINIZ VARDIR.

Yazar: İhsan HİNÇER
İstanbul Belediyesi Varidat Tahakkuk
Müdürlüğü

İstanbul Belediyesine ait en son tarihleri ihtiva eden ek bürosürüle beraber Damga resmi ve Belediye ilân reklâm tarifeleri.

Fiatı 15 Lira

P. K. 46, Aksaray — İstanbul

(Folklor: 12)

ÜNYON

SİGORTA
KUMPANYALARI

Paris Merkezleri: 9, Place
Vendôme

YANGIN, KAZA, TRAFİK
ve HAYAT

Türkiye İşletmeleri
Ünyon Han, Galata — İstanbul

Telefon : 44 48 88

Telgraf: ÜNYON

(Folklor: 13)

Yalnız en yüksek Faiz değil,
en ufak mevduatınıza da en
yüksek Faiz, en fazla kazanma
şansı.

Dünyada ve yurttta bütün
bankacılık hizmetleriniz için

TÜRK TİCARET BANKASI

YARIM ASIRLIK TECRÜBESİ İLE EMRİNİZDEDİR

(Folklor: 54)

EMNİYET SANDIĞI

Bursa'da ve Erenköy'de itina ile yapılmış konforlu

APARTMAN Daireleri ile ZENGİN PARA ikrami-

yeleri talihlilerini bekliyor.

EMNİYET SANDIĞI'nın

* Öğrenci hesaplarına TAHSİL BOYUNCA
YATILI OKUL ve PARA İKRAMİYELERİ.

* YUVA TASARRUFU HESABI hakkında
gişelerimizden izahat isteyiniz.

(Basın: 8949 — 55)

23 Mart 1966

Sat : Rafet Körtük-Ü

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ: İHSAN HİNÇER

No. 167

HAZİRAN 1963

YIL: 14 — CİLT: 8

HALK ŞİİRİ VE OZANLAR

Yazan: İhsan HİNÇER

Ozanlar, yüzyıllar boyunca, halkımızın sosyal yaşayışında büyük bir yer tutmuştur. Onlar, sazları ve sözleriyle toplumun kâh sevincini, kâh dardını dile getirmiştir. Zalım idarecileri yermiş, sevdiklerini diledikleri mertebeye yüceltmişlerdir. Serhat boylarında, yıllarca yurd ve yuvalarından uzakta kalan omuz omuza vuruştukları silâh arkadaşlarına, dillerinden ve sazlarından döktülen türkî, koşma ve destanlarla geride kalan sevdiklerini gözlerinin önünde canlandırmış, acılarını unutturmuş, ileriye doğru atıldıkları zaman da onları coşturmasını bilmıştır.

Elimizde bulunan metinlere göre, ancak, 13. yüzyıla kadar gidebiliyor ve iz bırakan ozanlarımızı tanımak fırsatını buluyoruz. Ozan, saz şairi, halk şairi dedikimiz ve daima halkın an'adığı dile yazan ve söyleyen bu şairler, daima halka hitap etmiş, kütlenin dehterini ve sevinçlerini dile getirmiştir. Bunların bir kısmı sosyal ve beşerî konuları ele alırken, bir kısmı da tasavvuf konusunu işlemiştir. Bu da bir çok mezhep ve görüşün içine aldığından, halk şiiri yolu ile taraftar kazanmak çabasına yol açmış, dolayısıyla halk şiiri yolu ile siyaset de yapılmıştır.

Aşık edebiyatı, bu türlerden meydana gelmiştir. Biz bu konuları daha fazla genişletmeden bugüne kadar gelmiş eserler veren ozanlarımızı gözden geçirdikten sonra bugünkü halk şiirine ve ozanlarımıza geçeceğiz.

Mutasavvıf şairlerin başlıcaları Yunus

Emre, Aşık Paşa, Kaygusuz Abdal, Eşrefoğlu, Balım Sultan, Nesimi, Hatayi, Pir Sultan Abdal, Kul Himmət, Kul Hüseyin, Ümmi Sinan, Harabi, Virani, vb. dir.

Bunun dışında kalan Saz şairi aşıkların ise başlıcaları, yaşadıkları çağlara göre Kul Mustafa, Katibi, Aşık Ömer, Gevheri, Karacaoğlu, Erzurumlu Emrah, Dertli, Bayburtlu Zihni, Seyrani, Dadaloğlu, Deli Boran, Ruhsati, Sümmani, Şem'i, Gufrani, Bayburtlu Celâli, Mesleki, Yusufeli Huzuri, Müdâmi, Nihani, v.b. dir.

Bu saydığımız adlar, edebiyat tarihine geçecek nitelikte olan ozanların bir kağıdır. Bunların dışında hemen her köy ve kasaba, mızın yetiştirdiği ve bu çevrelerde tanınan, şiirleri elden ele dolayan şairlerin sayısını temsil etmek bile zordur. Anadolu ve Türk halkı öylesine şair, öylesine duygu ve düşünce doludur. Bazıları yukarıda da söylediğimiz gibi sevinç ve kederlerini konu olarak seçerken, bir kısmı da kahramanlıkları, hamasî konuları haykırmıştır. Bunların içinde Köroğlu, Dadaloğlu başyeri işgal eder. Bir de cemiyetin hicvedilmesi icap eden tarafları vardır. Seyrani ve Dertli gibi ozanlar da aşk ve sevdanın icap ettikçe zaman ricalini hicvetmekten geri kalmamışlardır.

Halk edebiyatı gelenekleri köy ve kasabalarımızda, hususile Doğu bölgelerimizde bütün şaası ve haşmetle XIX. yüzyılın sonuna ve XX. yüzyılın ilk yirmibeş senesine

kadar diri bir halde yaşamıştır. Türk ocakları, nın kurulması. Cumhuriyetin ilanı ve Halkevle rinin çalışmaları, hececilerin halk edebiyatı öl çülerini kullanmaları üzerine, halk şiiri aşık meclislerinden, en büyük şehirlerimize kadar girmiştir.

Daha XIX. yüzyılın sonlarında bile aşık lar, şehirlerde pek fazla itibar bulmamışlar, kalem şairleri tarafından daima küçük ve ka ba insan muamelesi görmüşlerdir. Hatta se mai kahvehaneleri bile bunlara pek itibar et memiştir. Anadolu halkı ise, köy oda'larında, kahvehanelerde, meclislerde bir saz ses i etra fında toplanmış, ozanlar arasında taşlamalar, karşıaşmalar, muamma asmalar, mat etme ler, heyecanlara heyecanlar katmıştır. Türkü lü halk hikâyeleri, bütün bir kahvehane ve köy halkı tarafından kırk gece nefes almadan dinlenilmiş, her gece aşıklar tarafından hikâyenin anlatılabilirdiği yere gelirmiş, geç saatlerde hikâye bir yerinde yapılmış, erte si gece o yerden yeniden başlanmıştır. Köy ve kasabalarımızda bu gelenek geniş da'ga lar halinde yayılırken, İstanbul gibi merkez lerde divan edebiyatı da arapça, farsça ve Türkçe karışımı halindeki mahsüllerin ke'ime oyunlarına dalmış bulunuyordu.

Bu devirlerin yak'a nüvisleri, teskiyeciler, Saray'ın ve üst tabakamın istedikleri o'ayları, istenilen şekilde veya tahrif ederek tarihe ge. çirirlerken, bu halk ozanları sınırlarda, ze'za le gibi felâketler sırasında, isyan o'ay'larında, büyük halk acıları ve sevinçleri karşısında, kalemleri gibi sazlarını da dile getirerek, bel ki de farkına varmadan, vak'a nüvislerin mes kût geçtikleri noktalara ışık tutmuşlar, bun ları, birer akubeti meclül cönk sayfasına ve gönüllere yazmışlardır. Bugün tarihler'mizin yazmadıkları dinî siyasi ve içtimai olayların pek çoğunun içyüzünü, bu ozanların düzdük'e, ri destanlardan, koşmalardan öğrenmek ka a bildir.

Halk edebiyatının ve saz şairlerimizin değerini ancak Milli Mücadele'den sonra tam an'lanmış halde idik. Mualim Naci bile böyle bir saz şairi ile karşılaştığı zaman onu kaba bulur. Etraftaki şüeranın ise onu küçümsed iğini anlatır. Ha'buki, Türk Halk edebiyat ının bu mümessi'lerini ve folk'or verilerini biz den evvel yine yabancılar değerlendirmiş'er dir. Öyle saz şairi verileri vardır ki, zamanla onun şiirleri kütlenin malı olur. Onu her oku.

yan kendisinden bir parça katar. Onu türkü haline getirir. Saz eşliğile diyar diyar do.aş tırır. İşte böyle kütlenin malı olmuş bir ka. şıklı halk şir — türküsünü de Macar Türko logu Kunos İstanbul'a ilk geldiği zaman Ah met Vefik Paşa'nın evinde tesbit eder. Bunu bir cariyeye, seven ve sevilen bir erkekle genç kızın diinden okur.

Aldı Türkmen kızı:

Ben babamın evin yıktım,
Tav.sadan Doru'sun çektim,
Yüzbin altın alıp çıktım
Bin gidelim beyim oğlan.

Aldı oğlan:

Türkmen kızı Türkmen kızı,
Sabahın seher yıldızı
Git, gidemem Türkmen kızı;
Kıratının nalı yoktur.
Arkasında çulu yoktur.
Bir gecelik yemi yoktur.
Git, gidemem Türkmen kızı.

Aldı Türkmen kızı:

Beyim oğlan, paşam oğlan,
Kolum yastık, saçım yorgan.
Bin gidelim beyim oğlan.
Bileziğim na'ı edeyim,
Feracemi çul edeyim,
İncilerim yem edeyim.
Bin, gidelim beyim oğlan.

Aldı oğlan:

Öküzümü çifte koştum,
Tohumumu yere saçtım.
Ben bir helâl yere düştüm,
Git, gidemem Türkmen kızı.

Aldı Türkmen kızı:

Öküzünü kurtlar yesin,
Tohumunu kuşlar yesin,
Helâl ekmek haram olsun,
Ben istemem şimdengeri.

Bu şiirin kaili, yazanı belli değildir. Mut laka bir halk şairinin tellerinden dökülmüş olması lâzımdır. İşte, ozanlar, bunun içindir ki aynı zamanda folklor mahsullerinin de yaratıcılarıdır. Bunu ilk yayınlıyanın bir Türk olmayıp ta, bir yabancı o'ması, bize, kendi elimizdeki hazinenin değerini anlamadığımızı, ancak Türk Ocaklarının, Ziya Göka'p, Rıza Tevfik gibi aydınların, hececi şairlerin ve halkevlerinin kurulması ile halka ulaşabildi, gimizi isbat eder. Yukarıdaki karşılıklı türkü

şeklindeki deyişte, karşılık beklemeden kendi sini feda eden, kendisile birlikte babasının en değeri doru atını ve bütün servetini geti ren bir genç Türkmen kızının sevgisini bulu yoruz. Sevdği delikanlı bir çiftçidir. Hiç bir şeyi yoktur. O da Türkmen kızını sevmekte dir. Fakat hiyanet edemez, çünkü evlidir. Genç kız da bunu öğrenince kırılan gönüne taş basar, onmaması için beddua eder. Talihi ne küser. Böyle bir macerayı, böyle bir sev, dayı bu kadar basit gizgilerle bu kadar de rinlemesine ifade kudreti, ancak ozanlara ö: gü bir varlıktır. Divan edebiyatının verilerin de bu içliliği ve samimiyeti bulmamıza imkân yoktur. Divan edebiyatında baştan aşağıya san'at, kelime oyunları, cinas'ar ön plânı iş gal eder. Hitap ettiği kütte de ancak aydın zümreye mahsus bir ekalliyetten ibarettir. Konuşma dilinden tamamen mahrumdur. O. zanların dili ise, her Türk evinde konuşulan dildir. Ancak bölgeden bölgeye lehçe farkı kendisini hissettirir.

Karacaoğlan'ın yaşadığı çağla zamanımı zın arasında en azından üçyüzyıl geçmiş olma s'na rağmen, dili bugünkü gibi duru ve taze dir. O torosların eteğinde, yay'a'arda, ovalar da gezer, Nemçe kiralına seslenir, kafa tutar, bağ ve bahçelerde gördüğü güzellere seslenir, sitemler eder.

Evvel ben de yitce'lerde gezerdim ,
Şimdi enginlerden akan ben oldum,
Süren sürdü o yavrumun safasın
Kahrını, cefasın çeken ben oldum

Yüce dağda bir bölücek kar idim
Yağmur yağdı, erim erim erdim
Evvel muhabbet'i yarı ben idim
Şimdi köşelerden bakan ben oldum

Do'astırdın bana Urumu, Şamı,
B'immez o cahiller terk eder seni
Evvel gül dalına belerdin beni
Şimdi hardal gibi kokan ben oldum

Karacaoğlan böyle oldu bu işler
Oturmuş sevdiğim hasbâle baş'ar
Bir konak yaptırdım kavım, arkadaşlar
Çekip ilk direğin yıkan ben oldum.

Bu sitem, bu terk edilmiş'ikten şekvaci Karacaoğlan, biraz sonra düşman karşısında

aşk ozanı hüviyetinden sıyrılıp, epik şiir ne vinin en parlak örneği ve gür sesile bütün İslâm âlemini, yatırıları, bengi bozları bir arada tophiyarak kükrer:

Hazır ol vaktine Nemçe kiralı,
Yer götürmez asker ile geliyor,
Patriklerin imiş tahttan diyorlar
Bir halife kalmış o da geliyor.

Yetmiş bin var siyah postal giyecek
Seksen bin var Allah Allah diyecek
Doksan bin var tatlı cana kuyacak
Yüz bini de Tatar Handan geliyor.

Gelen Ahmet Paşam, kendidir kendi,
Altmış bin dalkıç küsurü cümlü
Kaçma kâfir kaçma, ölümün şindi
Hacı Bektaş Veli kalkmış geliyor.

Şevketli efendim Sultanım Vezir
Altmış bin kılıncla yanında hazır
Deryalar üstünde boz atlı hızar
Benli Boza bınmış o da geliyor.

Karacaoğlan der ki burda durulmaz.
Güleç yüze, tatlı söze doylumaz
Gökteki yıldan çoktur sayılmaz
Yedi iklim dört köşeden geliyor.

Tekde müntesipleri, mezhep sahip'eri de daima ozan'arı kendilerine çekmiye çalışmış lardır. Ozanlar da yakın buldukları bu muhitlere intisap etmişlerdir. Onsekizinci yüz, yıhın sonlarında ve ondokuzuncu yüzyılın baş larında yaşamış olan Dertli, hem bir aşk oza nı, hem de tasavvuf şairi idi. Çağdaşları için, de en kuvvetli olanıdır.

Harab'a kuy o'duk bezm-i âdemde
Âbad olsak ta bir olmasak ta bir
Düştük çare nedir dâma âlemde
Azad olsak ta bir olmasak ta bir.

Aşk oduna yannmış ciğer kebabız
Hier ile gıryanız, dide pür âbız
Yakılmış, yıkılmış hane harabız
Bünyad olsak ta bir olmasak ta bir.

Biz Şirin elinden aşk meyın içtik
Hak ile batılı fark edip seçtik

YAĞMA GELENEĞİ

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Sayın bilgin Abdülkadir İnan'ın Türk Dil-i (sayı 70) de Han-ı Yağma deyiminin kökünü üzerine bir araştırma yazısı çıktı. Türk tarihinin pek eski çağlarından gelen yağma sofrası geleneğinin Pot'laç'ın devamı olduğu tanıklarıyla ispatlanmıştı. Dede Korkut'ta "Salur Kazan'ın evinin yağmalanması"nın okurken bu yağma işi beni de düşündürmüştü. Daha sonra, Dede Korkut'taki geleneklerin bugün Anadolu'da izleri ne'ardır, sorusu na dayandım. Bu sorunun cevabını günlük yaşamda aradım. Bu arada tarih kaynaklarını da taramaya çalıştım. Sonunda, eski geleneklerin bazılarının eskisi gibi, bazılarının az çok değişik olarak yaşamakta olduğunu anladım. Bunlardan yağma ile ilgili olanına, sayın İnan'ın eski kaynaklarına bazı yenilerini de katarak bugünkü durumunu göstermeye çalışacağım.

1 — Kanunî Sü'tan Süleyman'ın, şehzadeleri için yaptırdığı ünlü sünnet düğününde (M. 1530) yapılan eğlence'eri "Lokman" adındaki nakkaş (ressam) "Hünernâme" adını verdiği eserinde minyatürlerle canlandırmıştır. Her bakımdan pek değerli olan bu eser Topkapı saray hazinesinde (1524) sayıdadır. Hünernâme'nin (cilt 2, yaprak 119 b — 120 a) da iki minyatürden birisinde "Çanak yağması" görülmekte, üzerinde "Su'tan Mustafa ile Sünnet olan şehzadeleri düğününde ulema ziyafetinde çanak yağması ve sair teferrüçlerdir" yazısı vardır. Bu çanak yağması minyatüründe padişah, yanında şehzade'leriyle saray penceresinden seyretmektedir. Aşağıda yere konmuş

yemek çanaklarını "ulema efendiler" kapıya maktadır ar. Demek ki çanak yağması, bilim adamları tarafından bile bırakılamaz bir gelenektir.

2 — Yenicerilere maaşları verilirken ya da başka şevinci günlerde saray bahçesinde verilen ziyafette çanaklar kapışılırdı. Buna bazı tarih kitaplarında "çorba kapmak" deniliyor. Çorbayı kapmamak asker arasında bir başkaldırmaya işaret olduğundan merak uyandırır, istek'eri sorulurdu. Çorba kapışılınca da padişaha müjde gider, kurbanlar kesilirdi. Silâhdar tarihindeki şu not, askere çorba kaptırmamak suretiyle bir dolap çevirmeyi göstermektedir: Yeniceri ağası Çalık Ahmet Paşa sadrazam olmak ister (1703). Edirne vakasından sonra yeni padişah İstanbul'a gelince Ahmet paşa sağa so'la kafa tutmaya başlıyor, sadaret mührünü bek'erken yeniceriyi ayak'andırmayı düşünür. Silâhdar Mehmet Ağa bu konuda şöyle yazıyor: "Ve üf'fe divanında yenicerileri tahrik edüp Çorbayı kaptırmamak ve tâ mührü şerif kendüve gelme'ne dikçe def'i cemiyet etmemek fikr-i fâsîd'inde olduğu sem'i hümayun-ı padişahiye il'ka o'urmuş mağın," diyor ki burada Çorbayı kaptırmamak askerin avaklanmaya hazır olduğu anlamını taşıyor. Ul'ufe (aylık) dağıtırken asker, matba-ı âmirede hazırlanan çorba, pilâv ve zerdeden ibaret yemeği Batı Sûde önünden kosarak kapar'ar ve avluda yemeğe başlarlardı. Asker çorbayı kapmazsa ve yemeği vemez, se bir isteği vardır, olmazsa ayaklanacaktır, demektir.

3 — Yeniceriler, yalnız çorba kapmıyorlar, maaşları verilirken ortaya konan para keselerinin de verilen işaret üzerine kapışılarak alıp götürmeleri de bir çeşit yağmadır (bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları, c. I, s. 415 ve devamı).

4 — Köklerinin, tarihin karanlıklarından gelen "Pot'laç" olduğu sanılan bu yağma olayı için kurulan sofraya Divar. Lûgat-it-Türk'te "kençliyi" diye ad vermiş ve şöyle açıklanmıştır: "Bayramlarda ve hakanların düğünlerinde yağma edilmek üzere, otuz ar,

ARAŞTIRMALARI

şın yüksekliğinde minare gibi yapılmış bir sofradır. "deniliyor. Demek ki XI. yüzyılda "yağma sofrası" ya da "çanak yağması" sül regelmektedir. Bu törenin Karahanlılar ve Yağma boy arında görülmüş olabileceği düşünüyor (bakınız: A. İnan'ın makalesi).

Bu yağma olayının silik te olsa Dede Korkut'taki varlığını hatırlatır bir durumda Anadolu'da bulunması gerekir. İşte buna benzer bir olayı Zile'de (Tokat'ın ilçesi) gördüm. Zile'de düğün evinde eşyalar yağma edilir. Ev sahibi karşı koyamaz. Yağma, davetlilerin hakkıdır. Geri de alınmaz. Onun için ev sahibi, ortada kolayca götürülebilecek eşyayı daha önce kaldırır. Davetlilerden isteyenler ortada buldukları eşyayı, hattâ sandalye gibi taşınması güç öteberiyi pencereden sarkıtmak suretiyle kaçırlar. Bu kaçırma işi olaya bir çeşit yağma, kapışma rengi de verir. Bu iş daha çok gençler tarafından yapılır.

Bundan başka, yine düğünlerde yemek yerken, baharda de'ikanlı ya da genç kızlar tarafından verilen kur yemeklerinde, son yemek ortaya gelince, bu yemekler tabağı ile kapılır ve kaçırlır. Önce davranıp kaçırılanları ötekiler kovalar. Böylece ortalık karışır, kovalama ve bağırışma'larla ziyafet sona erer. Yine düğünlerde gelinin başından serpilene para, çerez gibi şeylerin kapışılması da bugün Anadolu'nun her yerinde genel bir gelenektir. Yukarıda söylenen geleneklerle yakından ilgili olarak Ankara'da şöyle bir gelenek daha var: Dünür, kız evine hediyeleri götürünce, kendisine bir hediye (mahrama) verilir. O da acele ile koynuna saklar. Fakat kendisiyle birlikte ge'len'ler açlık'gözlük edip elinden kaparlar. O zaman o hediye kapanın olur. (Bu son olay için bakınız: Hâmit Zübeyr Koşay, Türkiye Türk Düğünleri, s. 12).

5 — Çumra (Konya ilçesi) köylerinde dikkatli geçen iki "Kapma" olayı bugün de sürmektedir. Ge'nin, oğlan evine geldiği zaman kapının önünde durunca, bir tavuğu dandan kalabalık üstüne atarlar. Kalabalık tavuğu kapmağa uğraşır. Bu iş canla başla yapılır. Bazen bu yüzden çetin çarpışmalar da olur. Buna "Tavuk kapma" denir. Bu kapma işi yalnız erkekler arasında olur. Tavuk kapma Zile köylerinde de vardır. Ayrıca Kırım Türkleri arasında da yapılmakta olan bu gelenek, gelin oğlan evine gelince tavuk üç kere gel-

nin başında dolandırılıp ondan sonra kalabalık üstüne atılmış (bakınız: Müstecap H. Fa. zıl, Dobruca ve Türkler, s. 166, Köstence 1940).

6 — Yine düğünlerde yemek verildiği zaman, sofraya pilâv gelince herkes elinde kaşık beklemektedir. İçerinden biri haydi, deyince yağma edercesine acele ile ve telaşla kapışarak yenilir. Başka yemek yoktur (Kara sınır köyü, Çumra, Konya). Bu son durum, Burhan-ı Kaatı sözlüğünün bildirdiği "Han-ı yağma" için "Sultan'arın ve başka kibar ve zengin kişilerin düğünlerinde herkese yedirilen" yemeğe çok benzemektedir. Yine Kaşgarlı'nın yazdığı gibi "Bayramlarda ve hakanların düğünlerinde, yağma edilmek üzere hazırlanan sofraya" ya da benzemektedir. Bunu söylerken, zaman'a geleneklerin değişmelere uğrayacağı gerçeğini de hatırdan çıkarmıyoruz.

Adı ne olursa olsun, ister Han-ı yağma — ki bu deyim okumuş'arın yabancı dille kurdıkları bir çevirmedir — ister Çanak yağması, ister, çorba kapmak olsun, işin doğrusu, düğünlerde, ziyafet'erde "yağma" işinin asıl olduğudur. Geçmiş varlıklı günlerinde sultanların, hanların halka verdikleri büyük şölenlerin yerini bugün daha sade törenler almıştır. Belki eskiden bu gelenek yalnız büyüklerin değil, halkın da genel bir geleneği idi, fakat siyasî birlikler büyüdükçe, masraflı olduğundan büyüklere has bir gelenek durumu na geçmiştir. Böyle olmakla birlikte yine de halk arasında daha az gösterişi ve daha silik olarak sürüp gelmiştir. Bunun gibi "pay vermek" (Bamsı Beyrek hikâyesi) geleneği de bugün yaşamaktadır.

Şu araştırma gösteriyor ki en eski gelenekler bile bugün yaşamaktadır.

*

Yazımızı yazdıktan sonra "Kitâbü'r Ravzateyn, cilt 1, s. 6" da konumuzla ilgili, Anadolu Se'çuklu Sultanı Nureddin Şehid'in ölümü dolayısıyla anlatılan şu notu buldum. Aşağıya alıyorum. Dede Korkut'taki Han'ın evini yağmalaması geleneğinin ne kadar eski olduğunu şu tarihî belge de ortaya koymaktadır.

"Nureddin Şehit top oynarken hastalandı ve öldü. Oğlu Melik Sa'ihî sünnet ettirdiği bayramın ikinci günü kendi yakın'ariye'ye top oyununa başladı. İkinci derecede subaylarından birisi meydana gelerek, vezirlerle oynayan Nureddine "yaşa" diye bağırды. Son derece

Varlık dağlarını deldik te geçtik
Ferhat olsak ta bir olmasak ta bir

Ev DERTLİ, âlemde biz şah-ı diliz,
Hak'tan hakikatten aşâb-ı diliz,
Tarık-i esrara ervah'ı diliz
İrşad olsak ta bir, olmasak ta bir,

Şiiri, en güzel eserlerindendir. Terkip'eri bezenmiş olmasa, onun yadırganmasına bile sebep teşkil etmemiştir. O yalnız iç dünyasını görmekte, etrafın, ham kişilerin verecekleri menfî hükümlere omuz silkip, geçmektedir.

(Devam gelecek)

OYUNCAKÇILIK

Yazan: (Merhum) Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂL

Bu sütunlarda bizdeki oyuncakçı esnafı hakkında makale çıkaran bir yazar İstanbul oyuncakçılığının onsekizinci yüzyılda başladığını söylemişti. Bu yanlış. (1) O çağın yüz yıl öncesinden meselâ Evliya Çelebi'de Eyüp, oyuncakçılığının zenginliği hakkında ifadeler okunur. Minicik davullar, bağırarak gövde'î tu, lumcuklar, ufacak tahta kemengeler, düdüklüler, boru boyları, çıkışağlar, v. s. Bunlar oyuncakların sesli olanlarıydı. Hattâ, "Cura" denilen en küçük bağlamaların kopuzculuk çağlarında çocuklar için ileri bir çalgı olarak çıkarılmışlığına dair akla uygun bir rivayet yazıya geçmiştir. Oyuncak, bebeklik çağında başladı. İçin, tarih kadar eski olmak, gerekir. Bilim konusu olarak önemi de buradan ileri gelir.

30 Kısır yıl önce "Bartın" Gazetesinde çıkardığım bir iki yazıda oyuncak çalgılara dair bazı basit bilgiler hatırlatmıştım. Dergimizde üç beş yazı çıkardım: Birinde, alttan saplı, çift derili ve yanlardan çift kordon'u Eyüp oyuncakçısını anlatarak iri çeşitli boylarının Orta Asyada mese'lâ lâmalararca âyinde kullandığını, Çine çağlarca önce Türklerden gitmeliğinin ora kroniklerinde yazılı olduğunu belirtmiştim. Eski bir batıl seyyahın bu davulun resmini İstanbul'da çizdiğini başka bir yazımda belirterek, o resmî "Tıkış" hakkında, ki kitabıma aynen almıştım. Böylece, oyuncaklar tarihinin dibi Orta Asya kaynağının en derinliğine kadar indiği anlaşılmıştı.

Başka bir misalden, daha sonra, dergimi-

(1) Belki de mürettip hatası olmuştu.

halim ve mütevazî olan Sultan bu lâlbâjlıktan müteessir olarak elinden çevganını bırakıp atını sürdü. Kalede hususi ve mahrem işleri için yaptırdığı basit eve giderek hasta yattı. Bayramın dördüncü günü hımnaki sâdından öldü. Bir gün önce kaleye gelmiş, Türk töresince şölen yapmış, güzel eşyalarını yağma ettirmişti."

Folklorcu arkadaşlarımız, kendi çevrelerinde bugün de yaşamakta olan yağma geleniği izlerini toplayıp dergimize gönderirlerse ileride yapacak daha geniş çalışmalar için çok yararlı olur.

z'in sütunlarında söz açtım: Kaşgarlı Mahmut kız çocuklarının bebek suretine "kudhuncuk" dediklerini, bu adın Kazan Türkçesinde o'duğu gibi Anadolunun bazı semt'lerinde de "kurçak" kısaltmalığıyla aynı an'anda hâlâ kullanıldığını yazdım. Bunlar önemli izlerdir.

Oyuncaklar konusu böylece kilitli tarihi, miz için bir ışık kaynağıdır. İşin önemine bu gün de bir iki unutulabilecek farklı maddeyle dikkati çekmek istiyoruz.

Adana yöremizin Çukurova'sındaki ekin yerlerinde vahşi hayvanları ürktürerek pusuya düşürmekte kullanılan kabaktan yapıma ve kullanışta pek korkunç ses çıkaran bir ağıt vardır. Bunun bir örneğini şimdi Ankara devlet operasında orkestra tımbalcısı bu'anan eski talebem Ahmet Akşehir ricam üzerine yaptırıp bana armağan etmişti: Karpuz büyüklüğüne göre içi boğaltılmış bir sukabağının yarım gövde ağzına deri gerilmiş. Derinin ortasında delik var. Oradan içeri girlik bir sırimın ucu çanağın dibine sıkıca bağlı; sırimın beri ucu derinin dışında bir sap halinde upuzun kalmış. İşte bu yarım kabak sol kolun altına sıkıştırılıp da sarkam sırimi sağ e'le sıkıca (avuç kesilmesin diye bir mendil veya deri ile kavranarak) âyinde sıvazlanırsa kabak harnesinden öylesine bir ses çıkar ki; gecenin karanlığında bunu kullanan tar'a bekçisi büyüklü küçük her türlü mütecâsir yaratıkları sesin dehşetiyle kaçıtır. Çukurova'mızda vahşi hayvanlar "kap'an" dedikleri işte bu aletle ürktülür. Ege'mizden Kuşada'da ve oralara Girit'ten mübadelede göçmüş Türklerin ağzında bu ürktütme aracına "Muğri nâra" deniyi-yor. Sesi kaplanın tıpkısıdır. "Muğri" Giritlilerce canavar demektir ama, bu etimoloji yanlış: Muğri, nefir demektir, ondan bozulmadır; "nâra" da arapça nağra (nakkare) demek olur, velveleyi, terkip'e ifade eder.

Bu aletin tıpkısı Fransa'nın kuzeyinde de var; üzerinde durulmuştur: Tou'onhon adıyla kuzey Fransada bazı yöreleri kilisesinde İsa'nın ölümlü töreninde şeytanı kaçırıcı çocuklar kullanırlar! Brumba ve Hanneon kelime'eri üzerinde de durulmalıdır. Bu ürktütme aletinin Mısır ve Hind'te kullanılmışlığı biliniyorsa da oralardaki kıdemli adı bilinmiyor. İtalyada da

DÜĞÜN VE OYUN

Yazan: Ahmet Kutsi TECER

Oyun (Dans), halk hayatında toplayıcı, yaklaşıncı bir rol oynar. Her şenlikte onun yeri vardır. Hele düğün şenliklerinde oyunun yeri en bağta gelir.

Bir "Düğün", "Oğ'an evi" ile "Kız evi" ni birbirine bağlayan ve bu iki "Ev" arasında (toplum şekillerine göre iki aile gurubu, iki kabile iki kavim) kutlanan bir sıra "tören" lerden ibarettir. Bu vesileyle her iki evin akraba ve yakınları, özel davetlileri bu törenlere katılırlar. Düğün gerçeği içinde yapılan bu törenlerde gelin ve güveyiye, gelin ve güveyinin ana ve baba'larına, kardeşlerine, bütün akraba ve yakınlara, bütün davetlere, derece derece herkese düşen ödevler vardır: Düğün hazırlıklarında ve törenler sırasında işbölümü yapılır. Delikanlılar "İmece" şeklinde düğün hizmetlerine koşarlar. Büyükler düğün hediyesi, para yardımı gibi şeyler yaparlar. Yerine göre bazı oyunların yapılması da bu ödevler arasındadır. Bunlar bereket, zürriyet, sıhhat gibi dileklerin yerine gelmesi

vardır. — Hintçe adının "Tevakkala Sâtam" olduğu sanılıyor. Bu bizdeki "kap'an" ın aynıdır.

Ürkütme aracı konusu bizi Asyanın şamanlık "tüngür"üne v. b. götürür, — Fakat, oradan sevinç oyuncakları konusuna dânersek: Meselâ, Eyüp oyuncakçılarının "kaynana zırlıtısı" karşımıza çıkabilir. Bunun ke'imesi kelimesine karşılığı fransızcada "Bruit de la belle — mere" dir! Unsur olarak da ikisi birdir. Fransız kadın bilgini Cl. Marcel — Dubois buna dair bir konuşma yapmış, toplantıda bilimsel konuşmalar olmuştur (Paris'te).

Bu işin ve yaygınlığın esası nedir? Oyuncaklar konusu bilim adamını işte böylesine problemlere sürükleyebilecek kadar önemlidir, folklor işidir.

Çocuk oyuncaklarını her bakımdan iyi derleyip inceleme'iyiz. Çocuğun kendisi küçük, fakat göreneği tarihin tâ dibidir. Büyükle rin bittiği nice unsurları çocuk yaşatır. Büyüklük, "mama" demez; fakat çocukca mama ister, mama yer. Mama "ana" demektir onun dilinde, hem de nice lisanlarda.

için yapılması "Uğur" sayılan yahut ta kötü ruhları savuşturmak, fena'lık yapacak etkenleri yoketmek veya bunların zararlarını önlemek için yapılan oyunlardır. Zamanımızda bunların için yapıldığı bilinmeden "Âdet" tir diye yapılırlar. Halk bunları kendi mantığına göre yorumlar. Esasında gelin ile güveyinin birleşmesinde zürriyeti, bereketi, tabiatteki mistik bir fonksiyonu senbolleştiren kutsal bir anlam vardır. Oyun bu kutsallık havası içinde gelişen cemaat ruhunun müşterek bir ifadesidir. 1)

Gerçekten, düğün âdetleri arasında oyun, büyük bir yer tutar. Bunlar düğüne şenlik katarlar. Her düğünde o bölgenin bütün oyunları oynanır, ama bazıları doğrudan doğruya düğün törenleriyle ilgilidir. Örneğin, düğün boyunca gelinin, güveyinin, kaynana ve kaynatanın, gelinin arkadaşları olan genç kızların, güveyinin arkadaşları olan delikanlıların belli bir gün, belli bir zaman ve belli bir yerde oynadıkları oyunlar böyledir.

Dursunbey'de düğün bir hafta sürer ve cumartesi günü başlar. Çarşamba günü "Kına gecesi" dir. Yatsı namazından sonra oğlan evinin kadınları topluca, tepsiler içinde bir koyun budu, bir ekmeğe, yarım okka kına şamdanlarda mumlar yakılmış olarak, davul zurnayla kız evine gelirler. Oğlan evinin defci kadını "Kına türküsü" söylerken gelin, be yazlar giyinmiş olarak ve ağlayarak merdivenden yani evin üst katından sokak katına iner. Oğlan evinin kadınları orada beklemektedirler. Getirdikleri kınadan bir miktarını gelinin avucuna koyup sıkıştırırlar. Fakat oğlan evinin kadınları gelinin avucunda sıkıttığı bu kınayı geriye almakta güçlük çeker, hatta bazan iğne dırterek avucunu zorla açtırırlar. O zaman Yengeler (oğ'an evinin kadınları) bu kınayı alıp geriye dönerler. Bu kına o gece güveyinin serçe parmağına yakılmak içindir. Kız evinde toplanan kadınlar, kızlar türkü söyler, oyun'ar oynarlar. Gece yarısında oğlan evinin kadınları yeniden topluca kız evine gelerek oradaki ahenge katılırlar. Gelinin bu sırada oynaması âdettir. Oğ'an evinin kadınları gelinin başından şeker, para serperler. Gelinin belli bir oyunu yoktur, ne bilirse

onu oynar, ama belki vardı da zaman'a unutuldu.

Aynı âdet, bazı farklarla, bir çok yerlerde vardır. Bodrum'da Kına gecesinden bir gece evvelki eğlencelere "Temel Devren" denir. Bu gece bütün genç kızlar, kızların oyunu bittikten sonra da, dekanlıklar oynarlar, ama gelin oynamaz. Gelin burada da Kına gecesini oynar.

Burdur'un köy düğünlerinde de Kına gecesinden bir gün evvel kız evinde toplanan genç kızlar oyunları oynarlar, ama gelin oynamaz. Gelin yalnız Kına gecesini oynar.

Güveyinin de oyunu vardır. Dursunbey'de perşembe günü gelin getirilir. Bu münasebetle yapılan diğer âdetleri bir yana bırakalım. Gelin oğlan evine varduktan sonra güveyi, sağdıçları ve arkadaşları tarafından kız evinin önüne götürülür ve orada oynatılır. Oyundan sonra da güveyiyi önce berber dükkânına, sonra da hamama götürürler. Güveyinin oyunu da behemehal yapılması gereken bir âdettir. Bu oyunun da bir özelliği yoktur. Güveyi, çağ zaman, davul zurna'ya bir "Zeybek" oynar.

Gelin ve güveyin'in oynama'larını halk tür-lü şekillerde yorumlar: Güveyinin kız evi önünde oynatılması, kız evi tarafının damadı görmesi içindir. Gelinin oynatılması da, onu teselli etmek, kederini dağıtmak içindir. Şüphesiz ikisinin de gerçek izahları bu değildir. Bunlar ayrıca araştırılacak konulardır.

Burdur köylerinde gelin attan indirildikten sonra güveyi davul zurna önünde oynar, düğün de böylece bitmiş olur. Söğüt'te (Burdur) gelin gelmesinden sonra Kaynata, güveyinin babası, oynatılır. Yine Burdur köylerinde de "Gelin yanı" âdeti vardır. Gerdeğin ertesi günü "Gelin yanı" dır. Buna bazı yerlerde "Gelin yüzü" de denir. Kadınlar toplanıp çalar, oynarlar. İşte bu toplantıda Kaynata'nın oynaması âdettir. Kaynata: "Oğlum evlendi, kollarım dinlendi." der de oynar. Bu da bir çeşit yorumlamadır, ama gerçek bir izah değildir. En son gelini oynatırlar, bereket olması için de gelinin kollarına buğday taneleri doldururlar. Gelin oynarken bunlar etrafa saçılır. Kağılcık'ta (Burdur) bu âdete "Tohum saçtırma" denir.

Kına gecesinden bir gece evvel kız evinde toplanan genç kızların oynamasına karşı halk, gelin götürülürken dekanlıkların da oy-

nadığı. 'Halka oyunu' vardır. Bütün bu örnekler düğün âdetlerine bağlı bir takım oyunların bulunduğunu gösterir. Esasında bu oyunların senbolik anlamları olmak gerekir. Zaman içinde bu inançlar kaybolmuş, oyunların ne maksatla yapıldığı unutulmuş, hatıta özel oyunları bile kalmamıştır. İhtimal bazı "Kırık oyun"ların, bazı "Karşılama"ların esasında bu âdetlerle bir bağlantısı var. Herhalde halk oyunlarından bir kısmının kaynağı, düğün törenlerine bağlı, zamanla fonksiyonunu yitirmiş, senbolik mahiyette oyunlardır.

1) — Düğünler hakkında toplu bir bilgi edinmek için bakınız: Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme, Hamit Zübeyr Koşay, Ankara, 1944. Maarif Vekilliği Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü yayımlarından.

Bize gelen KİTAPLAR

* Ord. Prof. FİNDEKOĞLU Z. Fahri: "19. Asırda Türkiye Dışında Türk Gazeteciliği ve Tarsusizade Münif Bey — Haya'lı ve Neşrettiği Gazeteler, 1873 — 1930". Türkiye Harsı Araştırmalar Derneği, Seri A. Sayı 34 P. K. 16, Beyazıt — İstanbul. 24x17 boyunda 32 sayfa, 3 lira.

* Abdullah EKİZ: "Sinan Ümmî ve Ahfadı". Hayatı, eserleri, şiirlerinden örnekler. Eser, Elmalı Halk Kütüphanesi memuru olan müellifin adresinden temin edilebilir. 20x14 boyunda, 96 sayfa, 5 lira.

* Andre GIDE — Tahsin YÜCEL: "Kalepazanlar". Roman, Varlık Büyük Eserler Kıtaplığı: 51. 17x12 boyunda, 298 sayfa, 5 lira.

* Ali SERT: "Gerçek Şair ve Şiir". Konya ile ilgili onaltı yazı. Konya Yenikitap Basımevi'nde basılmıştır. 17x12 boyunda, 60 sayfa, 150 kuruş.

* H. Uğuroğlu BARLAS: "Haide Edib Adivar". Hayatı ve Eserleri. Yurttaş Kitabevi Sahafı, Beyazıt — İstanbul tarafından basılmıştır. 17x12 boyunda, 96 sayfa, 3 lira.

* İdris Ahmet PURA: "İslâmın Çevresi". Şiirler. Rafet Zaimler Kitap Yayınevi. 19x14 boyunda, 80 sayfa, 3 lira.

Bir Denemenin Sonuçları:

HALK ŞİİRİMİZDE MEDENİYET UNSURLARI

Yazan: Fikret KARADENİZ

İnsan bir kültür içinde doğar ve bir kültür içinde oluşur. Kültürün yapıcısı insan, insanın yapıcısı da kültürdür.

Herhangi bir kültürde halkın Dünya Tablosu onun dünya akseder. Halka ait yaşama tarzını, toplum özelliklerini kelime ve deyimlerde, edebi ürünlerde görebiliriz. Ayrıca bir dâde kelime deyim ve edebi ürünler yerli kültür, yabancı — dış kültürlerden gelen unsurların aksini de taşırlar. Dış kültür akımı ve kültür alış veriş karşısında bir halkın davranışının gelişmesini izlemek bakımından önemlidir.

Bunun gibi Türk dilinin Halk Edebiyatı ürünlerinde de Türk Halkının Dünya Tablosunu ve yabancı dış kültürler karşısındaki davranışını bulmamız mümkündür.

İşte biz bu yazımızda bu konuda halk edebiyatı ürünleri üzerinde yaptığımız bir araştırma denemesinden ilham alarak Türk Halkının Modern Medeniyet karşısındaki davranış hakkında elde ettiğimiz sonuçları belirtceğiz.

Bilhassa son çağ Türk Halk şiirinde "Bakı medeniyeti" Modern Medeniyet unsurlarının aksi geniş. Bunun için araştırma denememizin ağırlığı daha 19. yüzyıla başlangıç halk edebiyatı ürünleri üzerine yüklenmiştir.

Daha önceki yüz yıllara ait Türk Halk Edebiyatında yer yer ve kısmen devam eden Göçebe Medeniyeti ile yerleşik orta çağ Türk — İslâm Medeniyetinin geniş akislerini buluruz.

Araştırma Denememiz, genel olarak şiir janrındaki halk edebiyatı ürünlerine dayandırılmıştır. Koşma, Halk Türküsü, destan, bilmece, tekerleme v. s. Tezminin konusu gereğince bu ürünlerin seçiminde estetik değerlendirmeye rol oynamamıştır.

İncelenen şiirler kadar bunları söyleyen halk şairlerinin biyografileri ve yaşadıkları çevre üzerinde de durulmuştur. Buna göre Modern Medeniyet unsurlarını şiirlerine konu olarak alan halk şairlerinin bu medeniyetle karşılaşmalarının ne yolda olduğunu bilmek te Araştırma Denememizin konusu açısından ayrıca önemlidir.

Tesbit ettiğimize göre halk şairleri, modern medeniyete ait unsurlarla:

- 1 — Kendi çevrelerindeki şehirlere inmek,
- 2 — Yolculuğa çıkmak,
- 3 — Askerlik yapmak,
- 4 — Büyük şehirlerde ticaret yapmak ve iş aramak,
- 5 — Gazete okumak,
- 6 — Radyo dinlemek; sureti ile karşılaşılıyor.

Bu araştırma denemesinde dayandığımız edebi ürünlere modern medeniyetin üç şekilde aksettığını görürüz:

A — Muayyen bir modern medeniyet unsuru üzerine yazılmış şiirler,

B — Çeşitli modern medeniyet unsurlarından arada söz açan şiirler.

C — Esas konu dışında dağınık olarak modern medeniyet unsurlarını taşıyan şiirler.

Elde ettiğimiz sonuçlara göre:

DAVRANIŞLARIN ÇEŞİTLERİ
1 — Türk halk şairleri içinde yaşadıkları kültürde meydana gelen değişmelerin farkını, dadırlar. Onun için yaşadıkları çağın gidişi karşısında halk şairlerinde dört çeşit davranış görüyoruz:

- a — Olumlu,
- b — Olumsuz
- c — Çekimser
- d — İlgisizlik.

2 — Araştırma denememize 16, 17, ve 18. yüz yıl halk şairlerinin yaşadıkları çağın gidişi karşısında gösterdikleri davranış ortaya koymakla başladık. Bu davranışa göre 16, 17 ve 18. yüz yıl halk şairlerinin çoğu yaşadıkları çağın gidişine karşı teknik "Koroğu", ahlakî "Pir Sultan Apdal", dinî "Ka'fibi" siyasi "Aşık" bakımlardan olumsuz bir davranış göstermektedirler. Bu çağlarda yaşadıkları çağın gidişine karşı olumlu bir davranış gösteren halk şairleri ise bu davranış daha çok yaşamın hayat ve mimarının gelişkin olduğu (Büyük şehir varlığı) karşısında ortaya korlar.

3 — Araştırma denememizin esas alanı olan 19-ve 20. yüz yıl halk şiirinde, halk şairlerimizin modern çağ gidişi karşısında gös-

terdikleri davranışta olumsuz, olumlu, çekimser ve ilgisizlik şekillerindedir. Bu çağlarda modern gidişe karşı olumsuz davranış, gösteren halk şairleri daha çok ekonomi, din, politika ve moda bakımlarından yakınmaktadır. Olumlu davranış gösterenlerse sırası ile politika, ahlak, ekonomik kalkınma ve teknik ilerleme, devrimler, adaletsizlik, yobazlık, din düşmanlığı, istismarcılık konularına eğilimlidir.

4 — Bilhassa son yüz yılın halk şairlerinde gördüğümüz diğer bir davranışta çeşitlilik ve ilgisizlik şeklinde isimlendirdiğimiz (Komple) karşı bir davranıştır. Bu davranış gösteren halk şairleri yerli kültüre giren bir modern medeniyet unsurunu bazan red ediyorlar, bazan hoş karşıyorlar, bazan da onun karşısında çekimser kalıyorlar.

MODA

1 — Her hangi bir unsura karşı olumsuz davranış gösteren Türk halk şairlerinin hepsi yerli kültürümüzdeki dünya tablolarına sıkı sıkıya bağlanmak eğilimindedirler. Onlara göre toplumun huzursuzluğu bu tablonun muhafaza edilmemesindedir.

a — Din ve seriata riayetsizlik bu olumsuz davranış için çok kullanılan bir kaynaktır.

b — Yine bu olumsuz davranışlı halk şairlerinin çoğunda kadın ve onun merkezlik ettiği moda söz konusudur. Bu konuda modern modaya uyan kadının bazı şairlerde şiddetle yerdiği görülür.

MODERN UNSURUN GENEL DURUMU

1 — Olumlu davranış gösteren halk şairlerinin şairlerinden modern unsurların benimserenek kültürümüze alındığını çıkarıyoruz.

a — Kültürümüze giren modern unsurların bazıları eski bir unsurun yerini aynen alıyor. (Öküz — karasaban, kağıt — traktör)

b — Bazı modern unsurlar ise toplumumuzun şartlarına adepte olarak yerlerine geçtikleri eski unsurun fonksiyonunu görüyorlar.

c — Kültürümüze gelen unsur yerine geçeceği unsura maddesi ve kültürlü bakımından benziyorsa onun yerine kolayca yerleşiyor. Dolayısı ile her yeni unsur ge'şi ile birlikte yerine geçtiği unsura ait âdet ve alışkanlıkları giderip bunların yerine kendi alışkanlıklarını ve havasını yerleştiriyor.

2 — Son çağ Türk halk şairlerinde başlangıçta tek tük olan bu unsurlar giderek çoğal-

yorlar. Önce bir tek unsura karşı gösterilen davranışlar daha sonra çeşitli unsurlara karşı gösteriliyor. Unsurarın çeşitliliği onlara karşı gösterilen davranışlar arasındaki nüansı çoğaltıyor.

3 — Modern unsura karşı gösterilen davranışta dinin ve ahlakın oynadığı rol gittikçe azalıyor, onun yerini ekonomik fayda ve unsurun kullanışlılığı alıyor.

4 — Son çağ Türk halk şairlerinde modern unsurların yarattığı neşe ve neşesizlik vardır.

5 — Halkın dünya tablosuna girmiş olan modern unsurlar onun şairlerinde bazan eskiden beri dünya tablosunda bulunan yer bir unsur gibi geçiyor ve bazan da benzetme yapmada, imaj yaratmada kullanılıyor.

6 — Halkın yaşayış yolu modern unsurların girdiği ve kurduğu bir dünya tablosuna göre değişince, tabloya dahil insanın dünyaya görüşü de yeni bir şekilde geliyor.

7 — Halk şairi çoğunlukla karşılaştığı unsuru tanımak, onun bilgisini edinmek istiyor.

8 — Olumlu davranışlı halk şairleri bu araştırmamızda çoğunluğu teşkil ediyor.

9 — Halkın en son çıkan modern unsura karşı gösterdiği olumsuz veya olumlu davranışta, daha önceki modern bir unsura karşı gösterdiği aynı şekilde davranışlar arasında aç, kesinlik, netlik, ve eğilim bakımından ince ayrıntılar vardır.

10 — Araştırma denememizdeki indekslerden anlaşılacağı üzere, Türk halkının yem dünya tablosunda modern teknik araçların hakim vaziyette olduğunu görürüz. Yine burada bir modern unsurun halkın dünya tablosundaki miktarı halkın o unsura duyduğu ihtiyaç ve onunla kurduğu temas oranına göre azalıp çoğalmaktadır.

Bu bakımdan buradaki bazı unsurların miktarları ilgi çekicidir. Çünkü bu miktarlara göz gezdirince kültürümüzde modern unsurların yarattığı dalgalanma ve gelişme konusunda fikir edinmemiz mümkündür.

Bu durumda olup ta en çok geçen unsurlara örnek vermek istersek; bunların: doktor, tren, tüfek, top, vapur, telgraf, kurşun, zirhli, uçak, tabanca, Traktör, makine, gibi modern unsurlardan ibaret olduğunu görürüz. İşte eskiden beri kullanılan teknik unsurlar, yeni ve ana ihtiyaçları karşılayan modern unsurların az mı çok mu ilgi gördükleri buradan

Yurdun Dört Bucağından: IX

KASTAMONU TÜRKÜLERİ

Yazar: Sadi Yaver ATAMAN

GÖKÇEOĞLU TÜRKÜSÜ: Bu adı taşıyan (Gökçeoğlu — Gökçüoğlu — Gövçeoğlu) bir mütegal ibenin kızına aşık olan bir delikanlıyı öldürmesi üzerine yakılmıştır. Hâdisse Halk rivayetine göre şöyle olmuştur: Kuzuyaka Köyünde Gökçeoğlu adında bir ağanın güzel kızını, bu köyün en yiğit ve yakışıklı delikanlısı bir düğün esnasında görüp aşık olmuş, kız da oğlanı sevmiş, bir gece oğlanı eve alan kızın, babası geç vakit ikisini bir arada bastırıp, adamları ile beraber delikanlıyı feci şekilde öldürmüştür. Bu faciâ üzerine delikanlının Garip Çoban adındaki yakın arkadaşı çok güzel çaldığı kavalı ile aşağıdaki "Ağıt" ı yakmış.

Varın bakın Gökçeoğlu'nun bacası tüter mi
Gül dahnı bülbül konmuş ö'er mi
Benim vâdem yardan evvel biter mi
Doğan aylar ile doğdum dulundum.
Bir pazar gecesi gaf'et ile vuruldum

Varın bakın sarı yıldız doğmuş mu
Dileman'arım muradına ermiş mi
Garip Anam öldüğümü döymüş mu

da anlaşılmaktadır.

DİN VE ÇATIŞMA

1 — Modern medeniyet unsurlarının kültürümüze yerleşmesi sıklaştıkça, meydana gelen kültür değişmesi, dolayısı ile yerli kültürdeki çatışmalar da sıklaşmaktadır.

2 — Yerli kültürümüze gelen modern unsurlar genel olarak din müessesesi ile çatışma doğururlar. Bu, dinî kâhpların, kültürümüzde ne kadar geniş bir yer kapladığını ve din duygusunun halkın duyguları arasında üstün bir yeri olduğunu bize gösterir.

3 — Ancak modern unsura karşı gösterilen davranışlarda dinin oynadığı rol, son yüz yıllara doğru gittikçe azalıyor ve onun yeri, ni daha rasyonel davranışlar alıyor.

MODERN TEKNİK UNSUR

1 — Halk şairi insana dünyasını değiştiren onu tamamlayan ve dünyaya uyduran tek neşe, bu çeşit teknik buluşlara karşı, derin bir hayranlık taşıyor.

2 — Son çağın feza araçları ve araştırmaları modern teknik unsura karşı duyulan

Doğan aylar ile doğdum dulundum
Bir pazar gecesi sol yanımdan vuruldum

İlgaz dağlarını aştımda ge'dim
Gurbet ilerini do'astım geldim
Kaynadım sel gibi taştımda ge'dim
Dolaştım dağları kar bu'amadım
Kendime münasip yar bulamadım.

Evlerinin öntü mahzen kazıldı
Kaderim böyle imiş çıktı yazıldı
Yağlı kurşun yedim böğrüm sızıldı
Anama söy'eyin yanıp durmasını
Oğlum gelir deyi yola bakmasını.

ÇIRDAK TÜRKÜSÜ: Küre kazasının Çırdak köyünde yapılan bir baskın hâdisesi üzerine yakılmış. Çok eski bir türkü olduğunu Yorgansuzun Hakkı Çavuş söyledi.

Çırdak köyü delikanlıları ile, Devregani delikanlıları arasında geçen bu baskın hâdisesinde, iki taraftan ölenler olmuş, bu feci hâdisedir ki, Kastamonunun meşhur Çırdak Türküsünün yakılmasına sebep olmuştur.

Türkü söyleniş tarzına göre şöyledir:

İlkel hayreti yeniden yaratmıştır.

3 — Son çağ Türk halk şairlerinde modern taşıt araçlarına aitt (kaza destanları) çok yer kaplar. Eski (felâket, yenilgi ve zelzele) destanlarındaki ağıt özellikleri bu destanlarda da görülür.

MODERN POLİTİK UNSUR

1 — Modern politik unsurlar karşısında Türk halk şairi alaycı bir davranış takınır.

Böylece son çağ Türk halk edebiyatından, Türk halk şairlerinin modern medeniyet unsuruna karşı gösterdikleri davranış çıkararak, Türk halkının modern dünya görüşünü bu açıdan kısmen ortaya koymuş bulunuyoruz.

Toptan göz önüne alınırsa Türk halk şairlerinin batı medeniyeti karşısındaki davranışları genel olarak olumludur. Türk halkının duygularını taşıyan halk şairi maddi ve manevî kültüre aitt modern unsurları büyük bir hayranlıkla seviyor ve benimsiyor.

Buna göre modern medeniyet karşısındaki davranışları ile Türk halk şairi veya Türk halkı sosyal gerçekçi ve rasyoneldir diye biliriz.

Su Çırdaktan da baskun geliyor
Aman baskun da değil dostun geliyor
Kaygusuz avrat, hep deyive kaygusuz avrat
Su Çırdaktan da gece mece geçtim
Aman garlı buzlu da sular mu ar içtim
Saygusuz yâ'im, hop deyive kaygusuz yarım
Nazlı yardan aman tez mi geçtin
Yuvar ağ'm toparlağ'm da ka k gidi vere'im
Çıvarayı feneri de yak gidi vere'im
Kaygusuz yarım

Su Çırdakın Ekinleri
Aman top top olmuş da kokilleri
Saygusuz yarım hop deyive kaygusuz yarım
Nazlı yarın vekilleri
Aman şekva'ar o'sun mevlâya
Aldanma kahbe dünyaya,
Saygusuz avrat hop deyive kaygusuz avrat
Evrakımız istintakda
Hele bak şu kara bahta
Boynumuzda beyaz yafta
Şekvalar olsun..

Su çırdaktan geçer iken
Ayağıma battı diken
Diken değil belim büken
Saygusuz.

Aynı zamanda bir oyun havası olan Çırdak Türküsü, aşağı yukarı Sepetçioğlu oyununa benzemekte, fakat bazı figürleri ayrılmaktadır. Safranboluda "Çırdak" yerine "Çırtırdak" denilmektedir.

BEYLER BAHCESİ TÜRKÜSÜ: Bir Derbeyinin kızı için yakılmıştır. Gökçeoğlu türküsündeki gibi, bir delikanlının bey kızına aşık olması ve öldürülmesi hadisesini anlatır.

Bey'er Bahçesinde yurdular beni
Yarın yazmasına sardılar beni
Kare topraklara kardılar beni
Yol verin geçeyim dumanlı Dağlar
İt'e'li höğründe bir gelin ağ'ar.
Beyler Bahçesine attım ben bir taş
Ah ne anam var ne babam var ne gardaş
Şimd'en sonra telli Martın arkadaş
Yol verin geçeyim.

Topal koşma denilen türkü, aşık edebiyatının belli söz ve ezgi kalıplarından biridir. Bu ezgi ile her koşma okunabilir. Diyan, Se-

mâl, kalenderi gibi diğer aşık ağzlarında da böyledir.

Topal koşmanın, halk şairi Tokadı Nu'ri tarafından Kastamonuya getirildiğini Nasih Çelenligil söylemiştir. Yorgansuzun Hakkı Çavuş kesin bir bilgi vermedi, bir rivâyet olarak kaydediyorum. Sözleri ve ezgisi ile gerçekten hoş bir türküdür. Başka yerlerde to-pallama denilen örneklerle, ne ezgi, ne de ritm bakımlarından benzerliği ve münasebeti yoktur. 2/4 lük basit ölçüde ağır keskin, (Muharrit) ve o'gun bir ritm ahengi vermesi türküye karakteristik bir özellik vermektedir.

Halk ağzındaki söyleniş tarzına göre ilk parça, noksanıdır, son parça ise sonradan katılmış olacaktır. Şairin adını taşıyan (Şehbeyit) parça ise yoktur.

Sana öğreteyim dağdan aşmayı
Bir sen söyle bir ben topal koşmayı
Dağdan dağa aşmayanın yol olmaz
Altın yere düşmeyinen pul olmaz
Ah yiğ'din başıma gelmedük o'maz
İş başa düşünce çekmeli böyle

Benim her bir sözüm cevâhir değer
Eski Muhabbetler ka'mam's meğer
Aziz dostlar şimdi çehresin eğer
Bizden çevrilmedik yüzler ka'madı.

Yine bir Katma:

Ben de bildim bahtım olmadığ'mı
Dahi çile'erim dolmadığ'mı
El'erin beyenip almadığ'mı
Nihayet üstüme mal ettin Felek

Kastamonu halk musikisinden bahsederken bu arada bir noktaya temas etmek istiyorum. Hemen hemen Anadolunun her tarafında yetişmiş, Halk şair'lerinden bir çoğu Saz da çaldıkları için, deyişlerini kendilerine mahsus ezgilerle süslemişler, yahut baskaları tarafından bestelenmişlerdir. Bunların bir çoğu, nesillere aktararak zamanımıza kadar gelmiş, bu gün de çalınıp çağırılmaktadır. (Aruzla yazılmış veya söylenmiş o'lanlar en derdirdir).

Kastamonuda da Kemâli gibi devrinde (19 cu yüz yıl Doğumu 1821) büyük şöhret yapmış ve uzun yıllarını Kastamonuda (Ge-

çirdiği müddet zarfında (71 yaşında ölmüş), bir çok deyişlerini gayet güzel çaldığı rivayet edilen 12 telli göğürü, Davudi ve çok güzel sesi ile süslediği halde, bu gün Kastamonu Halk Musikisi içinde eser ve türkülerine rastlanmaması büyük bir kayıptır. Eğer kıyıda köşede varsa bilmiyorum, fakat bu gün yaşamış saz ve söz ehli Yorgansuzun Hakkı Çavuş kalmıştır ki, onun da hafza deposunda bu lunması lâzımgeldi, Hatta bundan epeyce yıl evvel ölen Araçlı saz şairi Mümin'i meydana'den de duymadım.

Kastamonunun yetistirdiği kıymetli evlâtlarından edebiyatçı, tarihçi ve araştırmacı arkadaşımız Talat Mümtaz Yaman 1935 yılında, Kastamonu vilâyet matbaasında basılan Halk kevi yayınlarının birinci Kitabı olan Aşık Kemâli, hayatı ve eserleri adlı eserinde, şairin deyişlerinden bir çoğunun tesbit edilmediğini, 70 yaşında (ozaman) ki oğlunun da hafızasından a'bildiği kadarını ancak yayınlatabildiğini, Hayatının mühim bir kısmını Kastamonu'da geçirdiği halde ve hâ'â oğlunun vasa-makta olmasına rağmen hayatı hakkında esaslı bilgi edinemeyişini üzüntü ile belirtmiştir.

Bir çok yerlerde mahalli Halk ve saz şairlerinin Halk musikisi mahsuleri arasında bir çok deyişlerine rastladık. Kastamonuda Kemâli'den başka, Emrahın çıraklarından olan Hemşehrisi Meydani, Kendi çırığı Feyzi de hatırı sayılır saz şairleri imiş. Kastamonuda bu hususu esaslı şekilde araştıramadığım için gerçekten müteessifim. Fakat, bu bölgenin tarihini, edebiyatını folklorunu ve âdetlerini uzun yıllar vukuf'a tetkik etmiş arkadaşımız Talat Mümtazın dahi uğradığı güçlükler düşünülürse, bizde geçmiş çağlarda yaşamış kıymetlere karşı, geçici bir alâka ile bağlı kalarak, hatıralarını ihya ve nesillere ulaştırma fikri o'madığı kolayca anlaşılır. Netice kim, Yunus Emreden, Aşık Veysele varınca ya kadar, yüz yıl'ar boyunca, destan, fikir ve Aşk kahramanları içinde adları bilinmedik niceleri vardır ki, yaşayışları karanlıkta kalmıştır, deyişleri de şuna buna ma'edilmiştir. Şimdiye kadar bilinen ve deyişleri az çok toplanıp yayınlanan Aşk Bü'bül'eri bile aralarında özüne has üs'up ve karakter farkı, duygu zenginliği bulunabilir, birbirine karıştırılmıştır. Haklarında yazılanların çoğu, tahmindir ve rivayetlere dayanır. Bunun başlıca sebebi de yukarıda da belirtmeğe çalıştığımız

gibi, hiç şüphesiz esaslı ve Chronologique araştırmalar noksanlığındandır. Bu yalnız edebiyatta değil, musiki'de de böyledir. Bir çoğu beraber geldikleri ve aktarıldıkları için, yanıtıcı veya işkile düşürücü sebeplerini de beraber düşünmek lâzımgelmektedir.

Bu sefer Kastamonuda iki gün kaldığımız için, ne eski dostları, ne de hasretini çektiğim yerlerini görebildim. Hatta Aşık Sultan Türbesini Ziyaret ederek, vücudunun yarısı erimiş, belden aşağısı olduğu gibi duran (İnanç böyledir) Ermiş'i ziyaret edemedim, fakat Aşık Sultanın rivayetini çocuklara anlattım. (Adamın biri, bir işinin tez oluvermesi için, aşık sultana bir adak adanmış, günler geçmiş adamın işi bir türlü o'mazmış, nihayet dayanamamış, doğru Aşık Sultan'a, türbeye varmış; — Seni bana Sultan dediler, her hacepe erişir, her muradı görür dediler, geldim, sana adak adadım, ama hiç faydasını görmedim, seni yakayım da bari, sultanlığını gör demiş vermiş ateşi, Sonra da başlamış kaçımaya. Tahta tabut yana dursun, adam kaçma bildiği kadar türbeden uzaklaşmış, Ateş tabudun tahta kısmını yakıp yarı bedene gelince birden sö-nülvermiş, ama adam da kaçma bildiği yerde dü-şüp ölmüş.) *

Konser gecesini ön sırada Yorgansuzun Hakkı Çavuşu gördüm. Hakkı Çavuş Kastamonunun tipik şahsiyetlerinden biridir. Usta bir Bağlamacı olduğu kadar şair ruh'u ve usta mal satmakta gerçekten mähir bir Halk sanatkarıdır. Artık iyice örselenmiş, eskimiş Milli kılığı (Çepken, Zıpka Şa'var, Boyundan atma köstek, Şal kuşak, meşin silâhlık, ötü peşli yelek) içinde küçümüş vücudu ile başı ötüne eğik duruyordu. Onu öyle görünce içim karıncalandı. Bir aralık Sahneye davet ettim. Her gün aralarında görerek, merhaba deyip geçen Hemşehrilerine bu güngörmüş Hak aşıkını coşa coşa anlatmağa çalıştım. Kendi sazi yanında olmadığı için, özür dilemesine rağmen, bizimkilerden birini eline verdim. Koca Yorgansuz, sazi eline alıp Mikrofona başına geçince gençleşivermişti. Sazına düzen verip tellerde biriki dolaştı, onu ben, ama sa-de ben gençliğinden kalma, dokunaklı sesi ve sazi ile dinledim. Ne hazindir ki, artık Plâk eskimişti, yüreğim burkuldu. Burkuldu.

Kastamonudan sabahleyin erken çıktık. Tosya, Gümtüşacıköy, Amasya yolu ile Tokat'a gideceğiz.

TEKİRDAĞ'DA KIRAL YOLU EFSANESİ

Yazan: Aydın OY

Tekirdağ'da şarap fabrikası iskelesi ya nından başlamak üzere deniz içerisinde bir set, batıda Barbaros'a kadar uzanır gider. (Barbaros, Tekirdağ'ın batısında bir bucak merkezidir.)

Kıyı çizgisinden sekiz on metre içerde uzanan, üzeri dümdüz olan ve yosunlara kap lı bulunan bu set bir hayli geniştir de. İşte bu sete halk ağzında Kral Yolu denmekte ve bununla ilgili olarak aşağıda, birkaç değişik şeklini de not halinde sunacağımız efsane an latılmaktadır.

*

Bizanslılar zamanında Tekirdağ'ı yöne ten bir tekfurun gayet güzel bir kızı var mış. Bu sıralarda Barbaros'da da bir dere beyi (veya tekfur) ve onun yetişkin bir oğlu yaşamaktaymış. Nasılsa oğlan, tekfurun ki zını görmüş, günlerce vemedi içmeden ke silmiş. Nihayet dayanamayıp derdini baba sına acmış, kızı istemek üzere Tekirdağ tek furu ile görüşmesini rica etmiş. Barbaros tek furu da oğlunun bu ısrarları üzerine kalk mış, Tekirdağ'a gelmiş, tekfura meseleyi aç mış ve kızını oğluna istemiş. İstemiş ama Te kirdağ tekfuru bu konuda Barbaros tekfuru na bir şart koşmuş:

— Deniz içerisinde, kıyı boyunca suyun bir karış altında bir yol yaptıracağınız; kı zım buradan faytonla geçerken tekerlekler şıpır şıpır edecek. Bu şartı kabul ederseniz ben de kızımı oğlunuza vermeğe razı olu rum. demiş.

Söz kesilmiş, bir yandan düğün hazırlık larına başlanmış; öbür yandan da kız taraf ının arzu ettiği deniz içi yolunun yapımına. Günler, haftalar, derken efendim aylar ge lip geçmiş; nasil olmuşa olmuşa, tam bitmek üzere iken yolun yapımı birden durmuş. Meğerse sonradan tekfur, kızını vermekten vazgeçmiş veya kız gitmekten cıvımsı. Bu bakımdan da Barbaros'dan başlıvarak yapı mı devam eden yol bırakıldığı yerde kalmış.

*

Tekirdağ'da bu volla ilgili olarak anla tilen efsanenin en tutulmuş ve yaygın şekli budur. Esası böyle olmakla beraber bazı nok talarda avrılık gösteren söyleyiş şekilleri de vardır. Bunların her birini ayrı ayrı anlat mayıp sadece yukarıdakine göre farklı olan noktalarını belirticeğiz:

a) Kız babası, Barbaros tekfurudur ve

bu kızı istiyen delikanlı ise Tekirdağ tekfu runun oğludur.

b) Kız veya babası caymazlar da ya oğ lan veya kız ölür. Yol onun için yarım kalır, bitirilmez.

c) Yolun yarım kaldığı filân zikredilme den efsane kızla delikanlının evlenmeleriyle mesut bir şekilde sona erer.

d) Yine bu dört kişilik kadro çevresin de yalnız kişilerin ikisi değişik olarak anla tilan bir şekil daha var: Barbaros tekfuru nun kızını Tekirdağ tekfurunun değil de Çorlu tekfurunun oğlu görür, istetir. Biraz değişik, hattâ varyant niteliğinde olduğun dan bu söylentiye de anlatalım:

*

Çorlu tekfurunun oğlu bir gün ava çı kıyor. Tekirdağ yakınlarına geldiğinde deni zi görüyor. Ömründe ilk defa deniz gördüğü için hem hayret ediyor, hem de bu güzel manzara karşısında hayran oluyor; etrafın dakilere biraz daha ilerlemeyi teklif ediyor. Tekirdağ'da şimdiki çiftlik önü tarafına ge liyorlar, gezerlerken kıyı boyunca Barbaros tekfurunun kızıyla karşı karşıya geliyorlar, Oğlan kıza âşık oluveriyor.

Döndükten sonra delikanlı o gün başla rından geçenleri babasına nak'ediyor ve kızı istemesi için rica ediyor. Tekfur kalkıyor, Barbaros'a geliyor ve meseleyi açıyor, iki tekfur görüşüyorlar, Barbaros tekfuru :

— Bir şartın olacak. Oğlunuzun kızını ilk görmüş olduğu yere kadar buradan kıyı boyunca ve deniz içerisinde olmak üzere bir yol yaptırırsanız, gelin alayını oradan geçirt mek şartıyla kızımı oğlunuza veririm, diyor.

Beri taraf bu teklifi kabul etmek zorun da kalıyor ve yol yapılmaya başlanıyor. de nilen yere kadar geliyor ve bundan böyle iki genç muratlarına ermiş oluyorlar. (Efsanenin bu şeklini de emekli öğretmen Necmi Ba rut'dan dinledik.)

*

Yine bu kiral yoluyla ilgili fakat çok de ğişik, yukarıda anlattıklarımızla hiç ilgisi ol myan kısa bir söylenti daha var. Onu da nakledeyim:

Türkler, Rumeliye geçmezden önce Te kirdağ'ın olduğu yer, Barbaros tekfurunun çiftliğidir. Tekfur bu kiral yolu ile kıyı ara sındaki su kesiminde sandallıyla do'asır, çift lik'den Barbaros'a, Barbaros'dan Çiftlik'e bu

KUDUZ VE DARPILAMA

Yazan: Saim AÇIKGÖZ

İkkesağlardan kalma bir kasaba Bozkır. Tarihi bütün ayrıntıları ile bilinmiyor tam o'arak. Yalnız, adını Bozkır diye bir bölge beyinden aldığı bir gerçek. Coğrafya niteliği ve görünümü ile uzak yakın bir ilişkisi yok bu sözcüğün. Yemyeşil olur bahar ayları gö rününce Bozkır'ın yüzü, Çarşamba dedikleri çay ıkiye böler kasabayı.

Okuyanlar anıslar, hani 1961 in en yük sek edebiyat ödülünü alan Drina Köprüsü adında bir yapı vardır. Onda, kasabayı iki ye bölen Drina üzerinde köca vezir Sokullu tarafından yaptırılan köprü, kasabanın yaşa mı ile yakından ilgilidir. Kasabada yaşayan tüm insanların geçmişleri yazılıdır o köprüde. Acı, tatlı olayları ile o köprüde yaşar kasaba. İşte böylesine bir köprü de Bozkır'dan geçen Çarşamba akarsuyu üstünde vardır. Tarihi oldukça gerilerde bir köprü. Selçuklulardan ka'dığı söylenir. Kesin ya s bilinmiyor ama beş yüzünlü aştığı da besbelli. Çok değil, beş on yıl öncelerine değin bu su da zaman za man Drina g'bi kasabaya saldırr, evlerin oda ları su ile do'armış. İkinci olarak görülen tahta köprü Çarşamba suyunun azgınlaştığı anlarda sulara kapılır, gidermiş. Böyle zaman larda halkın karşı kıyıya geçebilmesi salt bir köprüye kalmış.

sandalla gidip gelirmiş.

*

Bugün coğrafik oluşumu ön planda tutan kimselerce burası elle yapılmış bir yol veya set olmayıp doğrudan doğruya bir kıyı olu şudur.

Güneşli havalarda denizin çarşaf gibi ol duğu günlerde kıyıya paralel uzandığı gavet net olarak görülen bu yol insan eli ve eme ği ile yapılmamış olsa bile kendisiyle ilgili olarak söylenen bu efsaneler dolayısıyla Te kirdağ'ın manevi hayatında bir yer etmiş tir. Efsanesi kusaaktan kusağa nakledilen K' ral Yolu, biraz da bu söylentileri sercek cı karacak derecede düzeğin yüzeyiyle Barba ros'a doğru suyun bir karış altından uzanır, gider. Biraz da efsanenin havasına kendini kaptıran bir kimse gelip burada bir müddet duracak olursa muharref bir faytonun te kerlek seslerini, suyun şıpırtılarını duyar gi bi olacaktır.

Oldukça sertüvenli bir geçmişi var Bozkır'ın. Tarihimizde, özellikle Kurtuluş Savaşı'nda toplumsal davranışlar, ülkücülere yardımcı olmaya yönelmiş çabalar olarak görülmez. Acı sollarla biten başkaldırmalar olmuş bu sıralarda. Şimdi bu kararı silme çabasında Bozkır.

Yetmiş bir köy, üç bucak ve merkezde ol mak üzere 55 binin üstünde insan yaşıyor bu gün Bozkır'da. Kasaba üstüne bu genel kısa bilgi ve girişten sonra temel konuya gelip, Bozkır'ın çeşitli köylerinde görülen Türk inanışlarından söz açacağım.

DARPILAMA

Köylerde halk kuduz hastalığına kendin ce bazı çareler aramış ve bulmuştur gülmeye zedeğin. Bunlardan birisi darpilama denilene dir. Hastalıklının bu'unmasında güdülen yol da büyük bir gerçek payının bu'undugunu kabul etmek gerekir. Avını soydan gelen insan lar uğraşır kuduz hastalığı ile ilgili bu darp ilamayla. Köy'de bu soya Darpa Ocağı divor. Bu işle uğraşanlar mutlak ocaktan olmalıdır ki teşhis başarılı olsun.

Kuduz o'ayının ortaya çıkmasında, daha doğrusu kuduz şüphesi duvulduğunda ocaktan bir darpıcı kişi, büyükçe bir kazanı okuyup, üflediği suyla doldurur. Su do'u kazan sokak ta ki herhangi bir evin damına, ya da yüksek ce bir yere çıkarılır. Darpa yapan alttan ge çenlerin üzerine e'indeki süpürge'ye kazanda ki okunmuş sudan alıp, serper. Geçise, katıl myan, üstüne su serpilmişen hiç kimse bira kılmaz köyde. Köyün en küçükğünden, en bi yüğüne dek her kişi serpilten su altından geç mek zorunlulugundadır. İnsanlardan sonra ne kadar hayvan, at, öküz, tavuk, inek v. s. var sa geçirilir. Hayvanlara da Darpa Ocağından çıkmış şifalı su serpildikten sonra darp iş lemi bitmiş olur.

Bu o'ayda düsündürücü ve gerçek yön, kövünün, kuduz canlının suya karşı o'an cca k'ingenliğini, korkusunu sezib, bu yoldan kuduz mikrobi almış insan, ya da hayvanı bu'mağa çalışmasıdır.

KÖROĞLU'NUN KUYULUK RİVAYETİ

Yazan: Doç. Dr. Şükrü ELÇİN

(Geçen sayıdan devam)

Artık Mahmut Bezirgân oldu. Köroğlu gider, kervanları alır, getirir, Mahmut götürür, satar. Böyle yerler, içerler.

Bunun üzerine üç yıl geçti, Mahmut Bezirgân avradının oturup keyif yapardı. Demircioğlu geçti. Avradın güzel olduğunu gördü. Dikkatle baktı. Dedi, bu avradın yüzünden bana fenalık gelir. Akşam olsun da Köroğlu'na söyleyeyim, dedi. Akşam oldu, Mahmut Köroğlu'nun odasına gitti. 17 bölükbaşı, 40 kabadayı, 12 boy beyi mükemmel otururlar. Selâm verip girdi. Selâmını aldılar. Sözümlü tutulursa bir diyeceğim var, dedi. Bu adam'arın anası da, babası da sensin. Bunların senede birini evermek farzdır, dedi. Mahmut Bezirgân'a Demircioğlu, hay ağzını severim, pek doğru söyledin. Köroğlu evereceksen ever, evermeyeceksen yarından dağılıp gideriz.

Köroğlu, Mahmut Bezirgân, sen benden çok yir geçdin. Kızları bulması sende, alması benden. Mahmut dedi, öyle ise kolay. Gürcistan şehrinde Gürcistan padişahının üç kızı var. Biri Gülbeyaz, biri Gülniyaz, biri Gülyasemen. Ama Gülyasemen güzellikte Ayvaz'a münasiptir. Mahmut, Köroğlundan 500 sandık istedi. İçinden açılıp, içinden örtü'sün. 40 kantar yükü kutnu kumaş istedi. 500 dane asker istedi.

Köroğlu, olur, dedi. Marangozlar geldi. Üç gün mücadele istedi. Bölükbaşılar taşaklı, erkek 500 asker seçtiler. Kumaş hazır oldu. Şehirden çıktılar. Köroğlu, Mahmut Bezirgân, hele sen kervaninen git. Dünya ölümlü dün. Ya Ben Şirin Döne ile duz ekmek helâllaşayım deyüp geri döndü. Bir de sürüp doğru sarayına geldi. Ailesi Şirin Döne tepeden tırnağa kara yas givindip sarayın burcuna çıkıp kervanı seyrederdi.

Bir de Köroğlu: "Ey Şirin Döne, biz gidiyoruz. Allah'ımar'adık sizi, duadan unutan bizi. Dünyada ahret hakkını helâl eylen, dünya ölümlü dünya, ya gelirlik, ya gelecek" dedi.

O orada kalsın, biz gelelim Çamlıbel ahalisine. Köroğlu, altına, vurguna gider, biz de gidelim, kazanalım dediler. Şirin Döne, senin

düşmanın da var. Bu kadar adam ne olacak. Kör, topal işe yaramaz. Köroğlu, güzel haber ettin, dedi. Onlara bir iki beyit söyledi:

Aldı Köroğlu

Gürcistana seferim var
Er dolusun içen gelsin
Düşman kanı şarap gibi
Filcan filcan içen gelsin.

Filcanımız Süleyman
İçtiğimiz arslan kanı
Kılıç kabzasının kanı
El vurupta çeken gelsin

Koç Köroğlu'mı ahrap gibi
Yer yüzünde turap gibi
Düşman kanı şarap gibi
Candan serden geçen gelsin

Bir de giden atlılar bunu tamamille dinledi. Vay deyyus harbe gider. Biz zannettik vurguna gidiyor. Seçtiği 500 kişiden başka kimse kalmadı. Şirin Döne Köroğlu'ya dillerine sağlık, dedi. Ama bu kadar insan hayvan burda ne yer, içer, dedi. Köroğlu, sen benden akıldanesin deyip aşısını, kasabını, hancısını çağırttı. Dünden söylesem gücenirler, telden söyleyeyim deyüp aldı sazı bakalım ne söyledi.

Aldı Köroğlu

Habanada deli gönül habana
Atınza binüp gitmek yabana
Beşyüz koyun ısmar'adım çobana
Yidir kasapbaşı ben geleneçe

Hozana da deli gönül hozana
Atınza binüp gitmek Kozan'a
Altın batman pirinç koydum kazana
Yidir aşçı başım ben geleneçe

Hakırada Koç Köroğlu'm hakıra
Zulum itmek fukaraya fakıra
Beşyüz kile (arpa) ısmar'adım çakır'a
Yidir imrehorum ben geleneçe

Deyüp kesti. Şirin Döne ile duz ekmek helâllaşup çıktı, gitti. Bir de kervana ulaşup üç gün üç gece gittiler. Dördüncü gün Mahmut Bezirgân Köroğlu'ya: "Sözümü tutarsan söyleyeyim, tutmazsan ne ben söyleyeyim, ne

sen dinle" dedi. Köroğlu, söyle, dedi. Burada ki yaptığın delilliği yolda yapacaksın yol yakın iken geri dönelim, boşuna kafaya vurmayalım. Köroğlu dedi ki, ta gidüp gelene kadar sen Köroğlu'sun, ben Mahmut Bezirgân'ım, senin izinden çıkmam, dedi. Mahmut Bezirgân öyle ise asker dışarda gidemez. Askeri artık sandığa dolduralım. Baş üstüne deyip Köroğlu askeri sandığa koydular. Dışarda kalan Köroğlu, Mahmut Bezirgân, Ayvaz. Üçü dışarda kaldı.

Köroğlu'nun birinci düşmanı bir bey vardı. Beyoğlu adında bir boy beyi idi. Başında binbeşyüz askeri vardı. Beyoğlu'nun bir korusu vardı. Kervanı Koruya indirdiler, hayvanları koruya saldılar. Mahmut Bezirgân: "Ayvaz oğlum, ben yorulduğum, biraz uyuyum. Güneş ortayı geçince serinlik çıkar, beni kaldır, kervanı yükledelim", dedi.

Mahmut Bezirgân yatmada olsun, sen küssayı Beyoğlu'ndan dinle.

Beyoğlu'nun kuru başında bekçileri vardı. Dâym koruyu beklerdi. Gelip geçen kervan'dan, yolcudan bağ alırdı. Kervanın koruya indiğini gören bekçiler Beyoğlu'na koştular. Bir kervan geldi ki hesabını ancak Allah bilir, dediler. Beyoğlu, bana mı danışsınız, gidin, bacınızı alın da gelin, dedi. Korucular, neredesin kuru deyüp koruya geldiler.

Ayvaz baktı ki şehirden iki atlı gelir. Baba iki atlı gelir buraya dedi. Köroğlu, gelsin oğlum da atlarının başına var, dedi. Atlılar geldi. Hoşbeşten sonra biz bağcıyık, bağ almaya geldik, malını sök, görelim, dediler. Bunun üzerine Köroğlu kızıştı: "Oğlum, kulaklarım duymaz, hele biraz bir yerlik gel de söyle" deyip kılıca el attı. Arkadaşı olan kavalı, şimdi it boynu gibi başını düşürecek deyüp, neredesin Beyoğlu deyüp kaçtılar.

Beyoğlu'na gidip anlattılar. Beyoğlu kızdı. Askeri silah başına edin, dedi.

Bir akıldane vardı. Dedi ki, bu bir kervandır. Bize karşı duracak hal yoktur. İki akıldane başında adam yollayalım, bunlar mı cahillik yaptı, kervancı mı aksilik yaptı. Gene vermezse bildiğin gibi yap, dedi. Ahmetle Mehmet gitsinler dediler. Onlar gitmekte olunsun biz alalım haberi korudan.

Mahmut Bezirgân uykudan uyandı. Ayvaz'dan sordu: "Oğlum, bu şehirden gelüp giden oldu mu" dedi. Ayvaz olanı biteni an-

lattı. Mahmut Bezirgân: "Köroğlu, Allah senin gözünü kör eylesin. Senin işin zaten böyledir. Sen bu akıldane olursan biz Anı'ya gitsek bekmez yimeden geri gelirlik" dedi. Köroğlu çeküp düştü, yattı. Mahmut Ayvaz'a sordu, bak gelen var mı? Ayvaz tepeden baktı; "müjde, iki atlı geldi" dedi. Atlılar geldi. Mahmut Bezirgânı tanıdılar. Olanı biteni, Beyoğlu'nun kararını söylediler. Malları göz görelim, dediler. Bezirgân: "nesini çözeyim, bir yan kutnu kumaş, bir yan inci mercan. He sabını yapın bacını vereyim", dedi. Pek iyi. Bir, beş, onbeşten sonra beşyüz kuruş ver, dediler. Mahmut Bezirgân, peka'â deyüp keseyi çıkarıp parayı saymaya başladı.

Bir de Köroğlu meşlekin altında zangır zangır titremeye başladı. Çünkü Köroğlu daha ömründe hiç kimseye bir avanta vermemiş idi. Bağ vermek gücüne gitti. Titredi.

Bir de bağcı Köroğlu'nun titrediğini gördü. Herif titriyor, dedi. Mahmut Bezirgân, "Onun başının uğrağı var. Titrer, miter, şim, di geberir, yatar deyüp bağ verdi. Bağcılar parayı alıp Beyoğlu'na geldiler. Ne oldu mesle diye Beyoğlu sordu. "Beyim, Köroğlu'nun Mahmud'u bezirgânı imiş. Bağ aldık. Sana selâmı var. Evvelki işi yapan bir deli imiş.

Mahmut Bezirgân bir daha uykuya yatı. Köroğlu, "Oğlum Ayvaz, beşyüz kuruş gitti. Baban ya çatladı, ya çatlayacak. Bakalım beşyüz kuruş karşısı bu deyyus'ların eşsek sıpasını bulamaz mıyım" dedi. Ayvaz'a atları hazır et deyip söyledi. İkisi atlandı. Şehri üç defa dolandılar. Köroğlu'nun eline bir keçi oğlağı dahi geçmedi. Ümidi kestüp geirlerdi. Ayvaz baktı ki üç dane kız su doldurmağa gelirler. Gelen kızların birisi Beyoğlu'nun bacısı, biri Harmandadell'nin kızı, birisi Kulperi'nin kızı idi. Beyoğlu'nun bacısı gördü ki atlılar ayak tapuladılar, kolundan inciyi kırıp oturup inci düzmeğe başladı. Harmandadell'nin kızı su kaplarını yere koyup odun topmağa başladı. Kulperi'nin kızı sizin atınızın ağzına bilmem ne iderim, ben ocağa kazanı susuz koydum. Kazan ocakta yandı diye doğru sürdü çeşmenin başına. Kız gelip suyu doldurmada olsun Köroğlu kıratı itip kızın başına durdu. Atın dizginini karpuzluğa geçirip aldı sazı bakalım ne dedi:

Aldı Köroğlu

Pınar başında duran kız

TÜRK FOLKLOR

Yağlık yüzüne büren kız
Her yolcuya su veren kız
Güzel bir su ver içeyim.

Köroğlu bunu söylemekte olsun, kız, su kaplarını koyup bir söğüt çubuğunu saz eyle-
di. Aldı bakalım Köroğlu'na ne söyledi.

Aldı Kız
Pınar başında durmanam
Yağlık yüzüne bürmenem
Her yolcuya su vermenem
İn yiğit sudan içegör

Aldı Köroğlu
Ben de şu dağı de'emem
Delsem de geri ge'emem
Hasta oldum attan inmem
Güzel de bir su vir içeyim

Aldı Kız
Harmandalı kovar katır
Ne gönül bil'em ne hatır
Hasta o'an düşekte yatır
İn yiğit suyun içegör

Aldı Köroğlu
İnel de dimişim dişine
Ka'em de d'mişim kaşına
Ku o'ayım bey babana kardeşine
Güzel de bir su ver içeyim
Terkme gel di kaçayım

Aldı kız
Benim babam da Ku'peri'dir
Susuz da değirmen yitirdür
Seni de zincirde çürüdüür
İn yiğit sudan içegör

Bir de kız bunu söylemekte olsun, Köroğlu:
"Oğlum Ayvaz, kurt kocayınca çakallara askara olur" derler. Kız, bizi maskaraya
dı. Sür de ızarı (peçe) başından at, dedi.
Ünkü güzellik Ayvaz'da idi. Zor Demirci's
glu'nda idi. Iskararç Hoylu'nun başında
i. Yılan da Köroğlu'nda idi. Ayvaz suya
rdı. Suyun içine bir şavk düştü. Kız Ay-
zı görür görmez tutuştu, yanmağa başla-
tti, Köroğlu; "kızım aklını başına topla. Su
rsen de içmem. Benim üç oğlum var. Üçü
dünya güzeli. Gölgeden güne çıkmazlar.
t o kızlara da söyle sizi birer dane oğulla-
na a'ayım" dedi.

Kız, aman emmi, beni bu oğluna alırsan
ötekiler ister gitsin, isterse gitmesin, ben se-
nin ile giderim" dedi. Döndü, arkadaşlarına
da olanı biteni söyledi. Harmandalı'nın kızı
anahık elinden içerisi koktuğundan pekala
giderim, dedi. Beyoğlu'nun bacısı, ben kardeşim
şunun namusunu ayağının altına a'amam,
dedi.

Pekala deyüp kızların ikisi çeşmeye gel-
diler.

Köroğlu, öteki kız neye ge'medi, diye
sordu. Kızlar, getiremedik, biz geldik, bizi gö-
tür, dedi.

Köroğlu, o kızın kim o'duğunu sordu.
Beyoğlu'nun bacısı Mavulu, dediler. Köroğlu
Ayvaza, "Sen bu kızları al, kervanın yanına
git, sandıktan iki asker çıkarıp kızları sandu-
ğa sok. Ben bakalım şu hasbeyi bir düzenle
tutamam mı, didi. Ayvaz, kızlar ile gitmekte
olsun, Köroğlu atının başını Mavulu'ya dön-
dürüp aldı sazi'ine.

Aldı Köroğlu
Birisi çayda gezer
Birisi incisin dizer
Al g'yen bağ'ımı ezer
Dur dur da Mavulu Mavulu
Birisi odun deşirir
Birisi aşım p'şirir
Al giyen beni şaşırır
Dur dur da Mavulu Mavulu

Bir de Köroğlu bunu söylemekte o'sun,
kız baktı ki bu deyyus beni tutacak. Etekleri-
ni beline soktu, kaçtı. Ev yakın idi. Eve gir-
di, Köroğlu evin merdivenini sıvadı, ben gele-
ne kadar burada bekle kancık dedi.

Nerdesin kuru deyüp koruya vardı. Eski
yerine yattı.

Biz alalım haberi kızdan. Kız, doğru
Beyoğlu'nun odasına girdi. O'anı biteni an-
lattı. Kulperi'nin kızı da gitti, Harmandalı's
lının kızı gitti. Beni de merdivenin dibine ka-
dar kovaladı, tutamadı. Çeşmeye gittik. İki
atlı var imiş. Birisi dört ayağı sekili anı akıt-
ma sakar al atın üstünde taze bir delikanlı
çocuk. Birisi kır atın üstüne binmiş, atın bel-
i yasımış, o kadar bir adam ki bu dünya adamı-
na benzemez. Bir kafası var hamam kubbesi
gibi, gövdesi dağ parçası gibi, gözler Huma
fıncanı gibi, burun Bab baldırcanı gibi, bıyık

ARAŞTIRMALARI

lar yirmibeş yaşında kedi kuyruğu gibi ku-
laklarının üstünden dökünüş.

Beyoğlu, asker göndereyim, dedi. Akılda,
neler Mahmut Bezirgân yemek yaptırmak
için götürmüştür. İki atlı gönderelim, alıp
gelsinler, dediler.

Bağcılar varmada olsun biz gelelim koru-
ya. Mahmut Bezirgân uykudan kalkup Ay-
vaz'a: "vakit gelmiş, kervanı yükletelim"
dedi. O sıra iki bağcı çıktı geldi. Mahmut
Bezirgân'a hoşbeşten sonra kızları istedi.
Mahmut bizde kız ne arar. İşte biri çocuk,
biri cinli yatar o adam.

Biz ge'eim koruya. Mahmut Bezirgân
Köroğlu'nun işini beğenmedi. Kervan yükle-
dip bir çamlı dağa doğru çektiler. Gözcüler
Beyoğlu'na haberi ulaştırdılar. Kızları göz
göre göre götürecek mi deyüp binbeşyüz as-
ker silâh başına idüp kır atına Beyoğlu bindi.
Mahmut Bezirgân, Köroğlu'na marifetin varı-
sa meydana koy, yoksa kaçıp kafayı kurtara-
cağım. Köroğlu sen kervanın git, didi. Sır-
tım, bir çam ağacına dayayıp sazını eline aldı.
Beyoğlu'na ne söyledi.

Aldı Köroğlu
Harda horda bir Beyoğlu
Ata da binmiş yir top gelir
Ben sandım ki yığın ateş neyleyim
Dört yan'arın yakup gelir

Beyoğlu; "bana yalvarmakla kurtula-
man, Asın nerelidir" dedi.

Aldı Köroğlu
Harda horda bir Beyoğlu
Derelerden çıkar gelür
Penim gibi sefil Köroğlu'nun üstüne
Ordu'arı çekmiş gelür.

Deytip kesti. Beyoğlu, Çamlıbel'deki Kö-
roğlu sen misin, dedi. O da benim, dedi. Bey-
oğlu, bu kızlar sende ise bağışladım ama ge-
riden asker gelür, yenilmez. Beni çama bağla,
didi. Köroğlu, aman efendim, ellerim tutmu-
yor, seni nasıl bağlayayım, diye söyledi.

Beyoğlu, hiç mi cesaret yok, gel bağla,
dedi. Sonra oradan buradan yara aç, kan ak-
sın. Köroğlu, çaresiz sağını solunu kanattı.
Atına bin de git, Köroğlu, dedi. Beyoğlu, kor-
kustan evvelce uyuyamazdı. Askerler gelip
Beyoğlu'nu bu halde görünce ne yapalım, de-
diler. Beyoğlu; "beni çözün, şehire kaçalım

diye söyledi.

Biz gelelim Köroğlu'na, Sürüp kervana
geldi. Ayvaz'a te den bakalım ne söyledi:

Aldı Köroğlu
Gel Ayvaz atlanıp gitme
Beştir bu dağın yolları
Duman göker yolumuza
Kaştır bu dağın yolları

Ayvaz çevirdi atın başını ikinci bir yola

Gel Ayvaz atlanıp gitme
İs'ız bu dağın yolları
Köyü var da şen'igi yok
Boştur bu dağın yolları

Ayvaz çevirdi üçüncü yola.

Koç Köroğlu'm der ki meğer
Demirden zırhları söker
Atın nalın mahnı çeker
Taştır bu dağın yolları

Deyüp kesti.

Bir de Ayvaz Köroğlu'nun sözüne güce-
nüp bozuldu. Arkadan gelen Mahmut Bezir-
gân Ayvaz'ın vaziyetini bozuk görünce "Kör-
oğlu, Ayvaz'a darıldın mı" diye sordu. Darı-
madım dedi Köroğlu. Onu eğlemek içindi. Ay-
vaz'ın gönlünü aldılar.

Şura senin, bura benim, az gidüp, uz gi-
düp altı ay bir güz gittiler. Günlerde bir gün
Gürcistan şehri göründü. Üç Han isminde
şehirden dışarı bir han vardı. Hana kervanı
yıkıldılar. Hancıyı çağırdılar. Günde kaç ku-
ruş alırsın, diye sordular, 5—10 dedi. 39 gün
başka işini gör, 40 ıncı gün gel, paramı peşin
al, dediler. Hancı Allah razı olsun deyüp çık-
tı gitti.

Bir de ol gün Köroğlu yattı. Sabahın 17
bölükbaşını çıkardılar. Bir de Mahmut Bezir-
gân'ın bezirgân başları var idi. Daima mal
alıp verirler idi. Bezirgân'ın geldiğini duyan
40 kişi hana geldiler. Mallarını istediler. 40
katır yükü kutnu kumaş malı verip parasını
aldı. Hani vereceğin mal bu mu dediler.

Mahmut Bezirgân, biz üç kardeşik. Biri
Hindistan'a gitti, biri Hind'e gitti, ben de
Gürcistan'a geldim. Kalan malım ortaklıktır,
kardaslarım gelsin, bu malı öyle satarım,
dedi.

Bezirgânlar biner lira pey parası verd-
ler. Artık kimseye verme, dediler. Mahmut

Bezîrgân, Koroğlu'nun gözüne baktı, Koroğlu işaret etti. 40 bin lira pey parası aldı. Bezîr ganlar birer katır yükü malları götürdüler.

Koroğlu Gürcistan şehrini gezdi. Bütün başlarını topladı. kızları bulmak gerek, diye söyledi. Bir keçe külah istedi. Demircioğlu gidip aldı. Koyun bokundan ipiğe püskül yap p.p kulanın başına taktı Koroğlu, Sonra be ni çabının, borkü başına giydirdi, şehre gô turun, boynuma tokat vurun, bir deli var de yip bağırın. Ben kızları deilik ile buurum. Demircioğlu onu çarşıya götürdü. Çocuklar taş vurarak kovdular. Koroğlu akşam hana geldi. Üç gün boyu yaptı. Dördüncü gün cuma idi. Esnafın birinden sordu. Padişah Cuma namazına nereden gider. Esnaf bu sokak, tan, dış. Koroğlu, ikinci bir sokakta bir beş destanın olduğunu öğrendi. Demircioğlu'na gidip: "bana bir süpürge ile bir kaç şişe koku al, dedi. Koroğlu gece, boş bedestanı açtı. İçi ni süpürdü, kokuları bedestana döktü. Padişahın geleceği sokağa yattı. Ertesi gün padişah binip namaza gitti. Gediği yolun üstüne bir zebînah yatar. Hele kaldırım sunu deyî emretti. Kalk, dediler, padişah geçecek. "Pa dşahın anasını dedi, Kalkarsam çenenize basar basar ayırım. Padişah ellemen, dedi. Bedestanın uğrundan geçerken burnuna bir koku geüp sarhoş oldu. Padişah namazdan sonra vezirlerine "esnaf gelsin" diye emir verdi. Bu koku nedir diye sual eyledi. Arka arkaya iki gece bekçi geldi. Kokudan uyuya kaldılar. Üçüncü gece bekçi ayağına iğne batırdı. Uyku su gelince iğne onu uyandırdı. Gece Koroğlu geüp kokuyu döktü. Bekçi, sabah keyfiyeti padişaha anlattı. Padişah deliyi öküzün boya nuzunda olsa bulun diye emir etti. Bir kişi de iyi sokakta yatar buldu. Padişah seni isti yor, kalk, dediler. Sonunda kendiliğinden kalktı. Padişahın sarayına gitti. Padişah sor du, adın nedir. Koroğlu ismim Deli Ali 'dir diye cevap verdi. Sanatım çok. Elimden uçan kaçan kurtulmaz. Güzel türkû bile söylerim. Padişah, "Deli Ali, türkû söylen mi" diye sor du. Söylerim ama, bir saz getirün. Bir saz getürdüler. Aldı bakalım Deli Ali, Padişah ne dinledi.

Aldı Deli Ali
Gürcistan iline ölet gelmemiş
Anasından doğan hiç mi ömemiş

Hiç mi ilimize garip gâmemiş
Geldim geçtim eğlenecek yer değil

Padişah kes dedi. Vezirlere "bu kadar garip gureba Gürcistan şehri şırın der, burda kalırdı. Vezirler, "efendim kusuruna bakma, söylesin, dinleyelim deyî söylediler.

Aldı Deli Ali
Kaça kaça ben canımdan usandım beyler
Üç güzelin yanağında yükseldim beyler
Vallah bilah ben canımdan usandım beyler
Kapudaki gidi pusar elinden.

Birde padişah, bakın, kapuda ne var dedi. Hizmetçinin biri ne görsün, ne kadar çocuk varsa sarayın başına çıkmışlar, deli çıkarsa daşınan vurak deyî beklesirlerdi. Hizmetçi olanı biteni anlattı. Padişah, kimin çocuğu vurursa başını kestiririm, dedi. Herkes çocu gunu aldı. Padişah, "Deli Ali, burada kal diye söyledi. Padişah; "bu deliye sorgu sual yok. Canı ne isterse yiyecek, karışman" dedi.

Deli Ali pekmezin damını buldum dedi; çarşıdan canının istediğini a.d. Üç gün geçti. Dördüncü gün akşamı iki delikanlı konuştular. "Kızlar has bahçeye gelecek. Yarın cuma seyre gidelim, diye.

Deli Ali ertesi, adamın birinin pekmezin elinden kaptı, yidi. Artanına su koyup şerbet etti. Ver elini Hasbahçe, dedi. Kızlar gelme ğe başladı. Deli Ali; Şerbetten içmeyi geçirmem" diye söyledi. Kızlar korkup geçmediler. Padişahın kızları geldi. Neye geçmediniz diye sordular. Padişahın kızları içüp geçtiler. Hep kızlar içtiler. Akça Gelin isminde bir gelin vardı. Huylanıp gelmedi. Naçar ge.d. Deli Ali bileğinden tutup şerbeti içirdi. Andan so ra öpüp koyuverdi.

Deli Ali içeriye girüp padişahın kız'arının karşısına oturdu. Büyük kız sordu: "Emmi necisin, nereden gelüp nere gidersin, deli misin, ismin sanatın nedir" diye sordu.

Deli Ali; "ötekini, berikini niden, ismim Deli Ali. Sanatım çoktur, türkû bile söylerim" dedi. Büyük kız, öyle ise söyle, dinleyelim.

Aldı Deli Ali
Üç güzel oturmuş da nazlı nazlı
Ötüşür bülbüller ördekli kazlı
Üç güzel dersen bir şırın sözlü
Gürcistan iller dudu dilliler

İnanışlar :

ANKARA SORGUN KÖYÜ İNANMALARI

Yazan: İsmail Celâl GENÇTÜRK

Folklor Dergisinin 151. Sayısında Sorgun köyünün Sakambaç oyununu anlatmıştık. 153. Sayısında da Sorgun'un Atalar sözüntü, deyimlerini yazmıştık.

Şimdi de aynı köyün inanış ile gelenek lerini sunuyoruz.

Sığırda; inek, dana v. s. kaybolunca, dağ da kaldı demektir. Malların kurt tarafından yenmesini önlemek için, kurtun ağzını bağ latır. Bu işi, okumasını bilen Bacacının hav va yapar. Bine bir ip anır. Bu ipi okuyarak düğünler. Bu düğüm kurtun ağzının bağlanması dır. Bu iş emden sonra kurtun hayvanı yiyemeyeceğine inanılır.

Yemek zamanı, evde yemek yenirken komşulardan birisinin yemek sonunda gelme si; Sofradakiler tarafından o kimsenin kayın nasınca hiç sevilmediği şeklinde yorumlanır.

Üç güzel oturmuş kıyı kıyına
Ötüşür bülbüller sabah çağına
Kumrular dadanmış dostun bağına
Gürcistan iller dudu dilliler

Cevahirden Yasemen'in kuşağı
Hep kırlısın Gürcistanın uşağı
Gürcistan iller dudu dilliler

Deli Ali'm diyor ki şerbet dağıttım
Kızlar kalasında bir suyu sattım
Vallah bileğini Akça Gelin öptüm
Gürcistan iller dudu dilliler

Deyüp kesti. Kızların hoşuna gitti. Her kes, akşam oldu, dağıldı. Padişahın kızları ay rı sarayda otururlardı. Saraya giderkene sor dular ki Ali Emmi, senin durağın neredir. Deli Ali, padişahın odasında'yım, dedi. Kızlar sa rayı, Ali de padişahın evine geldi. Bir de pa dşahın kızlarının bir keloğlanı var idi. Daim g'düp padişahın odasından havadis getirüp hikâye iderdi. Keloğlan, padişahın odasında bir deli var, türkû söyler dedi. Kızlar, padiş aha mektup yazdı. Deli Ali'yi istediler. Deli Ali "Genç hayvanların içinde isim yok" dedi. Beni döğerler. Padişah, "korkma, sana zeval yok" dedi. Deli Ali, peka'a deyüp kızların Sa rayına g'tti. Kızlar ona yemek verdiler. Tür kü söylemesini istediler. Ali, siz oynayın, ben söylerim, dedi. Kızlar bir halay çektiler. Deli

Köyümüz kadınları yürüyüş anında onle rindeki bir erkeğin yolunu kesip geçmezler. Geçeni de iyi karşılamazlar.

Ulu ağaçlara bez bırakmak bir gelenektir. Babanın ayakkabısı ters çevrilirse; o evin erkek çocuğunun evlenmek istediği hükmüne varılır.

Dururken lamba camının kırılması eve para gireceğine yorumlanır.

Erkek çocukların yemek kablarını sıyı rmaları iyi karşılanmaz. Hatta düğünlerinde kar yağacağına yorumlanır.

Yabancı köyden birisi; köyümüze sebze, meyve gibi yiyeceklerden hayvanla satmaya gelirler. Bu adamların yolunun üzerinde çalı şan veya bulunan kimse ere Selâm verildi ğinde almır ve "yolbacını, koda geç" denir. Bu demektir ki; getirdiğinden bırak,öye geç.

Ali sazi aldı bakalım kızlara ne söyledi.

Aldı Deli Ali
Gül Yasemenim oynamadan yorulur mu ola
Gülşiyaz boynuma sarılır mı ola
Yasemen bu söze darılır mı ola
Anam Gürcü kızı babam kürdoğlu

Kaldır kollarını Yasemenim boyun göreyim
Açılmış bahçenin gülün dereyim
Bir desti malım var sana vereyim
Anam Gürcü kızı babam kürdoğlu

Kızlar halayı bitirdiler. Oturdular. On dan sonra büyük kız, bir top oynayalım diye Deli Ali'ye teklif etti. Deli Ali baş üstüne, de di. Kızların biri inip, biri bindi Deli Ali'nin üstüne. Onu sabaha kadar uyutmadılar. Yasc men oyunda huylandı.

Ertesi günü baş vezirin oğlu evlenecek, kızlar da gelsin, dediler. Hepsî Hasbahçeye gittiler. Deli Ali'de geldi. Büyük kız Ali'ye yemek koydu. Sonra gül toplamaya ve sula maya çağırıldı. Gece saklambaç oynadılar. Bü yük kız Deli ile beraber idi. Sonra kızlar ona türkû söyle, dediler.

Aldı Deli Ali
Kalk gidelim Karaman'a yukarı
Gül Yasemen güzellerin şekerî
Gürcistanda sevmiyorlar bekârı
Anam Gürcü kızı babam kürdoğlu

Kalk gidelim Karaman'a aşağı,
Bilme kuşadırım Huma kuşağı
Niha geçti Ali Emmi'nin d—

Anam Gürcü kızı babam kürdoğlu

Deyüp kesti. Bir de yattılar, Deli Ali ben çarşıya gideceğim, müsaade deyüp kalktı. Doğru gelüp hana; "Ayvaz, oğlum, göreyim, akşamınan atım, silâhım, ebisem ile seni kızların sarayında isterim."

Bağüstüne deyüp Ayvaz peşinden gitti. Köroğlu kızların sarayına geldi. Ayvaz dönüp hana geldi. Bir de vakit geçip akşam oldu. Kızlar gelüp Ali Emmi bize iki beyit türkü söyle, dediler. Deli Ali, türktünüz batsın Oğullar, ben Deli Ali'miyim. Emir Çelebi idi benim adım. Benim bir oğlum var idi. Dünya güzeli idi. Oğlumun derdinden deli oldum. Oğlumu yitirdim, 18 sene o. du, didi. Şimdi ise oğlumun bu şehire geleceğini zannediyorum. Kızlar, oğlum geldi ise seni bulur, iki dese söyle, dediler. Tam bu sırada tak tak kapu vuruldu. Kimdir deyip sordular. "Kızlar, açın kapıyı babam var imiş" dedi. Kızlar kapıyı açıp Köroğlu Ayvaz'ı alıp saraya çıktılar. Kızlar gördüler ki 15 gece, ik ay içeriye doğdu. Kızlar aşka gelüp yanmaya başladılar. Bir de Deli Ali; "hasret idim, kavuştum" deyip Ayvaz'ı ayının malak sevdiği gibi severdi. Kızlar, Emmi itme, yazıktır oğlan yorgun, didiler. Kızları yatak odalarına koğdu. Ayvazı yanına alıp yattı. Büyük kız ateşten duramaz y. p kapının ağzına gelüp "Ali Emmi" diye çağırı. Ne diyon o—pu dedi. "Beni oğluna al, iki heybe gözü atın bir at alır dış kapu, ya hazır olurum" diye söyledi. İkinci kız geldi. Aynı vaziyet. Altına bir at, iki heybe gözü, zü cevahir taşı alıp ikinci kapıya git, dedi.

Gelelim Yasemen'e, üç sefer kapu ağzına gelüp dördüncüde çağırı. "Ali Emmi, beni oğluna al, altına bir at alup üçüncü kapuya git" dedi.

Andan sonra Köroğlu kalkup elbiseyi giydi. Kılıç kalkanı kuşandı. Atına bindi. Dış kapuya varup büyük kızı, diğer kapulara varup diğer kızları aldı. Kızlar gördüler ki deli olan adam ağa olmuş ki görünmüş değil Birbiri ile konuşan kızlara Deli Ali, "Ben Köroğlu'yum, sizin güzelliğinizi duyup geldim. Üç oğlum var gayet güzel" oğullarıma alacağım" dedi.

Kızlar memnun oldular. Saraydan çıkıp hana geldiler. Köroğlu, handaki arkadaşları,

na, hazır olun, bineyim, dedi. Hazırlanıp handan çıktılar.

Biz alalım haberi hancıdan. Gün 39 olmuş, o gün 40 ıncı gün idi. Hancı sabah erken geldi, kimse yok. Hancı padişaha şikayete vardı. Padişah sordu, kim idi. "Bezirgan" dedi. Ayvaz Köroğlu düzenine düştük, kızları yokayın, diye söyledi. Kızlar baktılar ki yok, kaşınmışlar.

O zaman asker toplayım, arkasından Köroğlu'nun gideriz, dedi. Asker, Köroğlu'na yetişti. Bölükbaşı Köse Kenan, bir padişaha karşı koyup, buradan kız mı alacağın, arkadaşlarına kaçalım dedi. 40 atısını alıp kaçtı. Bunu gören Köroğlu: "Ayvaz, sazımı getir, Köse Kenan'a söyleyeyim. Dönmezse ben keşeyim deyüp adı bakaam Köroğlu ne söyledi.

Aldı Köroğlu

Alah Allah deyüp ata binince
Derelerde boz kurdara ün o. ur
Zalim düşman karşına gelince
Koçum koma kara arslanmdır ö.ür

Bir yiğit cıdasın almış e.ine
Canını koymuş arkadaşın yoluna
Kalkan paralana zarhlar deline
Kanlı gömlek koç yig. de don o. ur

Bir yiğit cıdasın almış at. yor
Ağ e.leri kızıl kana batıyor
Bir kötü yoldaşın koymuş kaçıyor
Kaçma kötü kaçma şimdi dön olur

Buna kılıç derler yara. ar açar
Kelleynen kanını meydana saçar
Kötüler kavgayı görince kaçar
Varır tenha yerde kahraman olur.

Gene Koç Köroğlu'm kavgaya girse
Seçilse y.ğit er meydana girse
Kötünün e.ine fırsatın geçse
Mühür bende deyü Sü eyman o. ur

Deyüp kesti. Bir de Köse Kenan Köroğlu'na gelüp özür diledi. Bir de padişahın askeri gelüp tutuştular. Padişahın askerinin altından girüp üstünden çıktılar. Kırk'ın kırığı. Kırılmayan şehire dönüp bozulup kaçtılar Köroğlu, kızları bölükbaşılarına taksim edim de herkes sahip o'sun deyüp bölükbaşılarını ve kızları dizdi. Birer birer taksim edüp: "Yasemen Ayvaz'ın, Mavulu Hoylu'nun" deyüp binin atlara diti.

Doğru Beyoğlu'nun korusuna inüp Beyoğlu,

Derlemeler:

BURDUR'UN BUCAK İLÇESİ TÜRKÜLERİ

Yazan: Şener YÜCE

1 — TÜRKÜLER KÂMİLE

Kır atma bindirdim
Düz ovaya indirdim
Kâmi'e kaçmış ge'miş
Almadım d. döndürdüm

Ak asmanın dalmı
Kâmi'e'nin yoluna
Kâmi'le kaçmış gelmiş
Kartoğ'an'ın oğluna

Güvercin alay'andı
Bucak'ın ovasına
Kâmi'le kaçmış gitmiş
Üç çocuk babasına

KOCABACAK TÜRKÜSÜ

Aşağıdaki türküler Milli Mücadele'ye katılmıyarak daga çıkan asiler tarafından benimsenerek uzun zaman Bucak do'ay'arında söylenmiştir. Kocabacak bu çevredeki eşkiyaların en çok tanınan, soygun'ları'ya ve yedi gün yedi gece yaptırdığı düğün şenlikleriyle nam salandır.

Asarın a'çak'arı
Poçumun saçakları

lu'na haber gönderdi. Kızı tez gönder, yoksa yerine arpa ekerim, dedi.

Beyoğlu, "kız yok, ne ise onu tut" deyip haber gönderdi. Bunun üzerine "asker silâh başı" dedi. İki asker birbirine koyuldu. Beyoğlu'nun askeri bozulup tarumar oldu. Mavulu yu aldı. Neredesin Çamlıbel deyüp Çamlıbel'e indiler. Andan sonra Şirin Döne gelüp Köroğlu, yidiğin içtiğin senin o'sun, gördüğün güzellerden söyle, dedi.

Aldı Köroğlu
İndim g'ttim Güroistanın e'ine
İleri var bizim ile benzemez
Nazar ettim bahçasına güllüne
Gülleri var güllümün benzemez

Deyüp kesti. Bir de dikilsin bayrak, kurusun düğün emrini verdi. Bir de bayrak dikilip davu'lar çalmağa başladı. Kırk gün kırk gece toylu düğün ettiler. Onlar muradına vassıl oldular. Bütün Türk kardeşlerin de Allah muadını versin.

SON

Gene nereyi basmış
Bucak'ın kaçakları
Hükümetin kapıları burmalı
Kel Mahmut'u kurşun ile vurmali

Yazırın tepeleri
İşleme kepe'leri
Gene nereyi basmış
Bucak'ın efeleri
Ak konak'ın kapıları burmalı
Yüzbaşıyı kurşun ile vurmali

Kocabacak Mehmet Efe, Uğurlu Köy'e salma salıyor. Fakir bir adam olan Dikkulak "Ben para veremem" diyor. Bir cuma günü efelerin geçecekleri yolun kıyısındaki yazlık (karpışte) sinde, pencerede tam endah nişan a'arak bekliyor. Kocabacak Mehmet Efe, Gök Hasan ve bir başka eşkiya atlı olarak yoldan geçerken silahını ateşliyor. Tek e'de Kocabacak Mehmet Efe'yi vurup attan düşürüyor. Diğer eşkiya da vuruluyor. Yalnız Gök Hasan Efe kaçıp kurtuluyor. Halk bu olayı yakını'la şöyle anlatmıştır:

Mersin yaprağı yeşil
Hasan kendini devşir
Kocabacak vuruldu
Kan akar yeşil yeşil

Ver yolcular yolun bacını
Biz geçelim
Burdur Konak'ında
Rakılar içelim

Yazırın tepeleri
İşleme kepe'leri
Gene nereyi basmış
Bucak'ın efeleri

Ver yolcular yolun bacını
Biz geçelim
Burdur Konağ'ında
Masikalar içelim

BUHURCULAR veya İLÇE MEMET TÜRKLERİ

Şu Dinar'ın sıra sıra söğüdü
Ben giderken yapracığı göğüdü
İnce Memet küçüğüdü büyüdü
Ver e'ini İnce Memet dağlara
Dağlara değil mor sümbüllü bağlara

Haydarlı'nın üstü çifte değirmen
Ankara'dan geldi vur emrim ferman
Buhure'lar geliyor ben burda durmam
Ver eini İnce Memet dağlara
Dağ'ara değil mor sümbüllü bağ'ara

Jadır kurdum şu yaylanın düzüne
Aynalı martınım aldım dizime
Selam söylen o yörügün kızına
On beş sene az geliyor gözüme
Kalk gidelim kara gözüm dağ'ara
Dağlara değil mor sümbüllü bağ'ara
Çadır kurdum şu yay'anın be'ine
Gönül verdim bir aşiret güllüne
Se'âm söylen o yörügün beyine
A'dırmamış beşli mavzer elime
Ver elini kömür gözüm dağ'ara
Dağlara değil mor sümbüllü bağ'ara

Karşıdan karşıya kurşun attılar
Keten göm'eğini alkan ettiler

Ver elini İnce Memet dağ'ara
Dağ'ara değil mor sümbüllü bağ'ara

YAKIM

Asarköy'ün güzel sarı sarık
Mamak'ın güzelinin topuğu yarık
Isparta'nın güzelini belini eğer
Burdur'un güzeline ne desen değer
Kıravkaz'ın güzel kışları çatık
Ağ'asun'un güzelini öpmeye yazık
Ürkütli'nün güzel göz i'e kaş
Dereköy ile Bucak hepisine baş

2 — AGITLAR

Bu ağıt Ekim — 1953 de Sivas'ta söylen-
miştir. Sivas'an gelip Bucak'a yerleşerek tüc-
carlık yapan, halk tarafından sevilen bir zat
olan Sivas'lı Hüseyin Saltoğlu'nun vefatı
üzerine yengesi — Döne Bacı — tarafından
söylenmiştir.

İstanbul'da mal götürür
Yükler dengini yetirir
Efendidir benim emmim
Gittmiş Bucak'ta oturur

Yaz gelir de yaz içinde
Yazlık pantolu kıcında
Dükkanlar seçim olmuş
Efendi amcam yok içinde

Manga'ya koyarlar közi
Kız'ara düşmüştü sızı
Ne güzel de tasvir çıkarmış
Hemi oğlu hem kız

Yaz gelir de otlar biter
Mezarında bülbül öter
Osman Ağa bek ağlıyor
Salacadan kimler tutar

Be'pınar'da var otluğu
Haftada keser et'iği
Emm'im ora göçmez idi
Karısının yığıldığı

Büyük evin ağ odası
Malına gelsin kadası
Bayramlarda selâ verir
Güzel emminin sedası

Keşkaya'da gündün yüzü
Davara dökeller duzu
Emmim deye bek ağlıyor
Osman Ağan emmiyi kızı

Ne ağlıyor için için
Bilmiyorum nedir suçun
Muhammet'e bek yapıyorum
Babasız olduğu için

Dükkan'ı açtı m' ola
Has pırtısı seçti m' ola
Son nefeste can verirken
Sıla akına düştü m' ola

Kayseri yolun yarısı
Bunu söyleyen emmin karısı
Gittmiş de gurbette ölmüş
Dokuz kardaşın birisi

2

Karlı dağların eteği
Do'ayları gül yatağı
Gizli derdimin ortağı

Tepip kapısını açtığım
Sağ sedirine geçtiğim
Gizli derdimi destliğim

3

Yaz gününde yağmur yağsın
Yağsın da hendekler do'sun
Var'sın babam ihtiyar olsun
Ben ağlarım babacığma

Çanakkalesini battı dediler
İçinde babamı yitti dediler
Çürük miymiş Çanakkale batacak
Delî miymiş benim babam yitecek

Evimizin özü çittir söktü'mez
Çitin yaprak'arı sıkır dökülmez
Babacığım acım çoktur çekilmez

Halk Edebiyatı:

1938 DE BAYBURTTA SAZ ŞAIRLERİ HAFTASI

— 2 —

BAYBURT DESTANI

Dinleyin bayanlar dinleyin baylar
Kendi dili medhin eder Bayburdun
Yazılsın tarihte bu şair Hilmi
Söylesin ulusu ili Bayburdun.
Cennet gibi dört köşesi bezenmiş
Her tarafa telefonlar uzanmış
Büyük harpte Türk atası kazanmış
Böyle bir sahibi vardır Bayburdun.
Gayetle güzeldir kışlalar düzü
Subayları sanki zöhre yıldızı
Talim terbiyede gece gündüzü
Askerleri gonca güldür Bayburdun.
Mektedir binasıdır şehitler dağı
Ortasında çağlar çoruh ırmağı
Bütün servi kavak sol ile sağ
Ankaradan doğar günü Bayburdun.
Çay evinden gelir radyonun sesi
İşlere hoş bakar belediyesi
Kaynatma çesmeler köprü menfezi
Tevfik Coruh reisidir Bayburdun.
Halkevi hükümet karşı be karşı
Mermerden vükketir yontmalı taş
Kefelidir bütün isçiler baş
Böyle bir mimarı vardır Bayburdun.
Milletim fikrine nurlar aşılamış
Halkevinin temelleri başlamış
Eski Hahul saray bizi haşlamış
Uyanmış kocası, genci Bayburdun.
Günde bin araba çarşıya koşar
Hesap etsen buna akıllar şaşar
Devrolan paralar vüz bini aşar.
Arnası, buğdayı, malı Bayburdun.
Erzincanlı verir üzümle soyma
Gümüşsaneli satar kah (1) ile elma
Çoktur arazisi laz ile dolma
İstanbul'a benzer veri Bayburdun.
Hilmi mert Bayburda kurban kul olur

Derleyen: Mahmut Kemal YANBEĞ

Daha memleketim çok şeref bulur
Umarım mevlâdan vilâyet olur
Gelir Ankaradan emri Bayburdun.

Bayburtlu Hilmi

(1) Kah - Kurumuş elma ve armut.
Şiirde adları geçen zevat şairler
haftasına gelmemişlerdir.

*

"GAZİ"

Binlerce yaşasın şu vatanımız
Şeref verdi Türkistana Gazimiz
Bu ana yurdunun öz kahramanı
Süleymandır adı sanlı Gazimiz.
Al sancak altında kahraman ordu
Türk yavrusu Türklüğünü duyurdu
Sirin Ankarada köşkünü kurdu
Gülşen bahçesidir yeri Gazimiz.
Sadaket tahtına çıkmış oturur
Doğudan batıya hüküm yetirir
Bir nencede vedi dağı götürür
Zaloğlu Rüstem'e yarı Garimiz.
Türk oğlu yamandır Türkü severim
Beni uvandırdı vatan perverim.
Geda Hicranıym görmek isterim
Yakdı beni hasret narı Gazimiz.

Hicranı

*

"GAZİ"

Dinleyin bayların medhin edeyim
Her vana duvuldu sanı Garinin
Hidayet yetirdi Barekâllahdan
Yüceldi cihanda namı Gazinin.
Gavet ziynetlidir ol hükmü sanı
Gülşene döndürdü viran cihanı
Yeni havat düzdü bu Türkistanı
Emsali vücelsin sanı Gazinin.
Gavet dilde çoktur onun hüneri
Yedi düvele de kurar plânı

Adalet eyledi bütün millete
Her yerde zikrolur ismi Gazinin.
Ankarada kurdu cinanı âlâ
Kullara bir mektup gönderdi mevlâ
Tahtında adalet yetirsin mevlâ
Türkiyenin şanı, namı Gazinin.
İlhamiyim bilmem tam edem methin
Çok şirin yaşıtır hazır milletin
Artırsın yezdanım şevku kudretin
Elde gülümüzdür şanı Gazinin.

Kelkitli İlhami

*

"GAZİ"

Çalkanır emrinde bahri muhiti
Bahri kebirinde emri Gazinin
Sancağı titretir bütün zemini
Nüfuzu dağa, taşta değer Gazinin.
Çalkandı her yerden bu Türkistanı
Divanında durur yedi düveli
Vatana her deim eder gayreti
Vasfı etmez diller emri Gazinin.
Vasfından acizdir bütün kâinat
Burcu zade etmiş bu büyük himmet
Kul Burhani dilden yazıyor ziynet
Ziyneti her yerde ulu Gazinin.

Bayburtlu Burhani

CUMHURİYET DESTANI

Yıkılmış serviye dikti bezetti
Bitti çiçek barı Cumhuriyetin
Kondu budağına bülbül arz etti
Yükseldi ikbali Cumhuriyetin.
Erbabı hünerler yurtta bulunur
Fenni fabrikalar te'sis olunur
Muntazam hatlarla dağlar delinir

Yükselmiştir kârı Cumhuriyetin.
Çalışmalı, kazanmalı, yemeli
Uyanmalı, oynamalı, gülmeli
Her saat her dakika şükürün bilmeli
Artmaktadır şanı Cumhuriyetin.
Güzel okulların gülü solmadı
Türk olanlar yeni hünere daldı
Okuyup yazmayan bir can kalmadı
Yükselir şerefi Cumhuriyetin
Vatanperverleri bizi uyardı
Büyüttü besledi kahraman etti
Ağrı dağı gibi cebeller tarttı
Altından kantarı Cumhuriyetin
Durma Türk yavrusu oku okulda
Çalışup mahir ol her bir hesapta
Hicrani medheder sancağı yurttan
Yüceldi eseri Cumhuriyetin.

İspirli Hicranî

CUMHURİYET DESTANI

Katrden uyardı bahri muhiti
Elvan, elvan bağı Cumhuriyetin
Hükümünü vetirdi gûhi kaf kafa
Taze bülbülleri Cumhuriyetin.
Bülbüller çağırır evlerler gayret
Kahraman evlâtlar her yanda söhbet
Hökmüne bağlanmış hem yedi millet
Gün begün bayrağı Cumhuriyetin.
Bavrağı düşmandan intikam alır
Mert oğlu merttir Türkler dolandır
Kul Burhani medhivesin tam verir
Çarkı devran demde Cumhuriyetin.

Bayburtlu Burhani

(Devam edecek)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

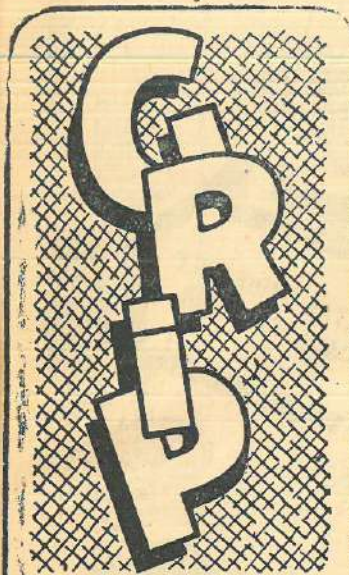
Yıllık aboneli: 12,
altı aylık aboneli: 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Dizgi ve Baskı: Seri-İş
Matbaacılık Ortaklığı
Ankara Cad. 107 İstanbul

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HINÇER

SEKRETER: BORA HINÇER

Mektup ve havale için adres: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

ve NEZLEYE karşı

GRİPİN

Kullanınız

Aldığınız müstahzarın ha-
kiki Gripin olduğunu anla-
mak için GRİPİN markasına
bilhassa dikkat ediniz.

GRİPİN

günde 3 adet alınabilir.

(Faal: 3492 — 56)

1963

**18 PARA ve
APARTMAN DAİRELERİ**

AKBANK

Vadeli her 100, vadesiz her 200 liraya ayrı bir kur'a numarası
(Folklor: 57)

ARADİĞİNİZ EMNİYET

**ANADOLU
BANKASI**

BEKLEDİĞİNİZ İSTİKBALDIR

**ANADOLU
BANKASI**

(Folklor: 58)